

**R. P. Ildephonsi Peñafiel E' Societate Jesu, Quondam In
Cusquensi Collegio Sacrae Theologiae Primarij
Antecessoris ... Theologia Scholastica Naturalis**

Peñafiel, Alonso

Lugduni, M.DC.LXXIIX.

Qvæstio I. Vtrùm demonstrari possit evidenti ratione Deum esse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95871](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95871)

propter D. Dionysius cap. 7. de diuin. nominibus, a'lerit Deum cognosci per scientiam quoad an est, & per ignorationem quoad quid est; unde ipse c. 2. de celesti hierarchia, sic ait. [Non quam dissimilibus interpretationibus, quæ negant, ab eisdem scripturis laudibus diuina essentia ornatur. Ut cum eam, vt ita dicam inuisibilem dicunt, immensam atque incomprehensibilem: quæ quidem non quid sit, sed quid non sit significant. Hoc enim mea quidem sententia magis proprie in ea dicitur, &c. idem Basilii oratione de Verbi Incarnatione, quæ habetur tom. 2. Bibliotheca Sanctorum Patrum: [Si quis pietatis (inquiens) sectator est, is quid sit Deus curiose non inquirat, verum ex iis, quæ ab illo facta sunt, eum esse cogiter, illudque certo apud se statuat, siquidem ex procreatarum re, um magnitudine, & pulchritudine illarum molitor, & opifex certa quadam ratione dignoscitur & spectatur.] idem docet Beda, sermone in Psalmum 52, ibi sicut ventorum substantia, &c. D. Hieronymus super illum locum prima ad Timoth. 6. & lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, vtrumque hoc significari declarat, per lucem enim euidentia cognitionis diuinæ, quoad an est, per partem inaccessibilem obscuritas cognitionis diuinæ, quoad quidditatem denotatur; unde hæc lux, inquit Cornelius noster nobis est inaccessa & sic non lux, sed caligo est; hinc in veteri testamento Deus Moyfi, & Prophetis apparuit in nube, & caligine Exodi 20. vers. 21. Ps. 17. vers. 10. & 12. Posuit tenebras latibulum suum. Psalm. 96. Nubes & caligo in circuitu eius; qua de re S. Dionysius Epist. 5. ad Dorothæum, caligo inquit lux diuina est inaccessibilis, in qua inhabitare dicitur Deus, hæc est inuisibilis propter eximiam claritatem, & inaccessibilis propter immensam luminis copiam; lux ergo Dei infinita vocatur in scriptura caligo & nubes, quia perstringit oculos nostros, ita vt non magis immensam hanc Dei gloriam intueri possint, quam densissimas tenebras altæ caliginem, seu nubem atram; hac denique luce Ethnicorum, & perstringuntur, vt tantæ diuinitatis maiestatem ac præstantem diuinitatem perfricata fronte pertinaci iudicio & obdurata mente negare ausi fuerint, cuius pertinaciam, cuius ignorantia tenebras luce veritatis dispellere, ac propugnare præsentis disputatione contendimus, quod vñam nobis concedat splendidissima sapientia Patris; vt autem hoc ab ipso comparare possimus, verbis Arnobij vtamur: O maxime, ô summe rerum inuisibilium procreator, ô ipse inuise, & nullis vnquam comprehensibile natura, dignus, dignus es vere (si modo dignum mortali dicendum est ore) cui spirans omnis intelligensque natura, & habere, & agere nunquam desinat gratias: cui tota conueniat vita genu nixo procumbere, & continuas precibus supplicare, prima enim in causa es, locus rerum, & spatium, fundamentum cunctorum quacunque sunt, infinitus, ingentius, immortalis perpetuus, solus, quem nulla delineat forma corporalis, nulla determinat circumscriptio qualitatibus, expertus quantitatibus sine situ, & motu, de quo nihil dici, & exprimi mortalium potest significatione Verborum; qui vt intelligaris tacendum est; atque vt per umbram te possit errans inuestigare suspicio, nihil est omnino mutandum. Da veniam Rex summe tuos persequemibus famulos, & (quod tua benignitatis est proprium) fugientibus tui nominis, & religionis cultum ignosce. Non est mirum si ignoraris: maioris est admi-

rationis si sciaris, Fons rerum, sator seculorum, ac temporum, Pater rerum, ac dominus, confisor, moderaiorque cunctorum, ô sanctissime vnuerfi huius gubernator & parens, qui idcirco hominibus animum intelligentia conspique participem donasti, vt immensa potestatis, bonitatis, sapientia tua aliquid in terris simulacrum exaret, & cum reliquæ animantes ad pabulum abiectionis ventri seruirent, illi in te contemplando, colendo, & collaudando omnem suam vitam, voluptatem, operam, & cogitationem ponerent, ac collocarent: da, vt quando mortalium nemo maiestatis tue præstantiam assequi, & ratione comprehendere nedum sermone disserere, & saltem nihil de te alienum, absurdum, impium, aut medicum, aut loquamur, nosque tuarum legum præceptis studiosissime parentes à contagione corporum, castos integrasque præstemus, quo vitam celestium in hoc exilio imitari, & olim membrorum nexibus exsolui, atque ex isto corporis ergastulo cunctis odiis dimissi, ad Beatiorum carum consiliumque peruenimus, ubi te coram, & siquis es contemplantes sperata voluptatis magnitudine, ad innumerabilem seculorum ætatem potiamur, dum tamen in hoc orbe terrarum peregrinamur à domino spiritum decimus, vitam transigimus & ære puro fruimur, nostris membris splendidissimum tua cognitionis radium offundere ne dedigneris, nostraque calamo spiritum concedas viuificum, quo scopum rectæ collimantes tua diuinitatis Maiestatem decoremus, dissiparis penitus ignorantia errorumque tenebris rationum vi, Ethnicorum geniumque mentes, ac intellectus manducamus in tanta lucis, & clarioris cognitionem.

DISPUTATIO XVII.

De Deo Optimo Maximo.

QVÆSTIO I.

Vtrum demonstrari possit euidentis ratione Deum esse.

SECTIO I.

Sententia aduersaria ponitur.

PRIMA sententia docet nullo modo posse demonstrari euidenter Deum esse, hanc sententiam defendunt Balolis in 1. distinct. 2. quæst. 1. art. 5. & distinct. 3. quæst. 1. art. 3. Adamus distinct. 2. quæst. unica, Maior quæst. 1. conclus. 2. Aliafensis, Dionysius Cirtencensis, Gaspar Celsius & alij multi, probatur sic. Quia omne medium euidentis respectu alicuius debet esse proportionatum tali conclusioni: sed nullum est proportionatum existentiæ diuinæ, quæ medium proportionatum existit: ergo nullo modo potest dari demonstratio de existentia diuina: minor illa sic probatur, quia omne medium quod potest dari, est finitum: sed finiti ad infinitum, vt est Deus, nulla datur proportio: ergo nullum est medium proportionatum ad demonstrandam existentiam diuinam.

Contra

SECTIO II.

*Nostre sententia ponitur & probatur
authoritate.*

Conclusio: euidenti demonstratione naturali cognosci potest Deus, ac de facto cognoscitur à posteriori & per creaturas: sed est communis omnium Theologorum, ac Catholicorum Philosophorum sententia.

Probatur ex illo Pauli ad Rom. 1. ubi agens Apostolus de Ethnicis Philosophis, quod notum (inquit) est, Dei manifestum est in illis, inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles, ubi aperte Apostolus docet ac definit Deum euidenter cognosci ac demonstratiue intelligi per veram & propriam scientiam à quocunque Philosopho, attente ponderante omnem creaturam quæ effectus Dei est; vnde Apostolus tam euidenter docet esse hanc cognitionem, ut sint inexcusabiles si ipsum negent, aut non colant ut Deum: ergo ex hoc loco D. Pauli liquido constat à posteriori per creaturas nos posse deuenire in euidenter ac demonstratiue cognitionem Dei, nam illa repetitio, tot verborum euidenciam significantium, v. g. manifestum est in illis, Deus illis manifestauit, intellecta conspiciuntur, ita ut sint inexcusabiles, aperte significant Apostolum Paulum non loqui de cognitione probabilis: sed de euidenti, & demonstratiua, ut optime docuit D. Hieronymus; nam explicans verba illa, *intellecta conspici*, ita ait, tam euidenter intellecta sunt ut conspecta dicantur, cui consonat Augustinus dicens, potest Deus inueniri per creaturam euidenter, ac scientifice, dicente Apostolo, inuisibilia enim ipsius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, quæ verba hausisse videtur Apostolus ex illo *Sapientia* 13. à magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri, ubi particula *cognoscibiliter*, & verbum *videri* manifestam & euidenter cognitionem denotant: ergo non solum certum quomodocunque est Deum demonstrari per creaturas, sed etiam iudico de fide certum esse, quia clarius non poterat definiri in scriptura nostra sententia.

Dices cum P. Vasquez & cum Gillio in his verbis D. Pauli non definiri quod possit dari euidens cognitio Dei, nam ut inquit Gillius, & illa verba, videri, manifestari, conspici, non necessario inferunt assensum euidenter, quia verbum à manifestare accipitur, in scriptura etiam pro manifestatione incedente, imo & quæ solam opinionem gignat; nam Christus dixit *Ioann.* 17. Pater manifestauit nomen tuum hominibus, nempe per doctrinam quæ non gignebat euidenciam & *Ioannis* 14. dicitur, Philippe qui videt me videri & Patrem, ubi Christus non loquitur de euidenti cognitione; ex quibus concludit Pater Vasquez *rom. in 1. part. disp. 20. c. 13. num. 8. §. Verum his verbis*, scriptura enim his locis & similibus solum contendit semper fuisse sufficiens Dei testimoniū ex mundi fabrica pulchritudine, & aliis effectibus, ut ab omnibus cognosceretur; utrum autem notitia euidenti, an solum probabilissima nihil curat, quia quod utatur verbo conspiciuntur, & verbo, videri; parum interest; hæc namque communi quadam & magis vstrata significatione, quamlibet intellectus notitiam cum assensu determinare

Confirmatur, in omni demonstratione vera opus est procedere à principiis necessariis, & quæ habent necessariam connexionem in re demonstrata; in ea vero demonstratione quæ per creaturas Deum cognoscimus, principia nec sunt necessaria, sunt enim de vera existentia, quæ simpliciter cōtingens est, nec habent necessariā connexionem cum existentia Dei, quæ cum sit simpliciter necessaria, potest esse non existente vlla creatura; ergo syllogismus quo ex creaturis Deum cognoscimus, solum opinionem & non euidenciam gignit.

Vergetur, præter connexionem necessariam inter medium, terminum, & extrema proportionis demonstrata, opus est, ut ipsa connexio certo, ac euidenter prænotetur, alias non ducet in euidenter cognitionem eorum quæ connectitur, sed cognitio extremo materiali alicuius habitudinis, ad aliud non opus est certo, & euidenter cognoscere ipsam habitudinem; nam agnita luce quæ habet habitudinem ad solem, non necessario sequitur ut cognoscatur habitudo, v. g. si quis crearetur modo à Deo absque vlla scientia, & antequam solem aspiceret lucem cerneret, nesciret profecto lucem à sole procedere, quod nobis frequenter vsu venit in mirabilibus effectis, quæ cernimus, quorum causas occultas ignoramus; atqui Deus homini in statu naturali constituto ante creaturarum cognitionem ignotus omnino est: ergo non est vnde innoscat ipsum esse causam creaturæ. Patet consequentia, quoniam ut constat in aliis effectibus sola cognitio materialis effectus non est sufficiens ad cognitionem causæ, nisi præcognita habitudine ipsius ad causam; hæc autem prænotio iam inuoluit aliquam hōitiam causæ, quia non potest intelligi habitudo inter duo extrema, quin supponatur aliqua notitia illorum, ac proinde notitia dependentiæ creaturarum à Deo supponet notitiam ipsius tanquam extremam illius dependentiæ, quare cum hæc non nisi ex creaturis haberi possit, erit circulus, vel saltem impossibile, ut ex solis creaturis Deus innoscat.

Secundo principaliter sic probatur, quoniam ex creaturis vel cognoscitur aliqua perfectio Deo propria, vel nulla; si nulla, neque demonstrabitur ipsum esse, nam demonstratio non est de communibus, neque de iis quæ sunt per accidens; si vero cognoscitur aliqua perfectio propria Dei, etiam omnes cognosci poterunt, & consequenter habebimus in via cognitionem Dei clarā ac definitiuā, quod falsum est: consequentia constat, namque cognitio perfectionibus omnibus alicuius entis, habetur cognitio eius definitiua. Secunda pars assumptionis ostenditur, 1. quia omnis perfectio diuina est aliquo modo participabilis à creatura, & continetur in illa quasi in vestigio: ergo si ex creaturis venire possumus in euidenter notitiam alicuius perfectionis diuinæ, in omnium quoque veniemus.

Deinde, quia inter ipsa attributa est ratio aliqua prioritatis secundum nostrum modum intelligendi; ergo cognitio vno cætera cognosci poterunt. Patet consequentia, nam ex notitia vnius attributi ad cognoscenda ea quorum ipsum est ratio prior progredi possumus quodammodo à priori, saltem materialiter, ad ea vero quæ sunt priora à posteriori, & ita cognitio vno cognoscitur reliqua, cur enim ex creaturis cognoscatur aliqua perfectio diuina, & ex vna proprietate creature proprietates aliæ eiusdem, ex vno autem attributo non poterunt reliqua omnia demonstratiue cognosci.

terminato significant, in qua communi significacione hæc & similia scriptura passim vsurpat.

4 Sed contra solutionem horum Authorum meo videri hoc argumentum clarum efficitur, & evidens, quo illa funditus ac penitus labefactatur, quia nos non in eo solo fundamur, aut nitimur ad asserendum D. Paulum, & sapientem decrevisse, ac definitivum posse, & de facto dari evidentem cognitionem Dei naturalem, quod vñ fuerint sapiens, & Paulus verbis illis manifestavit; conspicuntur, videri, quia si solum illis vteretur scriptura probabiliter posset explicari, vt à Patre Vasquez, & à Gillio explicatur, sed potius fundamur; & nitimur ad hoc asserendum, quia Paulus docet manifestam illam cognitionem haberi per creaturam tanquam effectum à Deo causatum: atqui per vos non solum probabilis, sed etiam evidens in toto rigore demonstratiua proprie, & proprie scientifica cognitio habetur de Deo; vnde sumpto medio creaturarum Gillius & Vasquez, vbi supra dicunt se demonstratiue & euidenter ostendere Deum esse: ergo si scriptura asserit & expresse docet Dei cognitionem claram & manifestam comparari per creaturas, tanquam per medium demonstrationis, quia sunt effectus qui necessario, & per essentiam dependent à Deo; euidenter sequitur scriptura non de quacunque cognitione loqui, sed de cognitione in toto rigore demonstratiua & euidenti.

5 Quod sic euidenter patet, quia scriptura ait cognitionem illam esse manifestam, & loquitur (vt tu asseris, quia non potes negare, vt liquet ex illis verbis, inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur) de cognitione habita per creaturam, tanquam effectum: sed per te cognitio habita de Deo per creaturam tanquam per effectum ipsius non est solum probabilissima, sed potius in toto rigore, & proprie euidentis, & proprie, & in rigore demonstratiua: ergo scriptura dum ait esse euidentem, non solum loquitur de probabilissima cognitione: sed de euidenti demonstratiua & scientifica in toto rigore, v.g. si Apostolus diceret conclusionem deductam ex præmissis euidentibus in toto rigore esse manifestam, claram, & euidentem, & aliquis explicaret dicendo per illas particulas claram, manifestam, &c. Apostolum solum voluisse significare cognitionem probabilissimam, certe tu tam stultam explicationem vel irrideres, vel contra illam irascereris. & hac demonstratione posses illum conuincere, quia Apostolus tum naturalis, tum supernaturalis scientiarum lumine circumfusus, & Sapiens diuino luminis afflatu concitatus loquuntur de rebus non falso, sed vere, & non aliter ac sunt, sed eo modo quo sunt: atqui cognitio deducta per euidentes præmissas, & collecta ex euidenti medio non est probabilissima, sed euidentis: ergo quando loquitur Apostolus de illa per verba illa manifestam, claram, & euidentem, non vult docere illam esse probabilem, sed potius esse euidentem in toto rigore, alias non vere sed falso & aliter ac sunt res, de illis loqueretur Apostolus.

6 Tum sic, cognitio Dei deducta per medium creaturarum tanquam per effectum, est deducta per medium euidentis in toto rigore, & Apostolus loquitur de illa vt sic deducta vocando illam, manifestam, claram, & euidentem (& idem est de Sapiente:) ergo si vere & non falso de illa loquitur, imo cum loquatur comprehensiuè, debet loqui in toto rigore, quando dicit esse manifestam, intendendo definire ac decernere talem cognitio-

nem esse in rigore demonstratiua, & non probabilem: ex imple hoc te conuincio, nam si aliquis coram te legens tuam demonstrationem qua euidenter ostendis per creaturas Deum dari, & veller te explicare asserendo, quando tu ais illam esse demonstrationem te solum loqui de cognitione probabili, certe non potest negare quod acriter inueheris contra ipsum, quia cum clare loquaris de cognitione demonstratiua per medium euidentis, velit ille ignorans in sensum prauum torquere tua verba; atqui tu ipse D. Paulum loquentem de eadem cognitione euidenti, per medium euidentis in toto rigore demonstratiua explicantem suam mentem per verba, quibus alia clariora non possunt inueniri, exprimentia euidentiam & claritatem talis cognitionis exponis, & ostendis pertinaciter loqui ipsum Apostolum, aut de cognitione in confuso, aut in communi, vel solum de probabilissima cognitione: ergo parum est quod te irascatur, & dignum quod contra te irascatur, & acriter inuehatur, quia verba sunt valde clara in omni proprietate intellecta, & materia non obstat, imo iuuat & maxime cogit (vt ex euidenti nostro discursu facto patet) vt proprietates verborum in toto rigore teneatur: ergo sine dubio dicendum est esse de fide certum euidenter ac demonstratiue cognosci Deum esse per creaturas, neque iudicium tuum, aut explicationem verborum Pauli & Sapientis approbo, ex eo capite quod ad ipsum ferendum non ponderati totum contextum verborum secundum antecedentia & consequentia, sed solum abscondendo, & separando aliquas particulas, ex toto loco & diuidendo seu partiendo verba à verbis iudicium tulisti de mente Apostoli, quia vt est commune Iuris peritorum axioma, inscibile est nisi tota lege perspecta iudicium ferre, quod si executioni mandauisses, proculdubio nostræ veritati assentires, quæ non in vno, vel altero verbo, sed in tota acoluta verborum Apostoli & Sapientis, & in integra contextura seu adæquato contextu loci virisque, tum Sapientis, tum Apostoli firmissime nititur subiect. 1. ex decreto Concilij Tridentini confirmatur hæc veritas.

7 Declaratur hoc amplius, quia vt decernit Sædum Concilium Tridentinum, de sacris Scripturis, imo sub grauib. pœnis iubet, sacra Scriptura non debet explicari contra communem sensum SS. Patrum, & Doctorum Ecclesiæ, sed potius iuxta mentem ipsorum: sed omnes PP. Ecclesiæ vnanimi consensu docent scripturam loqui de euidenti & propria scientifica cognitione, & non de probabili aut solum de confusa, eo modo quo nos dicimus: ergo nostra expositio & non aduersariorum est admitenda: minor illa quoad mentem Patrum patet manifeste, non solum ex verbis Hierony. & Aug. supra citatis, sed etiam ex verbis Anselmi super hunc locum Pauli (notum Dei, inquit, est quod naturali ingenio sciri, ac demonstrari potest de Deo, hoc autem de Deo naturaliter sciri potest clarè, quod ipse sit Deus.) Idem docet Dionysius c. 7. de diuinis nominibus. Chrysostomus super hunc locum, & Greg. Mag. lib. 2.9. moralium, c. 1. in c. 36. Job. vbi idem testatur Hierony. in commentariis in Iob. idemque habet in Epistola ad Galatas, idem sentit Damasc. li. 1. de fide, c. 1. & 2. Nazian. orat. 24. vbi ait de Deo vt est principium non productum, nec factum ab alio instam esse hominibus naturalem, & euidentem cognitionem Dei, ait vero esse à natura instam, quia per naturalem discursum comparatur, vt ipse exposuit orat. 34. quæ est 2. de Theolog. vbi interpret pro discursu, vel ratiocinatione (coniectura atque) posuit:

posuit: sed vox Græca proprie est syllogizare, & ratiocinari, qualis autem hac ratiocinatio sit ex alio loco satis colligitur, scilicet esse tam claram & apertam, ut ea ratione à natura insita dicatur talis conclusio, scilicet Deum esse, idem plane docet S. Iustinus ad questionem sextam à Gentibus propositam, & Athanasius *Orat. contra idola*, & Cyprianus *de idolorum vanitate*, ubi hac ratione dicit Deum ignorari non posse, qui omnes fundantur in verbis Pauli asserentis per eundem cognitionem sumpto medio creaturarum Dei existentiam demonstratiue & euidenter cognosci, quod expressissime docuit D. Aug. *tract. 2. in caput. 1. Euangelij Iohannis prope medium*, his verbis. [At vero quidam Philosophi huius mundi extiterunt & inquisierunt creatorem per creaturam, quia potest inueniri per creaturam euidenter, dicente Apostolo inuisibilia enim eius à constitutione mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas ut sunt inexcusabiles.] sic ille, ubi aperte docet Aug. Apostolum pronuntiassse supradictis verbis Deum posse euidenter cognosci per creaturam, ut patet ex illis verbis ipsius Aug. quia potest inueniri per creaturam euidenter dicente Apostolo inuisibilia, &c.

8 Quod etiam confirmat Chrysostomus *hom. 3. in Epistolam ad Rom. c. 1. prope medium*, his verbis, propterea quod id quod de Deo cognosci potest manifestum est in illis; Deus enim illis patefecit & paulo *infra*, apertissime vobis est, quod diximus; an apertius, denuo dicendum illud est? quid nam igitur illud est quod dicimus? Cognitionem sui Deus hominibus iam inde ab initio indidit, verum hanc cognitionem Ethnicis lignis ac lapidibus circumponentes veritatem quod in ipsis fuit iniuria affecterunt; illa enim immutabilis manet, ut quæ habeat propriam gloriam immotam; at videntem liquet quod ipsis indidit Deus sui cognitionem o Paulus? propterea quod inquit quod de eo cognosci potest manifestum est in illis; hoc ipsum vero sententia est non demonstratio, tu porro mihi adstruio, probato, ac declarato quod cognitio de eo illis manifesta fuerit, & quod sponte sua illam prætermiserunt; videntem igitur manifesta erat? vocem è supernis immisit illis Deus; nequaquam; sed quod illos voce validius illicere poterat id fecit mundi creatione in medium proposita, ut posset sapiens rudis Scita barbarus ex ipso aspectu eorum quæ oculis subiecta sunt pulchritudinem edoctus ad Deum ascendere, plusquam euidenter, plusquam demonstratiue propterea ait. Siquidem quæ sunt inuisibilia illius ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur pervidentur, quemadmodum & Propheta inquit, cæli enarrant gloriam Dei, quid enim eo die dicent Gentiles: re ignorauimus, itane vero non exaudistis cælum vocem ab aspectu emittens, non exaudistis compositam rerum omnium harmoniam tuba illustrius clamantem? noctis ac diei leges non perspicitis perpetuo statas, atque immobiles: Hyemis, veris cæterorumque anni temporum compositum ordinem, firmum & immotum? maris clementiam idque in tanta fructuum conturbatione? denique omnia ordinem seruantia eademque tum à pulchritudine, tum à magnitudine ipsum opificem veluti præconio annunciantia. Hæc enim omnia, & his etiam plura contrahens Paulus dixit: siquidem quæ sunt inuisibilia ipsius ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur pervidentur, ipsaque æterna eius potentia & diuinitas: quid clarius & euidentius ad nostram sententiam demonstrandam poterat requiri?

I. P. Tom. II.

secus enim Chrysostomus, explicans illum locum Pauli, & sibi opponens non esse euidentem nec demonstratiue cognitionem quam proponit Paulus respondens tali obiectioni docet cognitionem illam; quatenus deductam per creaturas tanquam per medium euidentissimum, non solum euidentem demonstratiue & claram, sed plusquam euidentem & plusquam demonstratiue esse, sicque proponit à Divo Paulo.

Quod ipse D. Chrysostomus confirmat *homil. 9. ad populum Antiochenum, prope medium*; his verbis explicans eundem locum D. Pauli, in hanc enim sententiam incidens Apostolus, & in Gentiles intendens, dicentes non ab initio ei cognitionem ex scripturis didicimus; vide quomodo respondet. Cui enim dixisset reuelabitur ira Dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinent, & vidisset obiectionem sibi occurrentem & multos contradictores; vnde Gentiles Dei veritatem cognouissent intulit dicens, quia quod notum est Dei manifestum est illis, & quomodo manifestum est illis: quomodo Deum videre poterant? quis ostendit, dic? Deus enim illis manifestauit inquit, quo pacto inuisibilia enim ipsius inquit à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, quod autem dicit tale est ante omnium oculos creaturam in medio propositam, ut ex operibus creatorem manifeste cognoscant, quod quidè & alius dicebat ex magnitudine pulchritudine creaturarum proportionabiliter ipsarum auctor consideratur, vidisti magnitudinem. Considera potentiam conditoris cum admiratione, vidisti pulchritudinem sapientiam obseques, quod & Propheta demonstrans dicebat, cæli enarrant gloriam Dei; quomodo igitur narrant dic mihi? vocem non habent, os non possident, ipsis non est lingua; quomodo igitur narrant per ipsum aspectum, cum enim videres pulchritudinem, magnitudinem, celsitudinem, situm, formam, per tantum temporis permanere tanquam vocem audiens, & ad aspectum discens adoras eum, qui tam pulchrum & admirabile corpus creauit: tacet cælum, sed ipsius aspectus vocem tuba clariore emittit per oculos, non per aures nos docens. hic enim sensus à natura est illo clarior, illo euidentior, illo denique certior & manifestior; sic Chrysostomus *& in fine talis homilia* sic ait: an non hæc & cæco sunt manifesta, & valde imprudens intelligibilia; quod prudentia quapiam facta sunt, & continentur? quis enim tam stultus & insensatus qui tantam molem cernens, tantam pulchritudinem tantam compositionem, talium continuum elementorum pugnam, contrarietatem & perseverantiam non intra seipsum ratiocinetur & dicat quod nisi providentia quædam esset corporum magnitudinem cohibens nec permittere totum desilire, nec permanere; nec sufficere potuisset, tantus quidem anni temporum ordo, tanta vero noctis & diei conuenientia, tot autem irrationalium genera animalium & plantarum & seminum & herbarum tenorem suum seruant, & nihil in præsentem diem neque intercidit, neque penitus consumptum est: sic Chrysostomus. ubi aperte nostrum intentum demonstrat, neque minus clare id fecit *hom. 10. ad ipsum populum Antiochenum* his verbis: quomodo pulchritudo, & magnitudo nos eadem cum illis sentire non persuasit, nec hinc vero tantum hoc erit manifestum, sed aliunde, quod enim non propter pulchritudinem ipsum consecrarunt: sed ob propriam stultitiam dicam simiam qua causa adorauerunt crocodilum animalium vilissimum, vere euenerunt in cogitationibus

S bus

bus suis, & obtinebratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt; veruntamen non ex his tantum respondebimus: sed & aliud quid amplius dicemus; hæc enim est Deus superprovidens, & hanc ipsorum occasionem secundum sapientiam suam subtulit; propterea non tantum mirabilem, & magnum fecit mundum, sed & corruptibilem & inaccessibilem, & ipsius imbecillitatis multas inseruit demonstrationes, & paulo infra (sic & in creatura mundi quiddam his simile fecit, etenim pulchrum ipsum & magnum fecit, & rursum corruptibilem constituit, & hæc utraque scripturæ docent, hic quidem cælorum pulchritudinem narrans sic inquit: cæli enarrant gloriam dei; & rursum, qui constituit cælum velut testudinem, & extendit ipsum quasi tabernaculum in terra, & rursum (qui continet circuitum cæli;) alter vero demonstrans quod & sepulchrum & magnum tamen est corruptibile, sic inquit, initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli ipsi peribunt, &c.

Nec minus clare Ambrosius eadem verba D. Pauli explicans nostram veritatem confirmat his verbis: [sicut in illo qui credit iustitia Dei revelatur in eius salutem, ita in eo qui non credit ira Dei, ex ipsa enim cæli fabrica iratus istis Deus videtur, idcirco enim tam pulchra condidit astra, ut ex iis quantus & quam mirabilis creator eorum est, possit non quomodo-cunque cognosci, sed intelligibiliter videri, & quod solus adorari debeat scienter intelligi; cæli enim enarrant gloriam Dei, ut ait scriptura, & opera manuum eius annuntiat firmitamentum; per naturalem igitur legem Deus reum facit genus humanum; potuerunt enim id per legem naturæ evidenter apprehendere, fabrica mundi aperte ac clare testificante authorem omnium Deum solum esse colendum, atque diligendum: sed ipsi facti sunt impij, non colendo creatorem, & iniustitia in eis apparet dum videntes veritatem dissimulant tamen & occultant eam, non contentes vnum & verum Deum; ut enim Deus qui natura invisibilis est, etiam visibiliter posset sciri opus visibile factum ab eo est quod opificem visibilitate sua manifestaret, ut per certum sciri posset, quod incertum est, & per opus quod impossibile factu cæteris est, ille esset Deus omnium sciretur qui tale hoc opus fecit; unde Paulus subdit: deus enim manifestavit illis, manifestavit se, videlicet deus illis, dum opus fecit per quod posset ab illis manifeste cognosci,] hæc Ambrosius ubi clarissime docet Paulum de evidenti ac demonstratiua scientia, ac cognitione loquutum fuisse, ut patet ex illis verbis, ut enim deus, usque ad illa, manifeste cognosci.

Hieronymus autem his verbis super eadem verba Pauli nostram veritatem demonstrat, ostendit quomodo omnis homo naturalem habens intellectum agnoscat esse insequendam substantiam invisibilem, quæ diuersas in hominibus artes, & disciplinas operatur, quo etiam exemplo invisibilis deus manifestatur hominibus ex his operibus, quæ operatus est & operatur. Item quod potest naturaliter scire de deo, quod sit & quod iustus sit in conscientia eorum, omnis namque creatura deum se nosse testatur, & ab alio factam indicat, cuius voluntati sibi parere necesse sit, si enim deus summum magnum est invisibilis, incomparabilis, incomprehensibilis, inæstimabilis, & qui

super omnia sit, id est cui neque præponi aliud quod neque possit æquari, siue magnitudine, siue claritate, vel potentia, manifestum est hoc nulli creaturæ posse competere, quæ & oculis videtur, ratione colligitur, & æstimatione iudicatur; maior autem omnibus per omnia nulla est creatura, quia omnes se alterutrum vincunt, alia enim magnitudine ut cælum, terra; alia claritate, ut sol, luna, vel stella; alia altitudine ut mare; ita ergo peruidetur, quia nullum elementum sit Deus, quod autem facta sint mutabilitas eorum, quæ non potest cadere in æternitatem demonstrat, quod vero non se ipsa fecerint, manifestum est, quia si se ipsa fecerunt, iam erant antequam fierent, ut se facere possent, quod valde absurdum est dicere, cum vero variant & ordines suos permutant, & alterutrum cedunt, ostendunt se ab vno autore facta, & non suam, sed Domini sui facere voluntatem, cuius transgredi non possunt imperium; (Deus enim illis manifestavit, virtus enim eius occulta ex his quæ palam sunt, æstimatur; si enim ea quæ videntur tam præclare ab eo facta sunt, ut quidam illa deos putarent, & æterna asserere tentarent, quanto magis factorem sempiternum, & omnipotentem & immensum esse intelligere potuerunt secundum Sapientiae librum dicentem, ad cuius magnitudinem creaturarum comparata poterit horum Creator videri, inuisibilia enim ipsius, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, tam evidenter intellecta sunt ut conspecta dicantur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas &c. siue per naturam, siue per facturam & rationem. Sic Hieronymus, in quo toto discursu ita esse manifestum ait deum cognoscere ex verbis Pauli per creaturas factas à Deo, sicut est manifestum clarum, & evidens, nullam creaturam se primo facere, alias iam creatura esset antequam fuisset, ut patet ex illis verbis; quod vero non se ipsa fecerint manifestum est, quia si se ipsa fecerunt iam erant antequam fierent, ut se facere possent, quod valde absurdum est dicere: sed quod creatura non se fecerit, evidenti demonstratione toto rigore & proprietate evidenti demonstrationis conuincitur: ergo quando ait Paulus manifestum esse deum ex creaturis cognosci secundum D. Hieronymum, non loquitur de quacunque cognitione, sed de stricta & rigorosa demonstratione, & patet etiam ex illis verbis D. Hierony. Tam evidenter intellecta sunt ut conspecta dicantur, sed meo videri nullus æque clare ac manifeste huic veritati lumen evidentissimum offundit, ac S. Bernardus *serm. 31. in Cantica*, his aureis verbis [Tanta hæc formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, quid nisi radij sunt Deitatis? monstrantes quidem, quia vere sit à quo sunt, non tamen definiens proflus quid sit, ita quod de ipso sit vides, sed non ipsum; cum autem de eo quem non vides cetera vides, scis indubitanter existere quem oportet inquirere, ut inquirentem non fraudet gratia ignorantem, negligentia non excuset; verum hoc videndi genus commune, in promptu enim est iuxta Apostolum omni vrenti ratione inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspicere] Quid evidenti, quid clarius & manifestius poterat Sanctus Bernardus loqui ad nostram veritatem manifestandam explicando mentem D. Pauli loco supra adducto? nam iuxta verba Pauli, inquit Bernardus creaturas esse radios diuinitatis per quos indubitan-

ter scimus, videmus, & clare conspiciamus
deum existere, vt patet ex illis verbis, [quid nisi
radij sunt diuinitatis monstrantes quidem; quia
vero sit] adiunctis illis [cum autem de eo, quem
non vides, cetera vides, scis indubitanter existe-
re, quem oportet inquirere; verum hoc videndi
genus commune, in promptu enim est iuxta Apo-
stolum omni ventri ratione,] &c. ergo ex creatu-
ris non solum probabiliter, sed etiam euidenter
ac demonstratiue cognoscimus deum; nam sicut
visus per radios monstrantes solem non solum
aliqua aliter aut quomodocunque, sed manifeste
clare & euidenter propriissima ac rigorosissima
euidencia videt Solem, Lunam, & alia, ita si-
militer non quomodocunque probabiliter, sed
clare euidenter & manifeste in toto rigore co-
gnouit deum per creaturas, quia per illas tan-
quam per radios monstrantes, ipsum indubitan-
ter scit, & cognoscit diuinum numen, praecipue
quia ille qui etiam probabilissime cognoscit ali-
quid, non indubitanter scit & videt id quod co-
gnoscit, quia nulla probabilitas etiam maxima
tollit dubium: ergo si ex d. Paulo vt ait Bernardus,
homo per creaturas indubitanter scit & videt
deum non solum probabilissime, sed etiam eui-
denter videbit deum euidentia rigorosa ac propria.

11 Hinc idem Bernardus *lib. de interiori domo*,
cap. 12. & 13. docet quod speculum ad viden-
dum & cognoscendum euidenter Deum sit animus
intuens seipsum: ibi: [frustra oculum cordis eri-
git ad videndum Deum, qui nondum idoneus est
ad videndum seipsum; prius enim necesse est, vt
cognoscat inuisibilia spiritus tui, quam possit esse
idoneus ad cognoscenda inuisibilia Dei, & si non
potes cognoscere te non praesumas apprehendere
ea quae sunt supra te, praecipuum ac principale
speculum ad videndum Deum est animus intuens
seipsum.]

12 Itaque omnes Patres vt videre est in Beda, Ori-
gene, Didimo, & omnibus his quorum verba in
medium protulimus aperte docent D. Paulum lo-
qui de euidente cognitione, quod adeo verum est,
vt nullus Patrum Ecclesiae ausus sit Apostolum
loquutum fuisse de cognitione probabili solum,
sed potius vnanimi consensu in hanc veritatem
conspicant, nullo exemplo; nam D. Anselmus
qui ab aliquibus aduersariis pro se adducitur,
nunquam negauit Paulum loquutum fuisse de
cognitione euidente, solum addidit Deum hanc
veritatem suae seipsum gentibus manifestasse per
lumen non tantum naturale, sed etiam super-
naturale, & sic nostram sententiam docet, &
praeter eam amplius addit in quo minime fa-
uet aduersariis, imo quod verba Pauli expli-
cat nostrae sententiae mirum modum fauet, vt
vt patet ex verbis illius supra pro nobis adductis,
quibus alia ipsius Doctoris explicantia illa verba
Pauli, per ea quae facta sunt, &c. in medium pro-
feram vt magis ac magis id quod diximus omni-
bus pateat. Verba Anselmi sunt [si vigilanter
exteriora conspiciamus, per eadem ipsa ad interio-
ra reuocamus, vestigia quippe creatoris sunt mira
opera visibiles creaturae, quoniam per haec quae
ab ipso sunt, certe ac indubitanter imus ad ipsum
dum facturae suae Deus pulchritudine & decus for-
ris exponit, quasi quibusdam nutibus innuit no-
bis clare & aperte, quae intus sequamur osten-
dens, miroque modo formis exterioribus nos ad
interiora perducit via, quippe ad creatorem sunt
opera considerata Creaturae, quae dum facta cerni-
mus potentiam factoris videmus, & miramur;
nam quocunque se verteret anima si vigilanter

I. P. Tom. II.

intendit in eisdem ipsis rebus; Deum inuenit per
quas Deum peccando reliquit eiusque potentiam
ex eorum rursus contemplatione cognoscit, quo-
rum amore ipsum deseruit, & per quae aduersa
cecidit per haec conuersa reuocatur, vbi enim lapsi
sumus ibi incumbimus vt surgamus, & quasi ibi
sistendo manus cognitionis firmamus, vbi pede
amoris lubrici corruentes negligendo iacebamus;
& quia ab inuisibilibus per visibilia cecidimus,
dignum est, vt ad inuisibilia ipsius rursus inuisi-
bilibus innitentes redeamus, & quo casu anima
venit ad infima, eo gradu reuertamur claro ac
euidente testimonio ad summa.] Quod est inquit
Prosper testimonium quod semper Domino deser-
uiuit, & nunquam de eius bonitate ac potestate
conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis
pulchritudo, & enarrabilem beneficiorum eius
diues & ordinata largitio, per quam humanis
cordibus quaedam aeternae legis tabula praebeban-
tur, vt in paginis elementorum, & voluminibus
temporum communis & publica diuinae institu-
tionis doctrina legeretur aperte: caeli ergo, mare,
terra & omnia quae in eis sunt consona speciei
suae ordinationisque concentu protestabantur glo-
riam Dei, & praedicatione perpetua maiestatem
sui loquebantur Authoris, Hinc vere & pie S.
Augustinus aiebat, *lib. 1. Confessionum*, [caeli in-
quit & terra clamant Domine vt amemus te, &
fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor
nostrum, donec requiescat in te.] Ex quibus om-
nibus manifeste patet vt inquit P. Suarez, *lib. 1.*
de essentia Dei, cap. 1. num. 17. Hanc sententiam
esse communem Patrum ac Doctorum Ecclesiae,
quos ibi latissime recenset, idem docet P. Molina,
prima parte, tract. de Deo, vbi docet communem
sententiam esse Patrum & Scholasticorum D. Pau-
lum euidenter demonstrari docere existentiam di-
uinam ex creaturis: ergo opposita sententia est
contra communem Patrum & Doctorum men-
tem.

Quod praecipue euidentius patet ex D. Thoma, *1^a*
lib. 1. contra Gent. cap. 12. vbi quaerens, an sit de-
monstrabile, Deum esse & posita opinione eo-
rum, qui asseriebant, Deum esse sola fide teneri,
& demonstrari non posse, & postquam ipsam
vocaui errorem, docet, demonstrari posse dari
Deum, & probat hoc ex verbis Pauli; verba D.
Thomae sic se habent [huiusmodi autem senten-
tiae falsitas nobis ostenditur, tum ex demonstra-
tionis arte, quae ex effectibus causas concludere
docet, tum ex ipso scientiarum ordine. Nam si
non sit aliqua seibilis substantia supra substan-
tiam sensibilem, non erit aliqua scientia supra
naturalem (vt dicitur in 4. Metaphys.) tum ex Phi-
losophorum studio, qui Deum esse demonstrare
conati sunt. Tum etiam Apostolica veritate asse-
rente *Roman. 1.* (inuisibilia Dei per ea quae facta
sunt, intellecta conspiciuntur) nec hoc debet mo-
ueri quod in Deo idem est essentia, & esse, vt pri-
ma ratio proponebat; nam hoc intelligitur de
esse, quo Deus in se ipso subsistit, quod nobis
quale sit, ignotum est; sicut eius essentia, non
autem intelligitur de esse, quod significat propo-
sitionem intellectus; sic enim esse Deum sub de-
monstratione cadit, dum ex rationibus demon-
stratiuis mens nostra inducitur huiusmodi pro-
positionem de Deo formare, qua exprimat Deum
esse:] Sic Angelicus Doctor, vbi loquitur de demon-
stratione toto rigore, & proprietate, probat ex
Diuo Paulo verbis supracitatis, Deum esse de-
monstratiue cognoscibilem per creaturas, vbi sin-
cere secundum mentem omnium Doctorum sine

140 Disputatio XVII. De Deo opt. Max.

vlla controuerſia docet tanquam ratum, & firmum D. Paulum noſtram veritatem aperte docuiſſe. Quibus maxime conſonat D. Hylarius *lib. 1. de Trinit. ſerme in principio*, ibi [de magnitudine operum, & pulchritudine creaturarum conſequenter generationum conditor inſpicitur, magnorum creator in maximis eſt, & pulcherrimorum conditor in pulcherrimis eſt, & cum ſenſum ipſum ſupergrediatur operatio, omnem tamen ſenſum longe necelle eſt, excedat operator pulchrum itaque cœlum, aer, vel æther, terra, maria, & vniuerſitas omnis eſt, quæ exornatu ſuo, vt etiam Græcis placet, digne *κικμ*, id eſt mundus nuncupari videtur; ſed ſi hanc rerum ipſam pulchritudinem ita ſenſus naturali meretur inſtitutum, vt etiam in quatuordecim pecudum ac volu- crum accidit ſpecie, vt dum infra ſententiam ſermo eſt ſenſus tamen idipſum intelligens non elo- quatur; quod tamen rurſum dum ſermo omnis ex ſenſu eſt, ſenſus ipſe tibi loquatur intelligens, nonne huius ipſius pulchritudinis Dominum, necelle eſt totius pulchritudinis eſſe pulcherrimum intelligi, atteſtante Paulo inuiſibilia Dei per viſibilia creata manifeſte cognosce? vt cum æterni ornatus ſui ſpecies ſenſum intelligentiæ omnis effugiat, opinionem tamen intelligentiæ ſenſus non relinquit ornatus, atque ita pulcherrimus Deus eſt intelligendus, & conſtitutus, vt neque intra ſententiam ſit intelligendi, neque extra in- telligentiam ſentiendi.] Sic ille, vbi docet, om- nem opinionem oppoſitam excludi, dum per crea- turas ad Deum cognoscendum accedimus, quia euidentia & exiſtentia Dei, quæ acquiritur per effectus creatos non relinquit intellectum opina- tiue cognoscendam, ac proinde dubium, ſed po- tius determinat, cogit, ac neceſſitat mentem ex vi ſuæ claritatis, & perſpicuitatis ſine indiſcretia ad oppoſitum, ad adſerendum Deum exiſtere, qui ta- lia effecta in lucem edidit; hoc enim ſonant illa verba [nonne huius ipſius pulchritudinis Domi- num necelle eſt, & cætera vſque ad illa, intelli- gentiam ſentiendi.] Quod omne docet ſecundum ſententiam Pauli, quam pro ſe allegat illis verbis, atteſtante Paulo, &c.

14 Nec minus pulchre, aut belle idem Hylarius ad *Pſalm. 65. verſ. 3.* ibi [quis non trepidet ad maiſtatem eius, qui ſæcula inſtituerit, mundum condiderit, tempora reuolubili viciffitudine curſu- que diſenſus ſit, cœlum aſtris ornauerit, ter- ram fluctibus repleuerit, mare obicibus conclu- ſerit, hominem, vt his aut vteretur, aut domi- naretur, elegerit, quibus tanquam linguis ſe hominibus manifeſtauerit;] vnde Auguſtinus, *Pſal- mo 84. verſ. 8.* [ergo ſi nobis (inquit) promiſit oſtendere ſe nobis, qualis eſt pulchritudo eius? fratres cogitate hæc omnia, quæ videtis pulchra, quæ amatis iucunda, quæ diligitis vtilia ipſe fe- cit; ſi hæc pulchra ſunt, quid eſt ipſe? ſi hæc ma- gna ſunt, quantus eſt ipſe: ergo ex iſtis, quæ hic amamus, illum magis deſideremus, & con- temnentes iſta illum diligamus.]

15 Maior ſyllogiſmi poſiti §. Declaratur hoc am- plius, patet ex verbis Concilij Tridentini, *Seſſ. 4. decreto de canonicis ſcripturis, & præcipue decre- to de editione, & vſu ſacrorum librorum, §. Præ- terea*, ibi; [ad coëctenda petulantia ingenia de- cernit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Chri- ſtianæ pertinentium ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens contra eum ſenſum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione Scri-

pturarum ſanctarum; aut etiam contra vniuerſalem conſenſum Patrum ipſam Scripturam ſacram in- terpretari audeat: etiamſi huiusmodi interpreta- tiones nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent, qui contrauenerint per Ordinarios decla- rentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.] Sic Tridentinum, cui decreto conſonat Synodus in *Trul. cap. 9.* quam putant Conſtan. 6. Item *caput, Exit, circa finem, de verborum ſignific. in 6. lib. 5. præterea, cap. hæreſis, & cap. Adam, in fine 24. q. 3. & ſeſſ. 13. eiusdem Trid. Concilij, cap. 1.*

SVBSECTIO II.

Amplius confirmantur dicta ex aliis verbis eiusdem D. Pauli, & contextu ipſo, & verſionibus circa illum.

Illa enim verba manifeſtum eſt in illis, Syrus 16 vertit כִּי אֵין מִי כִּי אֵין מִי, quod La- tino idiomate ſonat. *Didime delaha Galia bibe- hum*; id eſt cognitio Dei clare demonstratiue, & euidenter patefacta eſt in ipſis: quid clarius ad omnium aduerſariorum eluſionum tenebras ſu- gandas poterat in medium proferri, vbi tot voca- bulorum rigorofam euidentiam ſignificantium multiplicatione additum pœnitens occidit, ſub- terfugiis à contrariis excogitatis, ne puritatis noſtræ veritatis ſplendor aliqua ex parte obnu- biletur. Quod amplius confirmatur ex illis ver- bis intellecta conſpiciuntur: quæ Syrus vertit בסורה Latine *Besachala*, id eſt intellectu conſpiciuntur, & videntur, quæ oculis corporis ſunt inuiſibilia; tanta claritate, ac Solem ipſi oculi Lunam, & ſtellam videre pulchra paronomalia idipſum inſinuant Græca, habent enim *τα ἀσφα- να & παρὰ ταυ*, id eſt inuiſibilia clare, & aperte viden- tur; ſcilicet per creaturas quæ ſi *διὰ τὰς κτίσεις*, id eſt per ſpeculum limpidum, ſudum, purum, ac pu- tum: ergo de mente D. Pauli non poſſet dabi- tari.

Sed demus, ea non eſſe tam clara ad noſtrum 17 intentum patefaciendum, quæ ſequuntur ſuffice- rent, vt maxima victoria ab aduerſariis reporta- retur; nam poſtquam dixit Paulus, inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur; concludit, [ita ſint inexcusabiles,] Quibus indubitanter docet Apoſtolus, tam euidentem fuiſſe cognitionem, vt nullam excuſationem habeant de cultu, & adora- tione ipſius; nam ſi inexcusabiles fuerunt Philo- ſophi, vt ait Paulus: ergo certa, euidenti, & in- dubitata ratione Deum cognouerunt, non enim aliter proſus inexcusabiles fuiſſent; potuiſſent namque ſeipſos excuſare, ac dicere; propterea ſe non eſſe auſos diuini cultu, & honore Deum ve- nerari, quod ipſum eſſe verum Deum nequaquam explorare perceptum, liquidoque cognitum ha- buiſſent. Pater autem Vaſquez ad hoc argumen- tum reſpondet his verbis, vbi ſupra; ad hoc enim vt non poſſent excuſari, ſatis eſt, ſi probabilifi- ſimam quandam, & prudentem notitiam habere potuiſſent; ſic enim habent habentes notitiam, Deum verum colere debebant: ex eo ergo gentes excuſari non poſſunt, quod rationibus probabili- bus apud prudentes non acquieuerunt.

Sed contra manifeſte, quia ipſe P. Vaſquez 18 tam, i. in 1. 2. diſputat. 6. docet, poſſe aliquem relicta opinione probabili magis tuta, ſequi opi- nionem oppoſitam ratione probabilitatis, quam habet;

Quaest. I. Vtrum dem. poss. euidenti, &c. 141

habet; verba P. Vasquez, cap. 5. num. 26. *s. quare*, sic se habent: [quare ego quidem existimo posse aliquem recte operari cum assensu tantum probabili, etiam si habeat formidinem oppositæ partis, non solum si formidinem habeat simul cum iudicio vniuersali, sed etiam si eam habeat simul cum iudicio singulari, nec tantum formidinem habeat per extrinseca principia rei, sed etiam per extrinseca.] Et cap. 7. num. 39. hæc habet: [Mihi igitur probatur maxime sententia Angeli, verbo (confessio) 4. n. 2. & Nauarri in summa, cap. 26. num. 4. & in cap. siquis, de penitent. d. 7. num. 66. & sequentibus, & Soti in 4. dist. 18. quaest. 2. art. 5. ad 5. in fine art. qui absque vlla distinctione absolute pronunciant, quemlibet Confessarium, siue proprium, siue ex commissione contra propriam opinionem posse concedere beneficium absolutionis penitenti, quem scit sequi opinionem probabilem minus tutam, siue illa sit in damnum alterius, siue non: &c.] quæ doctrina communis est inter Doctores, & minimum hoc certissimum est, nullo modo posse reprehendi eum, qui relicta opinione probabiliori sequatur oppositam, vt omnes Doctores, nullo excepto docent, vt videre est in P. Thoma Sanchez, lib. 7. de matrimonio. Tunc sic, per te Philosophi illi secundum D. Paulum solum probabili cognitione ducebantur ad cognoscendum Deum, & colendum ipsum, minimæque euidenti cognitione conuincebantur; ergo poterant sequi oppositam opinionem quæ sine dubio probabilis esset; quia quando vna opinio probabilis iudicatur, opposita non potest iudicari euidens, sed solum probabilis; vnde statim ac euidentis iudicatur vna, altera ertonea, seu falsa debet iudicari. Itaque quando probabiliter solum iudicamus aliquid oppositum, non possumus erroneum iudicare, quia oppositum probabilitatis taliter conceptum, licet minus probabile iudicetur, non tamen potest erroneum absolute vocari, alias si erroneum sit oppositum illius, quod probabile iudico, non potest sana conscientia sequi; quare si tu asseris posse sequi, oppositam sententiam, illi quæ probabilis est, non poteris dicere esse erroneam, quam sequeris, relicta tutiori, & probabiliori.

19 Patet consequentia, quia per te, relicta opinione probabilis potest sequi opposita: sed illa de cultu Dei, & illa cognitio Dei erat solum per te probabilis, & non euidentis secundum mentem S. Pauli: ergo secundum mentem ipsius poterant per te sequi Philosophi opinionem oppositam, negando Deum, & cultum religionis ipsi, præcipue quia secundum principia extrinseca autoritatis tot hominum, tot ciuitatum, & Regnorum poterant accommodare se opinioni illorum, negantium vnum Deum, & occultum ipsius: ergo secundum S. Paulum per te non deberent esse inexcusabiles, sed potius excusari deberent sicut excusaris nunc, quia relicta opinione probabiliori, & tutiori aliorum sequeris minus probabilem, & tutam aliquando propter sola principia extrinseca.

20 Atqui D. Paulus pleno ore vocat in excusabiles: ergo cognitio, cui opponebantur, non solum erat probabilis, sed euidentissima, demonstratiua, & clara in toto rigore, alias tam graui censura non afficeretur à D. Paulo.

21 Vrgetur efficacius, & euidentius; quia D. Paulus in eodem textu eosdem Philosophos qui relicta cognitione Dei per creaturas non cognoscebant illum, ac proinde non colebant ipsum, & negabant Deum, nominat pleno ore insipientes,

stultos, vt patet ex illis verbis; [sed euenerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & quadrupedum, &c.] D. Hieronymus explicans illa verba, & obscuratum est insipiens cor eorum, sic ait [recedentes à lumine veritatis.] Quibus consonat id quod Tertulianus lib. 4. in Marcio, cap. 25. his verbis docet [& reos habuit sapientes, atque prudentes ex ipsis operibus tot, ac tantis intelligibilem Deum non requirerentes, vel perperam in illum Philosophantes & ingenia hæreticis subministrantes] & Irenæus lib. 2. cap. 9. idem confirmat ibi [& huius peiores efficiunt eos, qui eis assentiuntur; illi enim creaturæ potius quam creatori seruientes, & his qui non sunt Dei, verum tamen primum Veritatis locum attribuunt fabricatori huius vniuersitatis Deo] capite autem 16. eiusdem libri, sic ait [ipsa autem creatura in qua sumus per ea quæ in conspectum veniunt, hoc ipsum testante vnum esse, qui eam fecerit, & regat, valde hebetes apparebunt; quia ad tam lucidam adaperitionem cæcutiunt oculis & nolunt, videre lumen.] in eandem sententiam scribit etiam Aug. lib. 9. confess. c. 10. & lib. 10. c. 6. itaque D. Paul. stultos hebetes, & insipientes vocat Philosophos, qui non cognoscebant Deum per creaturas, vel quia relicta tali cognitione, dicebant non dari Deum: ergo D. Paulus euidentem docet esse talem cognitionem & toto rigore, ac proprietate, scientificam, ac demonstratiuam: patet consequentia, quia hic, qui se opponit cognitioni solum probabili negando id, quod per opinionem probabilem duntaxat affirmatur, nullo modo potest prudenter stultus, hebes, aut insipiens vocari; vnde si aliquis homo doctus, te insipientem, & stultum vocaret, quia te opponeres opinioni probabili duntaxat eius, affirmando oppositum illius, sine dubio à te nominaretur imprudens; & occasionem tibi iure quidem optimo tribueret acriter in ipsum inuehendi; è contra à vero, quando aliquis te opponit euidenti, scientificæ, ac demonstratiuæ cognitioni, affirmando oppositum illius, iure optimo, maximaque ratione stultus, insipiens, & hebes nominatur, eo quod, qui negat euidentiam incidit in errorem, & qui negat scientiam, incidit in insipientiam, & in stultitiam, sed Diuus Paulus insipientia, stultitia, & ignorantia tenebris involutos vocat, quia se opponebant cognitioni diuinæ essentia habitæ per creaturas, ipsosque in multos ac magnos errorum scopulos miserandum in modum impulsisse per suam cecitatem, ita vt veluti ad cautes allisi naufragium fecerint, dum sapientiam inaniter iactantes, suam inscitiam prodiderunt: Vnde D. Chrysost. homilia. 9. ad Populum Antioch. prope finem, vbi locum D. Pauli explicuerat, vt Dei clariorem lucem offundat, quasi Paulum loquentem introducit his verbis: [quis igitur tam miser, & arumnosus, qui cælum quidem cernens, cernens vero mare, & terram, cernens horarum temperiem, tam diligenter moderatam, & in concursum diei, & noctis ordinem hæc sponte fieri putet, nec adoret eum qui hæc omnia cum sapientia congrua disponit: habeo quod dicam, & his maius; non enim magnitudo tantum, & pulchritudo, sed & ipse creationis modus omnium moderatorem demonstrat; quoniam enim condenti & creati omnia ab initio non aderamur, neque si adfuissimus, quomodo sicbant scire poteramus in-

visibili virtute cuncta componente ipsum creationis modum optimum nobis magistrum esse fecit supernaturali consequentia componens omnia, quæ fiebant: & infra [quis enim tam stultus, & insensatus, qui tantam molem cernens, tantam pulchritudinem, tantam compositionem, talium continuam elementiorum pugnam, & contrarietatem, & perseverantiam non intra se ipsum ratiocinetur, & dicat, quod nisi providentia quædam esset corporum magnitudinem cohibens nec permittens totum dissilire, nec permanere, nec sufficere potuisset] sic ille: ergo secundum D. Paulum prudentissime tali censura ipsos afficientem cognitio à qua deviant, non solum probabilis erat, ut perperam docent aduersarij, sed etiam evidens proprie scientifica, & in toto rigore demonstrativa, quod magis virget verbum illud à D. Hieronymo adductum, recedentes à lumine veritatis: nam opinio probabilis non est lumen veritatis; unde cum qui à probabili solum opinione recedit, nequaquam possumus dicere à lumine veritatis recedere; lumen enim veritatis clarum, & evidentem cognitionem illius denotat; quia lux, & lumen maximam claritatem habent, quam non habet opinio probabilis: ergo si D. Paulus secundum expositionem Hieronymi Philosophos recedentes à cognitione illa per creaturas, asserit recedere à lumine veritatis, proculdubio docebit recedere à cognitione clara, evidenti & demonstrativa Dei.

22 Vergetur amplius, quia ipse Spiritus Sanctus, qui per os Pauli appellat stultos illos qui non cognoverunt per creaturas Deum, loquens per os Salomonis *lib. Sapientia, cap. 1*, vocat eosdem vanos, & stultos his verbis: [vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset Artifex] loco illius nominis *vani*, ponitur Græce *μῆται*, quæ vox ut notant D. Hieronymus, & Augustinus significat stultos, ignorantes, errantes, ac cecos; videtur stulti sunt omnes homines (inquit) in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum; Græce loco illius propositionis, in quibus non subest scientia Dei, ponitur hæc *ἡ ἀγνοία ἐστὶν ἀγνοία*, id est quibus aderat Dei ignorantia, subdit Sapiens aliquantulum veluti excusans eos, qui in creaturarum cognitionem, & æstimationem incubuerunt non agnoscetes Deum, ibi; [etenim cum in operibus illius conuerterentur inquirunt & persuasum habent, quoniam bona sunt quæ videntur] postea tamen hanc excusationem omnino refellit his verbis: [iterum autem nec his debet ignosci, si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum, quomodo huius dominum non facilius inuenerunt: infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum aurum & argentum artis inuentionis, & similitudines animalium, aut lapidem inutile opus manus antiquæ] quæ verba videtur transcripsisse Paulus cum ait: [ita videntur inexcusabiles] quibus omnibus consonat locus ille Psalmi, dixit insipiens in corde suo non est deus, [ut nihil sit (inquit Augustinus) tam absurdum, ac falsum, quod in mentem, & os alicui non venerit; insipiens nescio quis dixit in corde suo, non esse Deum, in corde quidem, quia tam pauci sunt hoc errore infecti, ut ore dicere non audeant:] Ergo ex his omnibus sacra Scripturæ locis miro concordia vinculo copulatis ad

mentem Pauli loquentibus manifeste colligitur opposites se cognitioni diuinæ per creaturas, aut in quibus non datur scientia Dei per ipsas esse ignorantes, insipientes & stultos: Ergo taliter se opponere, ignorantia, error, & insipientia est, ac proinde opposita cognitio non solum probabilis, sed evidens, scientifica, & in toto rigore demonstrativa est secundum mentem D. Pauli, quod expresse docuit D. Th. 1. p. q. 2. art. 2. in 6. sed contra. His verbis, [sed contra est quod Apostolus dicit ad Rom. 1. inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse, primum enim quod oportet intelligi de aliquo est an sit:] sic D. Thom. quibus verbis aperte demonstrat nostram veritatem contineri in verbis Pauli, nec mirum quia Apostolus tot verba replicat, & congerit, quæ claram cognitionem significant ut non possint conuenienter coarctari ad significationem, quam aduersarij volunt; nam notum, manifestavit, conspiciuntur &c. quid denotant? nisi euidenter, & aperte demonstrari Deum esse, & claritatem continentibus verbis Deum ex creaturis cognosci posse prædicat] & Beda *tract. 2. in Ioan.* ubi varia loca ex dno August. refert hæc verba in lucem edit [Deus potest inueniri per creaturam euidenter, dicente Apostolo inuisibilia enim ipsius, &c.] idem egregie his autem verbis docet D. Augustinus *lib. 10. Confess. cap. 6.* [Quid autem amo cum te amo? Non speciem corporis, nec decus temporis, nec candorem lucis; ecce isti amicum oculis, non dulces melodias suauium cantilenarum omnimodarum, non florum, & vnguentorum, & aromatorum suauolentiam, non manna, & mella, non membra acceptatoria carnis amplexibus. Non hæc amo cum amo Deum meum, & tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, & quandam odorem, & quandam cibum, & quandam amplexum cum amo Deum meum, lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei; ubi fulget animæ meæ quod non capit locus, & ubi sonat quod non rapit tempus, & ubi olet quod non spargit flatus, & ubi sapit quod non minuit edacitas, & ubi hæret quod non diuellit satietas. Hoc est quod amo cum Deum meum amo. Et Hoc est quod amo cum Deum meum amo. Et quid est hoc? interrogavi terram, & dixit, non quid est hoc? interrogavi mare, & abyssos, & reptilia animarum viuarum & responderunt: Non sumus Deus tuus, quare super nos; interrogavi auras stabiles, & inquit vniuersus aer cum incolis suis: Fallitur Anaximenes, non sum Deus tuus. Interrogavi cælum, Solem, Lunam, stellas, neque nos sumus Deus quem quæris, inquit; & dixi nos sumus Deus quem quæris, inquit; & dixi: Dicite mihi de Deo meo quod vos non estis, dicite mihi de illo aliquid. Et exclamauerunt voce magna: Ipse fecit nos; interrogatio mea, intentio mea, & responsio eorum, species eorum, & direxi me ad me, & dixi mihi: Tu quis es? & direxi me ad me, & ecce corpus, & anima in me pondi, homo, & ecce corpus, & alterum intemhi præsto sunt, vnum exterius, & alterum interius. Quid horum est vnde quætere debui Deum meum, quem iam quæsiueram per corpus à terra vsque ad cælum, quousque potui mittere nuntios radios oculorum meorum? sed melius quod interrogavi oculos meos: sed melius quod interrogavi oculos meos, & iudicanti de singulis corporales prædidenti, & omnium quæ in responsionibus cæli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, dicentium: Non sumus Deus, sed ipse fecit

fecit nos : homo interior cognouit hæc per exterioris ministerium, ego interior cognoui hæc. Ego ego animus per sensus corporis mei : interrogavi mundi molem de Deo meo, & respondit mihi: Non ego sum, sed ipse me fecit. Nonne omnibus quibus integer sensus est, apparet hæc species? Cut non omnibus eadem loquitur? Animalia pusilla, & magna vident eam, sed interrogare nequeunt. Non enim proposita est in eis nuntiandis sensibus iudex ratio. Homines autem possunt interrogare vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur. Sed amor subdit eis, & subditi iudicare non possunt. Nec respondent ista interrogantibus nisi iudicantibus, nec vocem suam mutant, id est speciem suam; si alius tantum videat, alius autem videns interroget, vt aliter illi appareat, aliter huic: sed eodem modo vtrique apparet, illi mutata est, loquitur: imo vero omnibus loquitur, sed illi intelligunt qui eius vocem acceptam foris intus cum veritate conferunt. Veritas enim dicit mihi: Non est deus tuus cælum, & terra, neque omne corpus, hoc dicit eorum natura. Vide, en moles minor est in parte, quam in toto. Iam tu melior es, dico tibi anima, quoniam tu vegetas molem corporis tui, præbens ei vitam, quod nullum corpus præstat corpori, Deum autem tuus etiam tibi vita est.] Quid clarius, & euidenti; vnde omnes Patres Doctores Ecclesiæ nostram veritatem amplectuntur; denique eodem modo sentiunt scholastici Sanctus Thomas, cum suis Thomistis Caiet. Ferrar. Capre. & alij moderni idem docent Alensis, 1. part. quaest. 2. Albert. in sum. part. 1. quaest. 17. Enriquez in sum. art. 22. quaest. 4. Marfil. quaest. 5. art. 1. Scot. Richard. & alij in 1. d. 2. & 3. qui fere omnes fundantur in verbis Pauli, de quibus etiam videri possunt ibi Toletus, & Pereira, qui constantissime hanc intelligentiam confirmant.

24 Confirmatur, nam rogo ab aduersariis quibus aliis verbis vti sacrae litteræ debent præter has quibus vtuntur si nostram sententiam tradere diserte, & clare sine explicatione vellent, nam quæ ratione verba quibus vtuntur ad minus propriam significationem detorquentur, detorqueri etiam possent quæcumque alia, quibus nostram sententiam explicarent, nam si cum hominem in scriptura lego, hominem intelligo; quoties materia non obstat, sed potius iuuat, cur in citatis locis euidentiā non intelligam? cum verba euidentiā sonent, nec materia repugnet, sed adiuvet vt proprietates verborum retineatur, alias nihil haberemus certum in tota scriptura.

25 Atque ex his patet non obstat adductas explicationes ab aduersariis, nam si Canon ille interpretandi scripturam ab August. traditus, & in Concil. Toletano vndecimo, & in Arausicano, maxime celebratus, & ab omnibus catholicis Doctoribus receptus [semper nimirum verborum proprietatem retinendam esse nisi auctoritas Doctorum, & ratio aliqua euidens fieri aliter cogat] vbique locum habere debet, hicque nihil impedit citata scripturæ verba in sensu proprio, qui sonat euidentiā sumi, quid est cur ad extortas & præposteras expositiones confugiendum sit, etenim non est satis vt à germano verborum sensu recedamus esse alia scripturæ loca, in quibus eadem verba pro cognitione in euidenti accipiuntur: in illis enim materia de qua sermo est, palam coniungit euidentiā cognitionem vbi per ea non significari, cum tamen hic materia potius iuuat quando re vera ita est vt possit ex creaturis euidenter colligi esse Deum.

Accedit quod si quia in locis aliquibus scripturæ aliqua vox variè vsurpatur & translatio in aliquibus, ideo in omnibus proprie accipienda sequitur nihil fere in propria verborum significatione dici, aut non posse certo constare nobis, quando per metaphoram accipienda sit vox, quæ ratione magna quædam aperitur ianua ad quoslibet errores asserendos, ac præcluditur ad repellendos illos, scripturæ testimoniis, cum hæc possint per metaphoram explicari, atque ita eorum vis eludi, exemplum sit, negat quis formatam mulierem ex Adæ costâ, educitur scripturæ testimonium, vt conuincatur, responderet metaphorice accipi debere eo loco scripturæ verba, quod eadem in aliis translationibus vsurpentur. Quod superest remedium? nisi ad materiam de qua ibi est sermo confugere, ostendereque nihil esse, quod ad recedendum à proprio verborum sensu cogat, ideoque illi standum esse: idem ergo erit in proposito, quo pacto intelligunt etiam Doctores Ecclesiæ vt iam supra vidimus.

26 Sed rogas an censura, qua Diuus Thom. & alij Patres dignam esse dicunt opinionem sustinentem demonstrari non posse Deum esse, tribui etiam debeat asserenti ex diuinis litteris non colligi demonstrari posse Deum esse.

27 Responde vt sub opinione positum est, notari ne censura debeat sententia negans demonstrari posse Deum esse an non? ita sub opinione cadere sitne censura dignus, an non? Negans ex diuina pagina posse colligi demonstrari posse Deum esse, qui namque ex illa colligi posse ait, imo & colligi si consequenter opinaturus est, dicere quoque debet censura dignum esse negantem colligi ex sacris litteris esse demonstrabile Deum esse, quia negat tradi à sacris litteris, quod reuera ille tradunt, vt enim censura dignus esset, qui vel concederet Christum esse hominem, negaret tamen id constare ex sacris litteris, quia negaret quod ipse aiunt; ita in proposito, nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis, si enim negans demonstrari posse Deum esse, ideo censura dignus est, quia oppositum habetur ex sacris litteris, quanto magis dignus ille censura erit, qui negat id litteras diuinas tradere, quod reuera tradunt; atque hoc tam certum est, vt si cæcus esset, nullus hæreseos damnari vquam posset, qui enim fidei dogma contentum in sacris litteris negat, ideo negat quia negat tradi à diuinis litteris: ergo prius ratione saltè est negare haberi ex sacra scriptura, quam rem ipsam negare, negans vero in sacris litteris contineri quod reuera continetur, si censura dignus non est, nec rem ipsam negans dignus censura erit; cur enim aut qua de causa cum nihil asserat contra scripturam si contra illam non est negare eam ita docere: non ergo censura erit dignus, ac est: ergo.

28 Accedit hinc fieri vt res firmas, & statas de quibus ex scriptura nobis constet aut posse à nobis impune conuelli, aut in dubium vocari, aut certitudinis gradu quo illæ necessario habendæ sunt omnino de medio tolli, quo sublato nutaturnum illarum assensum quis non videat.

SVSECTIO III.

Obiectio ex D. Paulo ponitur & dissoluitur.

30 Erte illud hoc loco difficultatem asserit, vt inquit Pereira, quod hæc sententia Pauli de Philosophis, qui verum Deum cognoscere debuerunt,

runt, aut cognouerunt, videtur contraria esse alteri eiusdem Pauli sententiae, quae in 1. capite prioris epistolae ad Corinthios scripta est his verbis: [nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum placuit Deo per stultitiam praedicationis saluos facere credentes, quoniam & Iudaei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt; nos autem praedicamus Christum crucifixum Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudaeis, atque Graecis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.]

31 Ex quibus hoc argumentum contra nos potest efformari: quia in hoc loco Epistola ad Corinthios. Docet Paulus mundum, id est mundanos homines sapientesque huius saeculi non cognouisse Deum, nec per sapientiam suam, id est solertiam, & acumen ingenij vel scientiam Philosophiae: nec in sapientia dei, id est in operibus eius, in quibus Beatus Iohannes sapientia, quibus consonat id quod Beatus Iohannes initio suae historiae euangelicae scripsit dicens, [In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit:] ergo ne sibi contradicat, & aduersetur Paulus, non est dicendum id, quod nos dicimus neque affirmandum, Apostolum loco supra citato, docuisse per creaturas evidentem cognitionem comparari.

32 Virgetur amplius, quia quae euidenter demonstrantur negari non possunt, sed multi, qui sibi sapientes videbantur esse, & Philosophorum rationes intellexisse negarunt Deum esse, ut referunt Lactantius lib. 1. de diuinis institutionibus, Cicero 1. de nat. Deor. Plutarchus lib. 1. de placitis Philosophi. & alij: ergo signum est, cognitionem illam deductam ex creaturis non esse euidentem, & demonstratiuam toto rigore; deinde virget P. Vasquez, quia ut homines ductu rationis teneantur assentiri Deum esse, non est necessaria demonstratio, alias pauci possent habere illum assensum, quia pauci sunt, qui philosophicis discursibus intendunt, & pauciores qui illorum vim penetrant: ergo non oportet intelligere Scripturam de cognitione euidente, sed de illa, quae ad operandum humano modo sufficit.

33 Ad locum Pauli exponens illum Caietanus his verbis respondet; [non dicit Apostolus hoc loco quod nullus ex hoc mundo cognouerit dei sapientiam, quoniam ad Rom. scribens dixit; quod deus à multis cognitus est; sed dicit quod mundus non cognouit Deum, quoniam Philosophi, qui cognouerunt Deum, agnitam veritatem dei in iniustitia detinuerunt, & sic mundus communiter non cognouit Deum;] sic ille, quod responsum his verbis elucidat Iustinianus noster in Paulum etenim ad Corinthios. ait, mundum non cognouisse, hoc est maximam hominum partem, quod verum est, etiam si pauci nonnulli Philosophi cognouerint, alijque cognoscere potuerint, cum praesertim illam ipsam dei cognitionem quam nonnulli assequuti sunt, multis erroribus, falsisque opinionibus infuscarint, ut ex Platone, aliisque Philosophis facile cognosci potest; Itemque ex iis, quae de Philosophorum placitis scribit, Plutarchus. Cum igitur multa de deo diuinitatis illi cognouerint euidenter attributa, merito censentur indigni excusatione, quia cum Deum cognouissent, aut facile cognoscere potuissent, non sicut Deum glorificauerunt: sic ille. Vnde, ut sententia haec Pauli, [quod mundus non cognouit Deum] sit vera, & sine vlla contrarietate, & antinomia, imo maximo amicitiae, aut concordiae, necessitudinisque vinculo copuletur, cum verbis

ad Roman. dictis sensus est plerisque mundanorum hominum non cognouisse verum Deum; tamen pauci aliquot Philosophi eum cognouerint; illi enim pauci, qui cognouerunt, comparati cum vniuersa hominum qui verum Deum non cognouerunt, multitudine, quasi pro nullis sunt habendi secundum communem hominum loquendi consuetudinem, quam sequi etiam solet diuina Scriptura, paucissimos vero fuisse hominum, etiam ipsorum Philosophorum, qui veram, & sinceram dei cognitionem habuerint, facile intelligit, qui opiniones de deo veterum Philosophorum legerit, & ideo etiam reprehendit Paulus ipsos, & inexcusabiles vocat, quia cum facillime potuissent ex effectis creatoris perfectionum sinceram cognitionem haurire, his non attendentes, ut debebant, tot tenebris errorum obnubilauerint, infuscauerintque proprias mentes.

34 Altera solutio huius difficultatis est, qua vitur Pererius super hunc locum Pauli; quam sequitur etiam P. Granada, & in hunc modum ab ipso traditur [duplex haberi potest dei cognitio, quantum vna est tantum speculatiua, qua cognoscitur deus esse, & mundi esse conditor, & rector: quae si nuda, & solitaria sit, infructuosa est homini, quin etiam nonnunquam ad maius ei crimen, poenamque imputatur. Altera est cognitio dei, praeter speculatiuam dei notitiam, iunctum etiam habens debitum animi erga Deum affectum, timorem dico dei super omnia, & venerationem, & dilectionem, & gratitudinem animi in agendo gratias pro acceptis ab eo beneficiis, eumque solum Deum adorando, & interno, atque externo cultu venerando; cultum autem idolotum, falsorumque deorum execrando. Haec cognitio appellari potest effectiua, & practica, quam non habuere Philosophi illi, quibus Deum esse cognitum, affirmat Paulus in epist. ad Rom. siquidem in ibi dicit eos, cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauisse nec ei gratias egisse: ergo priorem illam notitiam dei speculatiuam habuere nonnulli Philosophi; posteriorem vero nullus sapientium huius mundi habuit, & de hac posteriore cognitione dei loquitur Paulus in epist. ad Cor. Enimvero Philosophi illi, qui Deum cognouerunt, ita se gesserunt externo vitae cultu, & in suis moribus, & sermonibus, factisque quasi non cognouissent Deum: non enim manifestabant eum aliis, nec externo cultu venerabantur, sed publicum vulgi errorem sequentes, simulacra falsorum deorum pro vero deo adorabant: quam ob causam dicti sunt à Paulo detinuisse veritatem dei in iniustitia. Sic ille.

35 Licet haec expositiones congruae videantur secundum corticem litterae, nihilominus tamen si medullam loci Pauli enucleemus, secundum mentem Sanctorum Patrum, alia adhiberi debet expositio, quae magis congruat menti Apostoli, & euidentius soluat antinomiam apparentem, quam notentibus opponunt aduersarij ut nostram veritatem emeruent quam clarissime trado, aduertendo (cum D. Ambrosio, Augustino, Tertuliano, & Chrysostomo, quorum verba infra in medium proferturam) D. Paulum toto hoc primo capite loqui solem de reuelatione, per quam deus omnibus fidei delibus notam fecit diuinitatem Christi, pro qua hortatur Apostolus Corinthios fideles, tanquam pro ingenti, & maximo beneficio gratias agere deo: siquidem tot ethnicis sapientibus, tot Iudaeis relictis propria ignorantia de Christo subgnitionem de christi diuinitate consequi, eo quod Iudaei signa petebant, & Graeci euidentia naturali

argumenta requirebant ad constituendum Christum esse deum, ipsos è media plebe, tanquam omnium contemptissimos vtpote stultissimos, & insipientissimos elegerit, vt illis dirissimos huius sapientiae, quae ad Christi diuinitatem cognoscendam dirigitur, thesauros liberalissime tradiderit, in ipsosque magnificentissime profuderit.

36 Vnde cum in epistola Paulus loquatur solum de cognitione Christi, quatenus Deus est, & negat cum mundum cognouisse, manifeste sequitur, neque vestigium, aut vmbra contrarietatis reperiri inter hunc locum Pauli ad Corinthios, & inter locum eiusdem Apostoli ad Rom. siquidem in illa epistola, quando asserit Philosophos cognouisse deum per creaturas, solum loquitur de cognitione, non Christi, sed de deo secundum se, quod non negat in *epist. ad Corinthios*, sed potius confirmat quasi implicite, dicendo, Philosophos sapientes, Græcos eruditos, & Iudæos, qui euidenti cognitione intellexerant deum eo quod mediis euidentibus conuincebantur, Christum neglexisse, quia ad hoc nullum medium euidentis naturale ipsis proponebatur. Ex quibus euidenter patet, tantum ab esse, vt hæc loca inter se opponantur, nobisque officiant, quin potius maxime inter se cohereant, & nobis mirum in modum faueant.

37 Quod autem Paulus tota illa epistola loquatur de Christo, & de cognitione ipsius habenda solum per reuelationem diuinam, & fidem catholicam, patet ex verbis ipsius Pauli ibi [gratia vobis, & pax a deo patre nostro, & Domino Iesu Christo, gratias ago deo meo semper pro vobis in gratia dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quod in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia spectantibus reuelationem domini nostri Iesu Christi, qui & confirmavit vos usque in finem sine crimine in die aduentus domini nostri Iesu Christi, fidelis deus per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi domini nostri]; ecce quomodo Paulus solum de cognitione Iesu Christi per reuelationem habita loquitur, & paulo infra docet hanc doctrinam non debere prædicari, aut persuaderi sapientia naturali, quia si hoc modo prædicaretur, nullomodo posset persuaderi, ratione cuius sapientes Græci solum quærentes ad persuasionem argumenta clara naturalia, non assensum tribuunt prædicationi, ac proinde incapaces se reddunt cognitionis Christi dei, verba Pauli hoc continentia sic se habent: [non enim misit me Christus Baptizare, sed Euangelizare, non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi, verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, iis autem qui salui fiunt, idest nobis dei virtus est, scriptum est enim, perdam sapientiam, sapientium, & prudentiam prudentium reprobo, vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquistator huius sæculi? nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? nam quia in dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam deum, placuit deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes; quoniam, & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærent; nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius est hominibus;] supra quæ verba sic ait D. Ambrosius, [perdit sapien-

I. P. Tom. II.

tiam sapientium, dum quæ illi negant posse fieri, facit, & reprobatur intellectum prudentium; cum deum quem incuriosum dicunt aggressum, probat ea, quæ stulta putant; vt Dei filius incarnatus de Virgine crucifigeretur, pro humana salute, quod factum vere testatur virtute, non verbis.]

38 Ecce quomodo Ambrosius aperte docet, Paulum loqui de cognitione Christi; vnde Augustinus *lib. 10. de ciuit. Dei* c. 28. [non enim (inquit) suam in eis perdidit, & reprobatur quam ipse donauit, sed quam sibi arrogant, qui non habent ipsius, & ideo non cognoscunt Iesum Christum] & ideo Propheta *Isaias* c. 29. 14. [peribit enim sapientia (ait) à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur]; Septuaginta veruerunt [& perdam sapientiam sapientium, & intellectum, seu prudentiam prudentum abscondam]; atqui ait Hieronymus in sacris litteris scriptum est, omnis sapientia à domino Deo est; quam igitur sapientiam abolendam dicit Propheta? ad vsum nimium humane sapientiae intelligit ipse Doctor maximus, quod etiam insinuat Clemens Alexandrinus *cap. 1. & 5. Stromatum*, qui eorum sapientiam reici docet, qui sibi nimium placentes, eo quod Christi diuinitas non euidenter demonstratur per media naturalia sibi naturaliter cognita, ipsum Christum despiciunt, eiusdem sectatores stultos appellantes, ratione cuius dixit Dionys. Areopag. *epist. 7.* [verum & ipse Apollonius diuinitis aduersus diuina nefarie viturum nam per hanc rerum scientiam, quæ ab ipso Philosophia rite nominatur, & à Paulo beatissimo sapientia dei appellatur, ad authorem omnium (Christum videlicet) & eiusmodi quoque scientiæ parentem oportebat viros Philosophos subuehi] quod clarius docuit D. Hieronymus in supradictum *Isaiæ* testimonium his verbis [non quod deus sit inimicus sapientiae eius pater est, & per quem omnis est in hominibus sapientia; sed cum additamento posuit, vt in Hæbraico est sapientium populi, & prudentium illius, id est populi Iudæorum, & reuera grande miraculum Deus fecit in populo post aduentum domini Saluatoris, vt vno, atque eodem tempore arderet Ierusalem, templumque corrueret, & omnis Magistrorum scientia tolleretur, quæ opponendo se Christo abutebatur.]

Quid clarius ad nostrum intentum poterat excogitari? vbi Doctores hi Ecclesiæ maxime reprehendunt Philosophos, quia cognitionem de Christi diuinitate stultitiam asserunt, & illam abiiciunt, quia per naturalia euidentia media illam se comparare non posse vident: quomodo enim media naturalia ad obiectum supernaturale potest conducere cognoscendum? certe minime, quod his verbis docuit Chrysostomus [quoniam docuit ad suscipiendam Euangelij prædicationem, neque in sapientia quicquam positum esse prædij, neque enim periculum ab incertis ladi, & quod longe admirabilius est, quodque humane mentis, atque intelligentiæ aciem fugit, imperitia longe est aptior, ac promptior ad fidem suscipiendam, quam sapientia; pastor enim, & rusticus citius eam suscipiet, & absque vlla disputatione sese Deo subiciet: sic ergo perdidit sapientiam, & aliquanto post, quid est autem stultam fecit? stultam ostendit ad fidem comprehendendam; quoniam enim ob eam se valde efferebant, & sibi placebant, eam cito refelli. Quænam est enim sapientia, cum bonorum caput non inueniat?

T

Fecit

Fecit ergo eam apparere stultam, quoniam illa prior seipsum redarguit. Si enim quando rationibus licebat inuenire, nihil ostendit nunc, quando res afferuntur maiores quomodo aliquid poterit efficere quando sola opus est fide, & non facundia; stultam ergo eam ostendit Deus. quibus consonat id, quod Leo Pontifex maximus docet *serm. 5. de nativitate*, cum hæc ipsa Pauli verba protulisset his verbis: [mundo ergo, id est prudentibus mundi sapientia sua cæcitas facta est, nec potuerunt per illam cognoscere Deum Christum Dominum, ad cuius noticiam, non nisi in sapientia eius acceditur, & in revelatione ipsius, & ideo quia mundus de vanitate sua hoc dogmatum superbiebat, in eo constituit Dominus saluandorum fidem, quod & indignum videretur, & stultum, ut deficientibus hominibus, opinionum præsumptionibus sola Dei gratia revelare, quod comprehendere humana intelligentia non valeret.] Sic ille [quomodo: ergo (ait Chrysostomus) per lutum cæcum curauit; ita etiam orbem terræ per crucem adduxit, quod quidem erat additio scandalum, non scandalum ablatio, ita etiam fecit in creatione per contraria confirmans. & instabiliens contraria; arena quidem certe mare munit in firmam validum, & forte frangens, aquæ terram imposuit efficiens, ut grauis, & densa verheretur à molli, & fluida per Prophetas rursus paruo ligno, ut ferrum in altum emergeret, & enataret, efficit; ita etiam cruce quoque orbem terrarum attraxit, quomodo enim aqua portat terram, ita etiam crux portat orbem terræ magnæ: ergo virtutis, & sapientiæ est argumentum persuadere per contraria.

Sic Chrysostomus. Ex quibus euidenter colligitur Paulum hic non loqui de notitia Dei, sed de cognitione Christi Domini quam mundani Philosophi non sunt assequuti, licet assequuti fuerint cognitionem Dei per creaturas, quia eadem media requirebant ad utrumque, quod est absurdum, quæ veritas patet ex ipso contextu, & ex illis verbis Pauli; nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes, quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt, ac si dicat Paulus, ideo non cognouisse Philosophos sapientes Deum, quia sapientiam quærebant, id est scientiæ, & euidentia media, per quæ conuincerentur ad Deum cognoscendum; atqui si loqueretur Paulus de cognitione Dei, facile erat tribuere sapientibus media euidentia, scilicet illa, quæ tradidit Romanis dicens, inuisibilia enim ipsius per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; Neque poterat dicere Paulus, non cognouisse Deum, quia sapientiam inquirebant, hoc est euidentia demonstratiua media; cum potius per ipsa perueniatur facillime ad cognitionem euidentem Dei: ergo si inquit euidentia media non conducere, imo impedire ad cognitionem Dei, euidentem est loquutum fuisse, non de Deo, quatenus Deus est, quia sic maxime cognoscibilis est per euidentia media, sed de Christo, ut Deo, ad cuius cognitionem non peruenitur per media naturalia euidentia, sed per revelationem ipsius, ut docet Chrysostomus ex ipso Paulo, neque ad cognoscendum Deum poterant requirere Iudæi signa, & miracula quia ad id, quod euidenter potest cognosci per lumen naturæ non sunt necessaria signa, & miracula; quapropter quando Christus dominus prædicabat Iudæis Deum dari in cælis, non quærebant signa, & miracula, quia hoc euidenter cognoscebant, & iam diu tanquam vetus pro certo habebant ut

pote acceptum à Moyse & à Prophetis; solum enim petebant signa, & miracula à Christo, quando aliquid nouum, & illis inauditum prædicabatur; quale erat ipsum esse Deum, & Filium altissimi; tunc enim dicebant, Magister volumus à te signa videre: ergo si D. Paulus ait, Iudæos ad cognitionem Dei petere signa & miracula, euidenter sequitur non loqui Apostolum de cognitione Dei, ut Deus est, quia hanc libenter admittebant Iudæi, sed potius de cognitione Christi ut Dei, quod Iudæis nouum, inauditum, & scandalosum videbatur; unde concludit Paulus dicens, nos autem prædicamus Christum crucifixum; ergo de cognitione Christi crucifixi in hac epistola ad Corinthios, loquitur Apostolus, ad quam ostendendam plura miracula edidit Christus, quibus visis, adhuc alia signa quærebant, quia obdurata mente præsentibus conuicti ad alia de nouo faciendâ appellabant, quasi vellent exhaurire omnipotentiam diuinam, quæ exhausta non possent alia de nouo miracula fieri, ut sic possent ipsi paruipendere mysteria diuinitatis Christi, quæ iam de nouo, ac deinceps non possent miraculis, & signis demonstrari; quibus subterfugijs euadere contentebant certitudinem nostræ fidei; unde irridens Paulus tum Græcos sapientes, tum Iudæos pertinaces, & obduratos illos, quia media euidentia naturalia ad Christum Deum cognoscendum requirebant, istos quia adhuc post tot miracula patrata, quasi illa non sufficerent, alia de nouo petebant, ita ait quando nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæi signa petunt, ac si Lazarum resuscitatum non vidissent ab ipso Christo, & alia miracula maxima in confirmationem huius doctrinæ experti non fuissent, & Græci sapientiam quærunt, ac si obiectum supernaturale posset cognosci per media scientiæ naturalia.

Obseruat hoc Chrysostomus incredibilem fuisse Pauli Apostoli sapientiam, qui mirifice ostendat quomodo Deus singula singulis rite opposuerit; nam quoniam Iudæi signis ac prodigijs addicti erant, neque de Dei potentia diffidebant, ac propterea signa quærebant, qualia olim viderant, audita cruce, & morte Christi, quod erat imbecillitatis argumentum tantum abest, ut diuinam fidem animo conceperint, ut magnopere potius offensi fuerint; atque illis quidem Christi crux non modo non est signum, sed signi peremptio, & non solum videtur esse offensio virtutis, aut potentis, sed etiam probatio imbecillitatis, itaque vere dicit Paulus: nos autem prædicamus Christum crucifixum, iam quoniam Græci nihil præ sapientia magni faciunt, cum in euangelica prædicatione audiunt Dei filium pro hominum salute in crucem fuisse sublatum, & id genus alia multa humana fide maiora, quæque omnem philosophicam rationem longe superant meras nugas, & fabulas putant; quo circa Paulus ait Christum crucifixum Græcis esse stultitiam, apte vero utrumque dicitur; nam Iudæi diuinæ, ac supernaturali fidei afflicti, qui multa supra naturam à Deo facta esse non ignorabant, nihil poterant alienum à ratione iudicare; quod diuinum factum esse crederent; de re igitur ipsa dubitabant, nec absque signo, ac prodigio libi persuaderi patiebantur, cum quem ipsi quasi legis euerforem in crucem egerant Dei esse filium, & humanæ libertatis vindicem, & assertorem; Græci vero quidquid de Christo Christiana fides sentendum proponit, proors absurdum, atque à ratione alienum putabant; ut autem eorum aperiret oculos, ait Paulus, nonne stultam fecit Deus sapientiam

Quæst. I. Vtrum dem. poss. Deum esse. 147

sapientiam huius mundi, id est stultam ostendit, sic enim in creatione stultum ostendit Deus illud axioma philosophicum, ex nihilo nihil fit; sic in incarnatione stultum ostendit illud, Deus corpore, loco tempore claudi nequit, in passione illud Deus pati, & mori non potest; tandem in Eucharistia ostendit stultum, accedens non potest esse sine subiecto, corpus nequit esse in puncto, duo corpora non possunt esse in eodem loco, licet hæc naturæ non tamen Deo possible sunt: ergo loquitur Paulus non de cognitione Dei ut Deus est, sed de Christo ut Deo.

39 Ad confirmationem illam optime respondet P. Suarez his verbis [respondeo primo non negasse veritatem hanc demonstratam, nisi qui attente illius demonstrationem considerare noluerunt, aut non potuerunt, vel ex defectu doctrinæ & ingenij, vel ex aliqua nimia cupiditate, qua præsertim obcæcantur politici nostri temporis, qui in atheismum declinant. Secundo dicimus non omnem demonstrationem esse æque facilem, & notam; aliqua enim est vera demonstratio quia, quæ de se intellectum bene dispositum convincit, non est tamen tam clara, quin proterus possit resistere, semper tamen hoc provenit ex aliqua cæcitate mentis nolentis ponderare vim præmissarum, vel illusionis; unde Nazianzenus, *orat. 2. Theolog.* [nimis inquit] absurdus, & præposterus est, qui non cedit argumentis naturalibus evidentiis utique, & inficiatur Deum esse] ecce Nazianzenus, in quo maxime fidebat P. Vasquez evidentiis omnibus contra ipsum loquitur, unde ex his verbis, quibus se explicat sanctus hic Doctor & ex his verbis, quibus quam supra adduximus *subsect. 1. prope initium illius*, ubi varios Doctores citauimus, inter quos ipsum Nazianzenum, verborum, quæ profert ipse Nazianzenus *orat. 34. q. 2. de Theologia*, satis aperte liquet nullum Doctorem reperiri, qui faueat opinioni contrariæ.

40 Ad alteram confirmationem respondemus 1. ideo Deum prouidisse vt homines fide potius quam naturali discursu ambulant, quia ille infirmus est, & non potest omnibus esse communis. 2. dico, fingamus homines in pura natura sine fidei reuelatione necessarium fuisse, vt vulgus hominum ignorantium, & simplicium crederet suis maioribus; quod in hac veritate esset facillimum, & conueniens, facile quidem, quia licet non posset omnibus res esse perfecte nota, tamen ipsa veritas proposita cum aliquali declaratione ex effectibus notissimis est per se credibilis, ac valde probabilis; conueniens autem esset, quia in re tam graui non expediret, vnumquemque de populo duci suo solo iudicio, & apparenti verisimilitudine; oportere ergo sapientibus, & maioribus fidem habere, talis autem fides remote niteretur in certa assertionem aliorum quæ non posset esse ita certa, nisi esset etiam euident.

SVBSECTIO IV.

Solutio Patris Gillij in verbis Christi Domini Ioannis 17. fundata diluitur, ac refutatur.

41 Pater Gillius *lib. 1. tract. 8. cap. 5. §. dixi autem;* volens fugere vim verborum Pauli pro nobis adductorum ad probandum Dei cognitionem esse euidentem ex creaturis præcipue illorum, manifestauit, conspicuntur; sic ait, illa vero videri, manifestari, *P. Tom. II.*

festari, conspici non necessario inferunt assensum euidentem, non manifestare; hoc enim accipitur in scriptura etiam pro manifestatione ineuidente; imo & quæ solam opinionem gignat; nam Christus dixit *Ioann. 17.* [Pater manifestauit nomen tuum hominibus] verbum autem videri etiam abstrahit à quouis genere notitiæ euidentis, & ineuidentis, nam de uisione per fidem dixit Christus *Ioann. 14.* [Philippe qui videt me, videt & Patrem:] sic Gillius;

Quam solutionem, licet meo videri, euidenter supra refutauimus, *sect. 2. à §. sed contra solutionem horum, usque ad subsectionionem 1. ex decreto Concilij Tridentini*; nihilominus in specie & in particulari sic eam labefacto, probando Christum Dominum euidentia in attestante, quæ rigorosam euidentiam in rem attestatam refundit, manifestasse nomen Patris, ac proinde Christum, ad significandam eam euidentiam vltim fuisse verbo, manifestauit, quæ claritatem, & euidentiam denotat: ergo male se protegit Gillius tali loco ad probandum verbum, manifesto; quo vtitur Paulus, aliquando in scriptura significare non euidentem, sed obscuram cognitionem, qualis est cognitio fidei.

Quod autem Christus euidentia in attestantem manifestauerit mysterium Trinitatis, ac proinde excellentiam Patris, patet manifeste, quia Christus sapissime ostendebat, se esse Deum, aut minimum nomine Dei loqui referendo secreta cordium illorum, vt patet *Lucæ 11.* ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis; &c. & *Matth. 9.* cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit vt quid cogitatis mala in cordibus vestris; quid est facilius dicere dimittuntur tibi peccata, an dicere; surge, & ambula; &c. & *Lucæ 5.* vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum respondens, dixit ad illos; quid cogitatis in cordibus vestris, &c. *Matthæi 12.* Iesus autem, &c. ergo euidenter ostendebat, se loqui verum in omnibus, quæ docebat; patet consequentia, quia Deus, vt postea demonstrabitur tota hac disputatione, nullo modo potest mentiri, aut mendacium dicere propter imperfectionem mentiendi, quæ non potest in Deum cadere; sed Christus est Deus: ergo euidenter colligitur, verum dicere, & non mentiri. Tunc sic omnis propositio, aut loquutio vera necessario infert eo modo esse obiectum quo significatur per illam: ergo si Christus dicebat, dari Patrem & mysterium Trinitatis prædicabat: ergo euidenter sequitur ex hac euidentia in attestante, vere dari Patrem, & vere reperi mysterium Trinitatis; sed loquens Christus Dominus de hac manifestatione nominis Patris per euidentiam in attestante, dicit se manifestare Patrem, & vsus est verbo, manifestandi: ergo verbum in hoc loco *Ioannis 17.* non significat cognitionem obscuram sed claram, & euidentem: ergo male assertit Gillius dicens in hoc loco verbum manifestare, significare solum cognitionem obscuram fidei.

Quod autem ex manifestatione secretorum cordium sequatur Deum esse qui loquitur, sic patet, quia euidentem est lumine naturæ & in fide sanctum non posse vllam putam creaturam cognoscere secreta cordium, & reuelare illa, ac proinde proprium esse Dei talia secreta reuelare; sed Christus Dominus, vt iam dixi, reuelabat secreta cordium, & ipsis cogitantibus quorum secreta cordium referabat euidentem erat; talia secreta propria à Christo reuelari: ergo euidentem illis erat, Christum talia reuelantem, & referantem Deum esse & auctoritate diuina loqui. Maior est clara, vt

T z pater

Quod autem sit evidens lumine natura, patet manifeste, & probemus hoc in Angelo, (de quo solo poterat dubitari, quia de hominibus, vt experientia docet, nulla potest esse rationabilis dubitatio) ex insufficiencia actus primi illius, quia nimirum Angeli ex natura sua non sunt sufficienter constituti in actu primo ad eliciendam cognitionem actuum liberorum: ergo illos naturaliter cognoscere non possunt. Consequentia est evidens, supposito antecedenti; quia non datur actus secundus nisi detur sufficientia in actu secundo ad illum. Antecedens sic probatur; quia actus primus duo requirit ad sui sufficientiam, lumen videlicet, seu potentiam & speciem impressam in tali potentia, de lumine, seu potentia non est dubium, quia sufficiens potentia datur in Angelo, nec enim hæc additur, aut minuitur, antequam cognoscatur, vel quando cognoscitur actus liber; vnde solum dicendum est deficere speciem impressam, ex eo quod indebita sit Angelo, & cuiusque creaturæ; ratio autem, quare indebita sit talis species, est quia intellectualuale agens in his actibus liberis se gerit maxime, non solum vt agens naturale, sed potius, & precipue vt morale, & ideo non debentur species talium actuum, nisi vt accommodatæ, & proportionatæ ordini morali, ad rectum autem moralem ordinem non esset accommodatum, neque conueniens vt creatura intellectualis haberet huiusmodi species actuum liberorum aliarum voluntatum; sic enim omnes liberi actus singulorum cæteris omnibus noti essent, quod est contra finem multitudinis, & societatis personarum intellectualium, & rationalium, & contra bonum ordinem sibi debitum; quia inde orirentur odia, & contentiones, & specialiter dæmones acris possent in homines sæuire, si eorum affectum intime cognoscerent vt reuera possent, si eorum species haberent: ergo bonus ordo moralis postulat, ne tribuantur tales species, sed potius ipsis indebitæ sint.

45

Secundo *q*ui probatur, quod Christus manifestauerit suam diuinitatem euidenter; nam Christus reuelauit multa opera libera futura; & multa alia futura, quae dependebant à voluntate Dei; sed Deus solus potest reuelare futura libera: ergo Christus, qui talia reuelauit, Deus est. Maior est certa: totum enim Euangelium plenum est prophetiis à Christo prolatis de rebus libere futuris; inter quas celeberrima est illa Christi uerbumini, qua loquens cum Petro Apostolo, negationem illius praedixit futuram; & liberam: dicens: *antequam gallus canat, ter me negabis.* Item Christus reuelauit excidium Ierusalem faciendum à Romanis, propagationem Euangelij per uniuersum orbem, &c. ergo. Minor est clara: quia cognitio futurorum praecipue liberorum est propria dei; ut patet ex illo *Isaia 41.* Annunciate nobis futura, & dicemus, quia dii estis; ubi futurum Dei asseruit, cognoscere, annunciate futurum; & loqui de eis; unde *cap. 46.* per eundem prophetam dicit Deus [Ego sum deus, & non est ultra Deus, neque est similis mei] & ab initio, quae non dum facta sunt. [Quapropter Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, c. 5. sic ait: Deus quatuor in prophetas, tot habet testes praesentiae suae, & in futurum, 138. dicitur, intellexisti cogitationes meas de longe, hoc est futuras, ut omnes potiores Ecclesiae explicant, & Ecclesiastici 23. Dominus me antequam creentur omnia sunt cognita, & Daniel cap. 3. tanquam proprium, & singulare hoc Deo attribuitur ibi. [Ipse reuelat profunda, & abscondita, & nouit in tenebris frustra,] supra quae Hieronymus hac profert [futura & ab hominibus quaeris in terris, quod solus Deus nouit in caelis], hinc propheta per quam hac futura praedicuntur, ut ait D. Augustinus est signum certitudinis, & euidentissimum diuinae ueritatis, & reuelationis; ut patet ex 1. Corinth. 14. ibi [Spiritus autem loquitur

& euidentissimum diuina
nis, vt patet ex 1. Corinth. 14. ibi [Spiritus
loquitur

loquitur mysteria; nam qui prophetat hominibus loquitur; ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.] Ecce Spiritui sancto prophetiam attribuit Paulus; non esset autem sufficiens signum diuinæ veritatis, nisi solus Deus posset illa futura cognoscere, vt recte docent Chrysostomus, homil. 2. in 1. ad Corinthios, & D. Thomas 3. contra Gent. cap. 154. & sumitur ex illo 2. Petri 2. habemus firmiter prophetice sermonem, & c. ratione cuius dicebat Origenes contra Celsum diuini sermonis caracterem esse futurorum prædictionem, & Iustinus Martyr, in responsionibus ad quæstiones Christianorum in 2. quæst. de his futuris, sic ait. [Quædam Dei sunt omnia, & verborum futurorum prædictio & rerum euentus, qui per Prophetas, & Apostolos ante prænuntiatur quæ futurus esset.]

47 Dices, non posse quidem creaturam certo cognoscere hæc futura in omnibus suis causis, quatenus in eis diuina voluntas comprehenditur, à qua etiam hæc futura pendent, quia nisi volente, vel permittente Deo non euenient; vnde quia creatura non potest scire diuinam deliberationem, ac voluntatem, ideo non potest ipsa certo cognoscere, & scire hæc futura; ex quo euidenter sequitur prædictionem certam futurorum esse signum diuinitatis, aut diuinæ loquutionis, in quantum sola diuinitas habet in manu, & voluntate sua omnem causam secundam, vt illam vel impediat, vel efficaciter ad agendum inelinet; vnde non erit contra hæc testimonia, neque contra fidem dicere, posse creaturam certam cognitionem habere, etiam illorum futurorum, quæ pendent à libero arbitrio, dummodo subintelligatur excepta ab hac regula diuina voluntas, & potestas.

48 Sed contra primo, euidenter ex hoc ipso sic argumentor, nulla creatura potest futurum illud cognoscere, quod à libera voluntate Dei pendet, & diuino consilio, aut permissione diuina est faciendum; sed omnia futura libera nullo excepto Deo volente, aut permittente futura sunt, quia nihil potest fieri sine dependentia ab aliqua ex his voluntatibus: ergo omnia futura libera sunt omnino incognita creaturæ.

49 Secundo contra, quia licet hæc futura vt cognoscibilia in causis maximam habent incertitudinem respectu omnis intellectus creati, quia à libera voluntate Dei pendent, nihilominus etiam est certissimum, ac de fide talia futura non posse ab illa creatura adhuc in sua proxima causa creata certo cognosci; quod patet euidenter 1. ex similitudine rationum; quia ratio ob quam in diuina voluntate non potest creatura etiam perfectissima cognoscere futura, bipartita est, quatenus voluntas diuina dupliciter considerari potest, scilicet vel euasi in actu 1. vt apta est ad volendum; vel in actu 2. id est vt iam volens. priori ergo modo non potest in voluntate diuina cognosci futuris effectus, quia de se indifferens, ac indeterminata est, & in causa indeterminata nihil determinatum potest cognosci; quæ ratio etiam probat Deum ipsum in se ipso, seu in sua voluntate sic expectata non posse cognoscere futura.

50 Posteriori autem modo potest Deus cognoscere futura quæ absolute vult; quia iam ipsa voluntas in actu non cognoscitur, vt futura, sed potius vt præsens, & cum illa effectus futurus habere potest infallibilem connexionem, at vero creatura non potest naturali virtute hanc Dei vo-

luntatem certo cognoscere, & ideo non potest in illa voluntate cognoscere futura.

Porro autem hæc ratio aequè probat de cognitione futuri effectus in causa libera creata seu proxima, quia eisdem duobus modis spectari potest & priori modo spectata, vt potentia nondum eliciens suum actum, etiam cum omnibus requisitis ad agendum applicata, est causa indifferens, & indeterminata: ergo in illa vt sic nihil determinatum potest cognosci; quæ ratio non solum de creatura, sed etiam de Deo probat; quoad cognitionem certam in causa. Posteriori autem modo considerata voluntate creata vt est sub actu suo, in hoc maxime differt à voluntate diuina, quod diuina non habet actum de nouo, neque in futurum aliquid vult, quod non semper, & ab æterno voluerit; quia non habet temporalem determinationem, sed æternam; voluntas autem creata prius caret actu, & postea illam habet, & quem nunc habet, postea mutat.

Vnde si actus ille consideretur antequam fiat, sub qua ratione est vere futurus, cognosci non potest in ipsa potentia quod sit certo futurus propter rationem dictam; scilicet quod causa est indifferens. Si autem ille actus iam supponitur factus, iam non cognoscitur futurus sed præsens: & per consequens non in causa, sed in se, verumtamen licet talis actus sit cognitus ipsi volenti, alios vero latet; quia non potest, vt supra diximus, vlla creatura cognoscere secreta libera; vnde si loquamur de alio effectu externo futuro, ex vi talis actus etiam ille non potest cognosci vt futurus est, quia vel ille effectus est simul cum ipso actu voluntatis, à quo manat et si iam cognoscetur vt præsens & non cognoscetur ab aliis in causa sua, id est in actu voluntatis, sed potius contrario in exteriori actu, & per ipsum, tanquam per exterioriorem effectum, interior voluntas cognoscitur. Si autem ille effectus non est simul cum actu interiori voluntatis sed postea futurus est, sic duplici de causa non potest ab illa creatura etiam perfectissima cognosci, scilicet quia non potest præsentem actum alienæ voluntatis cognoscere sua sola virtute naturali, & quia licet cognosceret præsentem actum, non posset scire, an in futurum duraturus esset, permutaretur voluntas; neutrum enim eorum in tali voluntate, vel actu eius determinatum est; & ideo neque effectus futurus independens potest in tali causa cum certitudine cognosci; vnde sit vt neque ipsa creatura possit id cognoscere circa seipsam.

In quo est infinita differentia inter Deum, & creaturam; nam Deus in suo decreto libero efficaciter certissime cognoscit futurum esse quod decreuit, quia huiusmodi decretum Dei est omnino immutabile; at vero creatura, licet hunc efficaciter proponat, se facturam aliquid, non certo scit in illo proposito id, quod se facturam proposuit, tum etiam quia fieri potest vt Deus illum effectum impediat.

Vnde confirmatur amplius, quia de se ipsa non potest creatura vlla in sua voluntate præscire, quid sit volitura, vel factura, vel an factura postea sit quod se facturam postea proponit, tum quia libere volitura est, tum quia nescit, an suum propositum sit mutatura; vt ipsa experientia patet; ergo multo minus de aliis id poterit cognoscere, atque hac ratione dicunt sancti, non potuisse malum Angelum virtute sua naturali peccatum proprium præscire prius

prius quam faceret illud; neque Angelum bonum esse potuisse de sua perseverantia securum, prius quam perseverasset, nisi revelatione divina, ut docet Augustin. lib. 2. *Genes. ad litter. cap. 17.* & lib. 11. *de civit. Dei, cap. 13.* quod affirmat Anselmus, lib. de casu Diaboli, cap. 21. probatque optima ratione, quia quod potest non esse ex eo quod indeterminatum sit ad essendum, & non essendum non potest determinate præcisci certa scientia; sed peccatum creaturæ, antequam peccet potest esse, & non esse: ergo non potuit certo præcisci.

55 Dices, his rationibus demonstrari euidenter non posse creaturam, etiam perfectissimam in voluntate præcisci futura, non autem illis conuinci non posse creaturam futura cognoscere in se ipsis; neque vlla ratione posse demonstrari.

56 Sed contra demonstro hoc hac ratione; quia concretum quatenus tale est, non potest cognosci, nisi cognoscatur forma, per quam constituitur in esse talis, siue concretum sit extrinsecum, siue intrinsecum, visum enim, amatum, aut intellectum, quæ concreta extrinseca sunt, nullo modo possunt quatenus talia euidenter cognosci, nisi cognoscantur visio, amor & intellectio, à quibus essentialiter, per modum causæ formalis constituitur.

57 Et ratio evidens à priori est, quia res non potest vilo modo cognosci sine essentia, & quidditate propria, alias illa esset essentia, & non essentia; definitio enim essentia, & quidditatis hæc est, sine qua neque esse neque intelligi potest res; sed formæ illæ sunt de essentia concretorum, quia concretum essentialiter constituitur à forma: ergo concreta illa nullo modo possunt cognosci, quin cognoscantur formæ illæ, à quibus constituuntur.

58 Tunc sic res futura quatenus futura nihil aliud est, quam res possibilis, ut volita ad hoc ut in tali tempore fiat, ita ut pro materiali dicat rem possibile & pro formali actum liberum Dei decernentem, aut volentem permittere, ut in tali differentia temporis existat: ergo concretum extrinsecum est à diuina volitione essentialiter constitutum: ergo non potest futurum, ut futurum cognosci euidenter, nisi euidenter cognoscatur diuina volitio libera; sed talis volitio libera est incognoscibilis euidenter virtute naturali creaturæ intuitiue, quia videtur Deus abstractiue, quia quatenus rem futuram constituit nullum habet effectum necessarium, & determinatum, in quo cognoscatur; Item non habet causam: ergo nullo modo est cognoscibilis libera volitio Dei, &c. quod sine vlla probatione concedunt omnes, ut evidens lumine naturæ secundum illud; quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius.

59 Dices, verum esse quod futura res, ut futura reduplicatiue non possit cognosci à creatura, ne cognoscatur actus liber Dei, qui est quasi forma illius futuræ rei, nihilominus poterit creatura non propter futura, sed propter præsens in aliqua differentia temporis cognosci antequam sit, ubi non est res futura ut futura reduplicatiue, sed solum specificatiue futura, & in hoc modo cognoscendi non est necesse, ut cognoscatur actus liber Dei, ut ratio formalis extrinseca illius.

60 Sed contra euidenter, quia tunc (casu negativo) licet non cognosceretur manifeste decretum ut forma, nihilominus necessario cognosceretur decretum ut causa efficiens imperatiua, quia nul-

la res creata potest transire de statu possibilitatis ad statum futurationis, vel actualitatis pro aliqua differentia temporis, nisi per decretum liberum Dei actuale ab æterno quia, creatura futura, vel actualis non est à se, sed ab alio, scilicet à Deo libere, & intellectualiter agente, & libere decretante, quod res fiat pro tali, vel tali differentia temporis, & quod existat præsens in hac, vel illa duratione; quod evidens est lumine naturali, ut ex postea dicendis clarius patebit: ergo si creatura cognoscit effectum illum euidenter pro aliqua differentia temporis existentem & præsentem, euidenter etiam ex illo effectu cognosceret, dari decretum liberum Dei ab æterno, ratione cuius illa creatura habet quod transeat ab statu pueræ possibilitatis ad statum actualitatis pro tali, vel tali differentia temporis.

Verbi gratia, euidenter cognosco ex Petro nunc existente realiter dari decretum liberum ab æterno, quo voluit Deus, ut Petrus in hac differentia temporis existeret; sed creatura cognoscit nunc effectum futurum creatum: ergo cognoscit nunc dari ab æterno decretum liberum, quo voluit Deus efficaciter in tali differentia temporis futura esse rem illam futuram, quæ ut talis cognoscitur: sed decretum liberum Dei est incognoscibile, quod est pure internum, ut est decretum de re futura: ergo nullo modo potest cognosci res futura, non solum reduplicatiue ut futura, sed neque ut præsens pro aliqua differentia temporis antequam fiat; quia nihil est, quod actu manifestet illud decretum, cum actu res illa, quæ deberet manifestare ipsum, non sit actu, sed potius postea erit actu, & tunc sicut erit, manifestabit, ergo.

Tandem Christus per miracula resuscitando mortuos, sanando ægros, & alia id genus mirabilia patrando, suam diuinitatem ostendebat.

Secundo, sic probatur ex eo quod Deus habeat infinitam potentiam in operando potest facere aliquid ita de nihilo, ut nihil sui res illa factum actu præsupponat, scilicet materiam primam, quæ habet connexionem cum re faciendâ, ratione cuius faciat id, quod ex nihilo producit supposita solum possibilitate rei, & hic modus operandi est propria creatio, tam propria Dei, ut nulli creaturæ connaturaliter possit conuenire ut demonstro in physicis; sed Deus in cognoscendo est infinitus: ergo supposita solum cognoscibilitate rei poterit reddere rem cognitam à se ratione infinitæ cognitionis terminatæ ad illam, quæ nihil est actu, & nullo actuali cognito supposito pertinente ad talem rem, quæ cognoscitur actu à Deo, siue ut causa, siue ut effectus, & hic modus cognoscendi est ita proprius Dei ratione suæ infinitæ perfectionis, quia est quoddam quasi genus creandi, ut ita dicam per intellectiorem, ex eo quod scit cognoscere rem ex nihilo præsupposito intra rationem obiecti cognoscibilis; sed cognitio rei futuræ, ut futura est huiusmodi, cum neque præsupponat causam actu cognitam, neque effectum, &c. ergo talis cognitio ita est propria Dei, ut nulli creaturæ connaturaliter possit conuenire.

64 Vigeo hoc, & declaro amplius, quia omnis cognitio rei vel est abstractiva, vel intuitiva, abstractiva in causa vel in effectu, intuitiva per effectum intentionalem, hoc est per speciem impressam, quam debeat producere obiectum in intellectu cognoscentis actu, ut mediâ tali specie

Quaest. I. Vtrum demon. possit Deum esse. 151

specie intellectus producat cognitionem actualem rei cognita: sed nulla ex iis cognitionibus potest dari in creatura rei futura: ergo creatura nullo modo potest cognoscere rem futuram connaturaliter. Maior de cognitione abstractiva in causa est evidens, vt demonstratum manet iam; quia causa est libera indeterminata, & indifferens. De cognitione autem abstractiva in effectu reali est euidentior, quia res futura vt futura, & antequam actu sit, non potest actu producere effectum; ignis enim, qui erit tempore Antichristi non potest nunc actu urere; quia producere actu effectum realem actualem est dare esse actuale reale effectui; sed res, quae actu non est, & solum est futura non potest dare esse actuale reale, quia nemo dat, quod non habet; res autem futura non habet esse actuale villo modo: ergo res futura non potest producere actu effectum actualem realem, in quo abstractiue actualiter cognoscatur.

De cognitione intuitiua actuali etiam est propositio euidentior, quia cognitio intuitiua est cognitio immediata rei in se causata mediante specie impressa quam mittit actu, vel producit in intellectu actualiter intuitiue cognoscente res cognitae; sed futura res non potest actu producere speciem impressam in intellectu cognoscentis; quia talis productio est productio effectus actualis realis intentionalis, res autem quae actu non est vt futura nihil potest actuale reale producere: vt probatum est: ergo nulla potest dari actualis species impressa de futura re connaturaliter debita intellectui: ergo nulla potest dari cognitio intuitiua in intellectu alicuius creaturae naturaliter.

66 Vltimo sic probatur, quia futurum ab aeterno est futurum, & ab aeterno habet esse futurum a solo Deo per actum internum liberum sine aliqua intrinseca mutatione reali in ipsa re futura; sed solum per transitum, vel mutationem obiectiuam, & extrinsecam; ergo solum respectu Dei habet esse liberum; cum solum per decretum liberum habeat esse; sed cognoscibilitas est eiusdem rationis, ac esse: ergo habet esse cognoscibile solum respectu Dei libere decretantis; ergo solum respectu Dei, & ab ipso solo potest cognosci, cum ab ipso solo cognoscatur decretum diuinum, ratione cuius habet esse futurum; vnde sicut nulla creatura potest cognoscere naturaliter quid, & quomodo decreuerit Deus aliquid ab aeterno; ita nulla creatura potest cognoscere rem esse futuram ab aeterno.

67 Tandem Christus innumera miracula fecit, quibus suam diuinitatem euidenter demonstrauit, quia miracula non possunt fieri nisi virtute diuinagm de ratione miraculi duo sunt, primum vt sit insolitum opus, & extraordinarium, vel in effectu, vel in modo; secundum vt opus sit tale, quod per naturales causas fieri non possit; huiusmodi autem fuisse opera, quae Christus faciebat, per se notum est; tum ex modo, quia subito sine vlla resistencia solo imperio hae faciebat, & morbos etiam incurabiles ad quamcunque distantiam sine impedimento interiecti corporis, & non ad modum agentium naturalium, sed imperio suo sanabat; tum etiam ex ipsis effectibus, quales sunt restitutio visus, & suscitatio mortuorum quae operationes fieri nequeunt, vel arte magiae, vel opera Daemonis, vt constat; quia nulla vis naturalis reducere potest animam semel a corpore diuulsam; nam licet Daemonis opera per secretam medicamentorum applicationem curari possint agri tudines aliquae, non tamen omnes, neque adeo graues, quales a Christo curatae fuerunt; neque suscitationes mortuorum vt diximus, & ideo

Christus *Matth. 12.* respondens malitiae Iudeorum, qui dicebant, ipsum eicere daemonia in virtute, & ex pacto Principis daemionum, & alia miracula eodem modo in virtute daemionis facere; vt ipsos conuinceret, sic ait omne regum in se diuini sum desolabitur: vnde huiusmodi miracula aperte demonstrabant facta fuisse diuina virtute a Christo, quod Christus aperte docuit *Ioan. 11.* dicens [Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis;] nempe me esse Messiam verum Deum filium vnigenitum Patris, qui in testimonium huius veritatis, hae signa facit virtute Dei; & ad Martham dixit, [Ego sum resurrectio, & vita, qui credit in me etiam si mortuus fuerit, viuet,] videlicet, qui credit me esse Deum qui suscitare, & viuificare possum diuina virtute; vnde *Ioannis 5.* inquit Christus: Opera, quae dedit mihi Pater, vt faciam, ipsa sunt, quae testimonium perhibent de me, & *cap. 15.* si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; & ideo vnum ex signis, quod dederat Deus ad cognoscendum Messiam fuit quod mira opera esset facturus; vt constat *1saia 35.* quapropter vt perluaderet discipulis Ioannis Baptistae, & ipsi Ioanni se esse verum Messiam, & Deum, dixit *Matthai 11.* Ite, & renunciate Ioanni quae audistis, & vidistis, caeci vident, claudi ambulant, &c.

Itaque indubitatum est, miracula, etiam si a puris creatoris facta sint, vt ab Apostolis, non posse fieri, nisi virtute diuina; vnde Chrysostomus *hom. 10. ad populum Antioch.* dicit, Apostolos permisisse Deum flagellari, corporis morbos subire, carcerem habitare; ne propter miraculorum magnitudinem ab hominibus, vt Dij haberentur: verba eius sunt. [Quid autem in Apostolis fecit? quoniam signa multa faciebant, & miracula magna, & mirabilia, ipsos tamen continue flagellari permisit, pelli, carcerem habitare, corporis morbos subire, in continuis esse tribulationibus. Ne signorum magnitudo Deos ipsos apud homines patari faceret; propterea tantum largitus gloriam, corpus esse mortale permisit, multis vero valetudinariam, nec ipsorum valetudinem mutauit, vt naturam insinueret. Nec meus hic sermo, sed ipsius Pauli sic dicentis; si enim gloriari voluero, non ero insipiens; parco autem ne quis in me puer supra quod videt, vel audit aliquid ex me, & rursum; habemus autem thesaurum hunc in vasis fictilibus; quid autem est in vasis fictilibus? in corpore hoc inquit, mortali, & corruptibili, sicut enim testa ex luto, & igne fit; sic profecto, & corpus Sanctorum illorum, cum sit lutum, & spiritualis ignis efficaciam suscepit testa factum est. Et qua de causa hoc factum est, & thesaurum talem, & gratiarum copiam mortali & corruptibili intulit corpori? vt superabundantia virtutis sit a Deo, & non a nobis; cum enim videris Apostolos mortuos quidem suscitantes, ipsos vero aegrotantes, nec infirmitate se liberare valentes, manifeste scies, quod mortui resurrectio non ex virtute suscitantis, sed spiritus operatione facta est. Quod enim continue aegrotabant, audi quid de Thimothaeo dicat Apostolus, vino modico vttere propter stomachum, & frequentes infirmitates tuas, & Philippensibus scribens dicebat, quod Epaphras aegrotauit prope mortem; si enim & cum haec essent ipsos Deos esse putabant, & sacrificare parabant dicentes, Dij similes facti hominibus, descenderunt ad nos, si haec non accidissent, ad quid impietatis miraculis conspectis tunc non processissent.]

Sic

Sic ille, ubi clare, & aperte docet miracula diuinitatem spirare; quod etiam D. Dionysius in *Epist. 4. quæ est ad Caium*, ubi cum dixisset, Christum ea quæ sunt hominis fecisse supra hominem, subdit [cuius rei euidentis indicium est Virgo excellentis miraculi nouitate concipiens, & aqua instabilis, ac fluida materialium terrenorumque pedum sustinens pondus, nec cedens, sed supermundana, admirandaque potentia constans ad materiam solidioris imaginem diuinitatis adminiculum demonstrans] idem docet *cap. 2. de diuinis nominibus, prope finem*, his verbis, [Ignoramus tamen quomodo ex virginis sanguinibus altero quam naturali iure formatus est, quoque pacto sicis pedibus corporale pondus habentibus, materiamque grauitatem liquidam perambulauit, instabilemque substantiam] quod clarius docuit Damascenus 3. *de fide, cap. 1. §. ibi*: [Quia supra quam humana conditio ferret ea, quæ erant hominum agebat, ut cum influxa & instabili vnda terrenis pedibus incederet, non indurata aqua, verum per eximiam diuinitatis potentiam ita comparata, ut minime difflueret, pedumque corporeorum grauitati cederet] quod elegantius docuit Augustinus *serm. 185. de tempore* ibi: [Cum vidissent discipuli Christum super tumentia maris dorsa substratis fluctibus ambulantem, & cum aquarum iter instabile sub diuinis solidaret, vnda famula vestigiis turbatos fuisse, &c.] nempe quod instar solidioris corporis vnda se habuerit sustinens gressus, & vestigia corporis grauis. Quod autem miracula euidenter demonstrant omnibus creaturis intellectualibus virtute diuina fieri, & de Angelis certissimum est, illi enim euidentissime cognouerunt diuinam virtutem factam; de Demonibus autem declaratur, quia euidenter experiebantur vim, & efficaciam humanitatis Christi in ipsos; deinde intuebantur animam, v.g. Lazari vere fuisse à corpore separatam, atque iterum eidem corpori coniunctam per veram informationem; similiter visum fuisse restitutum ei, qui illo caruerat; cum enim hi effectus licet supernaturali modo fierent in se tamen, seu in termino sint naturales, euidenter videntur ab Angelis prout in se sunt cognitione naturali. Et autem eidem Angelis euidentis, huiusmodi effectus illo modo non posse fieri naturali virtute, & ideo etiam mali Angeli tergiversari non poterant. Homines vero non potuerunt habere tam claram euidentiam, quia non possunt intime effectum in se ipsis naturis, sed solum quantum per externa signa apparere; nihilominus habere potuerunt tantam, ac tam sufficientem euidentiam, ut sine magna temeritate, & insigni malitia repugnare non possent, ut ipse Dominus *Ioann. 13. & 14.* testatus est, supposita veritate talium miraculorum, ut patet ex definitione miraculi, & ex proprietatibus nuper positis illius.

68 Quod autem illa miracula re vera talia essent, qualia apparebant, euidentis etiam esse potuit humana quadam & naturali euidentia; idque constare poterat vere euidenti experientia; quis enim dubitare posset, eum, qui triginta, & octo annis subito visus est lectum suum portare vere fuisse sanatum: similiter erat euidentis, hominem cæcum à natiuitate, vere caruisse visu & similiter manifeste constare poterat, ipsum postea vere vidisse; tandem quis poterat dubitare de morte Lazari, siquidem Scriptura ait, quattuordecim factum in sepulchro, aut monumento positum ad viuos reuocasse Christum; nam & factor corporis, & sepultura illius per quatuor dies euidenter demon-

strabant animam exhalasse Lazarum; postea autem opera omnia vix illud liquido demonstrabant vere post miraculum illud liquido demonstrabant vere mortuum, ac vere suscitatum esse à Christo, Deinde ex multitudine talium operum, quorum effectus erant diuturni, & perseverantes & in nullo eorum inuenta est fallacia, vel deceptio, cuius euidentis signum est, quod cum sapius, & multo tempore, & inter hostes suos, qui maximo odio illum prosequerantur, hæc fuerit Christus operatus, nunquam tamen illi obiecerunt deceptionem, aut falsitatem, in huiusmodi operibus, neque enim vnquam ausi sunt negare, vel Lazarum vere fuisse suscitatum, vel cæco à natiuitate visum vere restitutum, quamquam interdu ignoranter, & impudenter calumniarentur, hæc fieri ex pacto cum Demonibus, quasi vero ipsi Demones talium operum auctores esse possent.

Itaque ex his tribus generibus operum, nempe ex reuelatione secretorum cordium, ex prophetia futurorum liberorum, & ex miraculis petitis à Christo euidenter demonstrabat ipse, se esse Deum.

Quod autem supposita tali demonstratione euidenter etiam constaret quidquid loquebatur, non posse esse falsum, sed verum, est manifestum; quia Deus adhuc de potentia absoluta non potest mentiri; sed si falsum diceret Christus, qui est Deus, mentiretur: ergo Christus, nec de potentia absoluta potest falsum dicere: probatur minor, primo quia mentiri est falsum dicere, cum intentione decipiendi, ut docet Sanct. August. *10m. 4. lib. contra mendacium, cap. 12.* in hac autem assertionem falsi intrinsece inuenitur malitia, seu deordinatio; cum enim ea, quæ alteri dicuntur suapte natura deseruiunt ad manifestandam illi veritatem, ut ita possit esse mutua eo loquutio, & communicatio digna substantiis intellectualibus, eo ipso quod quis falsum dicat, ut decipiat, detorquet loquutionem ad finem illi contrarium. scilicet ad fallendum, ac proinde inuenitur naturam illius, & sic facit actum vitiosum & cum malitia mendacii, ut ait D. Thomas 2. 2. *q. 110. art. 3.* Tunc sic per vos Deus diceret falsum ad decipiendos homines: ergo diceret formaliter mendacium, & formaliter mentiretur; maliter mendacium, quia mentiri est contra mentem ire, ut docent omnes Patres, & Theologi, præcipue D. August. *lib. contra mendacium, cap. 8. & 9. & lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 6.* hoc est dicere aliter ac cognoscit, id est dicere contra ea, quæ per mentem, & intellectum cognoscit, qui dicit; sed Deus dicens falsum cognoscit, & contraria quod per mentem, ac in se cognosceret, & contraria quod per mentem & intellectum cognoscit: ergo mentiretur, quia Deus formaliter. Minor hæc est euidentis, quia Deus omnia verissime cognoscit, intuitur, videndo ea quæ sunt eo modo quo sunt: hoc enim pertinet ad infinitam, & excellentissimam diuinæ sapientie, & omni scientiæ perfectionem, & eminentiam; itaque impossibile est, ut Deus falso cognoscat rem, alias non erit infinita sapientia, &c. atqui deus dicens falsum non deceret rem ut cognoscit, sed potius opposito modo, ac cognoscit, quia cognoscens verum diceret falsum; & verum, & falsum sunt opposita, & cognoscens rem eo modo, quo est, posita, & cognoscens rem eo modo, quo est, diceret illam aliter, ac est: ergo Deus dicens falsum contra mentem iret: ergo mentiretur, &c.

Maiores

71 Maior illa sic probatur, quia mendacium est intrinsece malum ex natura sua, quod esse de fide sentit August. *heresi 70. Et in lib. de mendacio, & contra mendacium*, & sumi potest ex capite super eo de *usuris*, quatenus ibi dicitur secundum diuinam scripturam non esse licitum mentiri, etiam propter tuendam vitam. Itaque quaedam sunt intrinseca mala, quae prohibentur, quia ex se mala, & non e contra, vt odium Dei, desperatio a bonitate diuina, blasphemia, haeresis &c. vt in materia de peccatis late probauimus, & in materia de legibus omnes cum D. Thoma grauioribus Theologi proponunt, & ratio est manifesta.

72 Quia sicut in aliis rebus quaedam sunt ex se contraria naturae vniuersi cuiusque rei, seu illi disconuenientia, vt venenum, ex natura sua est malum naturae animalis, frigiditas est opposita calori; ita etiam naturae intellectuali quaedam sunt per se, & extrinseca ratione illi contraria, & disconuenientia quae respectu illius mala sunt & facta libere sunt mala moraliter; vnde licet haec respectu creaturae semper sint lege prohibita; quod Paulus *ad Rom. 3.* intendit, non tamen sunt mala, quia prohibita, sed potius prohibentur, quia mala, nam hoc spectat ad sapientem Dei prouidentiam, & ideo quae huiusmodi sunt, si suam rationem formalem obtineant, Deo etiam repugnant; quia etiam est natura intellectualis, & infinite bona; summo autem & infinito bono repugnat omne malum, etiam si per legem illi prohibitum sit.

73 Huiusmodi autem malum est mendacium, vt & ipsi etiam barbari sentiunt, quia est valde dissonum naturae intellectuali; eo quod euerat ordinem eius, & sit contra finem & necessitatem verborum, seu loquutionis rationalis; nam ad hoc est institutum a natura verbum externum, vt per illud significemus internum, & ita possit esse inter rationales naturas societas, & fidelitas, seu fiducia; totum hoc destruitur, si verba non consonent menti; & ideo hoc ipso quod verbum est contra mentem, signum est per se dissonum esse rationali naturae, & hoc est esse per se intrinsece malum; & hinc vltius concluditur nunquam posse honestari propter bonum finem, si retineat rationem falsi signi contra mentem; quia ab illo est inseparabilis malitia, & nunquam licet facere malum, vt inde eueniat bonum.

74 Imò addit acute August. *lib. de mendacio, cap. 8.* multo magis destrui naturae institutionem, si dicamus aliquando licitum esse mendacium, quomodo enim inquit credendum est illi, qui putat aliquando esse mentiendum; nam forte tunc mentitur, quando praecipit; vt illi credamus; & paulo post, quo admisso omnis omnino disciplina fidei subvertitur.

75 Et ex eodem principio concluditur non posse mendacium fieri licitum, etiam ex dispensatione diuina, quia non potest Deus intrinsecam naturam rei, & essentiam mutare; vnde quidquid sit, an possit Deus auferre suam prohibitionem, nihilominus hoc etiam dato mendacium retineret maliciam, quam ex se habet, & in hoc sensu dicunt Theologi ea quae sunt intrinsece mala non recipere dispensationem etiam diuinam.

76 Confirmatur, nam etiam si per impossibile excusari posset homo a malicia mendacij propter aliquam urgentem necessitatem vitae, vel honoris, quam sine mendacio vitare non posset, in Deo non haberet locum talis excusatio. 1. quia nunquam potest Deus indigere mendacio ad aliquem bonum finem consequendum, iuxta illud *1. Th. 13.*

I. P. Tom. II.

nunquid indiget Deus vestro mendacio? Et ideo valde reprehenduntur ministri Dei, qui mendaciis vel falsis reuelationibus vtuntur ad fidem confirmandam, vel virtutem persuadendam; vt videre est in Concil. Lateran. sub Leone X. *sess. 3.* & ratio est quia Deus est omnipotens; & sapientissimus, ideoque non potest illi deesse medium honestum ad finem suum consequendum absque mendacio; vnde etiam Plato *lib. 2. de republ. in fine*, dixit, mendacium semper esse indignum Deo etiam si homini interdum possit esse vtile.

Secundo specialis repugnantia respectu Dei, quia per quodlibet mendacium etiam minimum amitteret suam supremam auctoritatem; hoc autem maius detrimentum esset, quam possit esse utilitatis in quocunque mendacio; praeterquam quod impossibile est, quod velit Deus se priuare summa quaedam, & infinita auctoritate, quae ad suam perfectionem, & prouidentiam maxime necessaria est.

Et hanc ob causam licet mendacium simplex de se sit veniale peccatum, confirmare illud sub iuramento semper est mortale peccatum, quia facere Deum testem vel minimi mendacij, est illum priuare tota sua infallibili auctoritate, & ideo etiam euidentius est nunquam licere homini peierare propter extremam necessitatem quam simpliciter mentiri.

Sed denus ex falsi assertionem non sequi mendacium in Deo, nihilominus ipsa falsi assertio non potest in Deum cadere, quia falsum cognoscere est defectus intelligentis, ac imperfectio illius, ideoque non attribuitur Deo; sed falsum dicere est etiam imperfectio dicentis; quia est defectus dicendi vere, & vere dicere est perfectio; dicere falsum est dicere cum defectu perfectionis: ergo nullo modo potest, nec de potentia absoluta Deus dicere falsum, quia nec de potentia absoluta potest esse imperfectus, cum essentialiter identice sit infinite perfectus; sed si haberet imperfectiorem in dicendo esset imperfectus; ergo adhuc de potentia absoluta non potest dicere falsum.

Confirmatur, quia falsitas est malum naturae intellectualis; ergo qui vult alteri suadere falsitatem, vult aliquod malum oppositum naturae intentionali: ergo vult obiectum inhonestum, ac proinde vitiosum; patet consequentia, quia illud est inhonestum, quod opponitur bono proprio naturae intellectualis; sed Deus nec de potentia absoluta potest velle obiectum inhonestum; quia ex vi formalissima inhonesti libere voliti vellet obiectum inordinatum, & peccaminosum, nulla enim alia est inordinatio in actu quae sit peccaminosa, nisi inhonestas actus libere voliti: ergo euidenter sequitur omnem loquutionem Dei esse veram, & proinde Christum vere loqui, in omnibus quae loquitur, quia Deus est.

Ex quo etiam euidenter colligitur, mysterium Trinitatis testificatum a Christo Domino vere dari a parte rei, ac per consequens etiam Patre aeternum, qui est prima persona Trinitatis, cuius nomen manifestare intendebat Christus, vere existeret; sequela sic probatur, quia cognitio causae necessario deducta ex euidenti cognitione effectus est euidentis simpliciter, & absolute; sed cognitio rei testificata deducta ex euidenti veritate propositionis vere testificantis talem rem, est cognitio causae necessario deducta ex euidenti cognitione effectus: ergo est euidentis simpliciter, & absolute. Maior & ab ipsis datur aduersariis, & extorquetur, quia eiusmodi cognitio constituit alteram speciem demonstrationis, nempe quia; est autem omnis demonstratio euidentis simpliciter, & generat scientiam.

82 Minor probatur primo, quia hæc est vera causalis, quia Deus est trinus, & vnus, in qua Trinitate datur Pater æternus, hæc propositio affirmans tale mysterium est vera; quia ab eo quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa, idest quia obiectum in se est tale, quale enunciat, ideo enunciatio est vera; & ratio euidens à priori est, quia obiectum est causa finalis, vel formalis extrinseca propositionis; cum propositio specificetur, & dicat ordinem essentialem ad obiectum, tanquam ad id, à quo sumit suam essentiam; quare sine vlla dubitatione optima est illa causalis, quia obiectum est tale, reuelatio, seu propositio est vera; quapropter cognitio obiecti deducta ex cognitione euidens propositionis veræ est cognitio causæ ex effectu, & sic erit demonstratio, quia.

83 Confirmatur, existentia obiecti, & veritas actus affirmantis illud, non sunt disparata, sed vnum dependet ab alio: atqui obiectum non dependet à veritate actus: ergo veritas actus pendet ab obiecto: ergo cognitio obiecti ex veritate actus, seu propositionis est cognitio causæ per effectum; vnde si is qui affirmavit, Petrum esse album, rogetur utrum verum dixerit: respondebit affirmatiue; rogatus autem vnde sciat se dixisse verum: respondebit, quia scit Petrum esse album; igitur obiectum regula veritatis propositionis, quod si ipsum obiectum includatur in veritate actus, efficacius est hoc argumentum; quia non poterit euidenter cognosci veritas actus, quin & ipsum obiectum; si autem veritas se teneat adæquate ex parte actus, manet argumentum cum suo robore.

84 Secundo probatur eadem minor, quia propositio de mysterio Trinitatis est quasi causa vt ita loquar, & ratio obiectiua scientiæ visionis de illa: ergo etiam est ratio obiectiua, seu causa remota omnium effectuum scientiæ visionis; quia quod est causa, vel quasi causa causæ est causa causati, & constituitur in serie causarum talis effectus. Antecedens autem est manifestum, quia ideo Deus videt existentiam Trinitatis, quia est talis existentia, & non è contra; tunc sic, sed reuelatio, seu propositio de Trinitate est effectus scientiæ visionis de ipsa Trinitate: ergo reuelatio, seu propositio est effectus ipsius Trinitatis. Probo minorem, quia loquutio est effectus scientiæ de obiecto, quod loquimur, vt dixit Christus, quod vidimus testatur, & quod scimus loquimur; nam verba sunt signum naturale iudicii de re dicta in eo, qui loquitur infallibiliter verum; si autem mentitur, verbum est signum naturale apprehensionis internæ, & secundum leges morales; non debet oriri nisi à iudicio conformi verbis, ex quibus concludo, cognitionem de Trinitate deductam ex euidenti cognitione reuelationis, aut propositionis veræ, esse cognitionem causæ per effectum.

SVBSECTIO V.

Solutiones Adversariorum refutantur.

85 Dices primo obiectum esse causam remotam reuelationis, & non proximam.

Sed contra: causa remota necessaria vnica demonstratur euidenter per effectum remotum necessario fluentem mediate à tali causa; quia ab effectu remoto ad proximum, à quo pendet remotum valet consequentia; à proximo autem valet ad causam remotam, ea ratione inter demonstrationes, quia primo loco ponitur demonstratio perfe-

ctissima primæ proprietatis per essentiam; deinceps ponuntur ceteræ demonstrationes quæ sunt remotæ respectu essentiae; vnde ex euidenti cognitione reuelationis Dei, aut loquutionis Christi infertur immediate, & euidenter scientia Dei de obiecto reuelato. Ex hac autem scientia Dei infertur euidenter mysterium reuelatum: ergo semper ex effectibus ad causam infertur euidenter mysterium ex reuelatione.

Dices eam reuelationem, seu propositionem Christi non existere, quia est Trinitas, & persona prima Patris, sed quia Deus vult.

Sed contra primo, quia licet existentia Trinitatis &c. non sit tota ratio ob quam loquutio vera Christi existit, tamen est causa partialis vt existat; cognitio autem euidens causæ partialis ex effectu spectat ad demonstrationem, quia: ergo & hæc maior patet, quia voluntas reuelandi quasi pendet à scientia obiecti; est enim hæc euidens consequentia; Deus vult reuelare mysterium Trinitatis, & existentiam Patris æterni: ergo Deus scit tale mysterium; hæc autem voluntas non potuit esse sine scientia; scientia autem potuit sine voluntate: ergo voluntas quasi pendet à scientia, & non è contra scientia à voluntate.

Vrgetur efficacius, quia licet voluntas diuina sit causa efficiens propositionis veræ de Trinitate, nihilominus non est causa finalis, aut formalis extrinseca specificatiua, seu obiectum quod specificat talem reuelationem, aut propositionem; vnde licet tanquam à causa efficiente dependeat à voluntate diuina, nihilominus tamen tanquam ab obiecto specificante dependet etiam ab existentia ipsius mysterii reuelati; vnde falsum est dicere in hoc genere causæ non esse veram hanc causalem, ideo vera est propositio dicens dari mysterium Trinitatis; quia tale mysterium datur, imò in toto rigore loquendo de veritate propositionis, vt veritas est formaliter sumpta est vera sola hæc causalis, vt patet ex terminis, & ex illo principio, ex eo quod res est, &c.

Præterea voluntas Dei non est alio modo causa reuelationis, quam aliarum rerum, nempe applicando omnipotentiam ad effectum, vnde hæc propositio causalis, homo est quia Deus vult, non excludit causas necessario existentes in Deo, sed includit redditque hunc sensum, homo existit, quia Deus habet scientiam, & omnipotentiam applicatas per voluntatem ad faciendum hominem, ita reuelatio est, quia Deus vult applicare omnipotentiam præsupposita cognitione, & existentia obiecti reuelati: ergo sicut ex hac propositione, homo est, infertur euidenter scientia, & omnipotentia Dei, vt causa existentie hominis, ita infertur scientia, & existentia obiecti reuelati, vt causa reuelationis.

Secundo contra; quamvis obiectum non sit causa immediata, vt reuelatio existat, tamen est causa immediata vt sit vera: ergo ex euidenti cognitione veritatis reuelationis, aut propositionis infertur obiectum ipsum, vt causa immediata: probo antecedens, quia non est alia ratio, ob quam propositio sit vera in ratione veritatis formalis, nisi quia obiectum ita est, certitudo enim aliunde oritur, quam ab obiecto; est enim determinatio iam oritur ab actus veritatem, quæ determinatio iam oritur ab actus euidencia, iam à supernaturalitate; at veritas formaliter quia consistit in adæquatione actus cum obiecto, pendet absolute, ac simpliciter ab ipso obiecto, non in existentia efficienti: sed in regulatione sui conceptus; vnde veritas existens ducit immediate in principia actiua ipsius veritatis, & in existentiam obiecti.

Dices

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 155

91 Dices tertio, hos syllogismos non esse absolute demonstrationes, sed reductiue, quia non sunt per causam physicam.

92 Sed contra, quia illi sunt absolute syllogismi euidentis & demonstratio, quia; nam demonstratio, quia absolute, est quando potest explicari per propositionem necessariam causalem includentem hanc particulam, quia, verbi gratia, ideo est reuelatio vera, quia obiectum ita est, vel quia Deus scit obiectum reuelatum ita esse; item ideo Deus vult reuelare, quia scit obiectum reuelatum, quod clare patet in moralibus; ideo Deus vult donare premium, quia donare est bonum opus, haec enim sunt demonstrationes, quia, absolute, licet sint demonstrationes reductiue ad alias primario demonstrationes, quia; Nam illa causalis non est inter causam & effectum absolute, hoc tamen non tollit euidenciam simpliciter; nam in Deo sunt demonstrationes simpliciter vnius perfectionis per aliam; nam simpliciter demonstratur voluntas diuina per intellectum, quasi à priori, & propter quid, & nihilominus intellectus non est vera & propria causa voluntatis, sicut est contra intellectus demonstratur per voluntatem vera demonstratione, quia, nihilominus tamen non est per proprium effectum; Itaque euidencia est absoluta, causalitas vero deductiua; ergo euidencia demonstrationis non tollitur ex eo quod non sit per causam physicam, aut effectum physicum, dum tamen conclusio colligatur clare per necessariam, & manifestam illationem, cui non possit subesse falsum, vt videre est in demonstrationibus circa attributa diuina: vnde satis nobis erit habere tantam euidenciam obiecti ex euidente cognitione attestantis, quantum habemus intellectus diuini per voluntatem.

93 Secundo probatur principaliter à priori, euidencia absoluta est necessitas absolute cognoscendi clare aliquid, nempe quando ita manifeste cognoscitur, vt nullo modo possit negari; sed ex euidenti cognitione propositionis verae ita cognoscitur attestatum obiectum, vt non possit villo modo negari illud; ergo est euidencia absolute; Minor non eget probatione. Nam dispositio legitime syllogismo non potest negari conclusio vt in libro *Periberm*, probauit, hic autem disponitur legitime syllogismus; nam ex veritate propositionis non potest negari obiectum affirmatum, alioquin cogerebatur admittere duo contradictoria; quia non potest negari veritas reuelationis, quam clare cognoscimus: ergo ex his duobus principiis cognitis vno aut pluribus actibus non potest negari conclusio mysterij reuelati.

94 Aduerte hanc necessitatem assentiendi conclusioni in nostro casu non esse secundum quid ex sola suppositione libera praemissarum, vt contingit in omni fide, & opinione, in quibus conclusio solum habeat necessitatem consequentiae, quae negari non potest praecise, quia sunt admissae praemissae; At non habet necessitatem consequentis conclusio opinatiua; nam obiectum non necessitat absolute ad assensum sui; quia cum potuerint negari praemissae, potuit negari consequens, quod in assensu sui pendet ab antecedentibus. In nostro vero casu est non solum necessitas consequentiae, sed consequentis; consequentiae quidem quia euidenter deducitur conclusio ex suppositione praemissarum, vel quia medium bene disponitur (si syllogismus est formalis) vel quia bene videtur necessaria connexio antecedentis, & consequentis; Item datur necessitas consequentis; quia praemissae negari non possunt; in quo conuenit noster

I. P. Tom. II.

syllogismus cum omni demonstratione à priori & à posteriori.

95 Probatur maior primo, Quia consequentia euidentis dicitur, quae negari non potest, quae autem negari potest dicitur ineuidens: quando autem est dubium, vtrum possit negari, necne, dicitur consequentia probabilis: ergo iam hoc genus euidenciae consequentiarum est necessitas non negandi illas. Secundo probatur; quia in actu perfecto reperiuntur tria, veritas, certitudo, & euidencia; in imperfecto autem reperiuntur duo vel probabilitas, vel falsitas; veritas est representatio obiecti vt est, falsitas aliter ac est certitudo firma adhaesio, probabilitas adhaesio mutabilis; vnde nec certitudo, nec probabilitas vt sic cogunt intellectum, cogit autem euidencia: ergo determinatio intellectus ad assensum est effectus proprius euidenciae, sin assignent mihi rationem aliquam, vnde oriatur illa necessitas; nam ab euidencia secundum quid non potest oriri determinatio absoluta; nam quae secundum quid videntur, habent carentiam euidenciae simpliciter, & propterea negari poterunt absolute, arbitror hic multum contendere de nomine.

96 Dices primo, ad euidenciam simpliciter requiri duo, alterum vt negari non possit obiectum, alterum vt cognoscatur eius extremorum connexio.

97 Contra primo, visio externa, & apprehensio intellectus illi respondens sunt euidentes praecise, quia determinant hominem, ne dissentiat, neque vero repraesentant connexionem aliquam albedinis.

98 Contra secundo, quia etiam ex euidencia in attestante cognoscitur connexio extremo rerum obiecti attestati, nam ex cognitione euidenti reuelationis aut propositionis verae de Trinitate, cognoscitur identitatis connexio Trinitatis cum Deo. Item cognoscuntur ipsa praedicata Trinitatis & Dei, ita vt cognitio non sistat in sola reuelatione, sed progrediatur ad obiectum ipsum cognoscendum secundum omnia quae repraesentantur in reuelatione seu propositione vera, sicut cognitio effectus progreditur cognitio ad praedicata omnipotentiae Dei, ac proinde non solum cognoscitur ipsa veritas reuelationis, sed etiam connexio obiecti repraesentata per illam.

99 Dicunt secundo, cognosci quidem praedicata; & connexionem obiecti, non tamen in se sed in testimonio.

Egregia hic committitur aequiuocatio verbo in 100 se, aliquid enim dicitur cognosci in se proprie quando cognoscitur vt obiectum formale, & immediatum, ita dicuntur creaturae videri non in se sed in Deo, quia visio habet pro obiecto formali & immediate Deum, creaturas vero pro secundario, quo genere cognitionis, neque causa cognoscitur in se per effectum, neque effectus per causam in demonstratione à priori aut à posteriori, non tamen propterea haec demonstrationes sunt tantum euidentes secundum quid, sed potius simpliciter. Deinde minus proprie dicitur aliquid cognosci in se, quando ex alio obiecto prius cognito derivatur in illud cognitio repraesentans illud secundum se, non vero remote & denominatione tantum, vt obiectum materiale proximum dicitur secundum se cognosci, & medium amari, sic autem omnipotentia Dei tam in se cognoscitur per reuelationem euidenter cognitam quam per effectum: determinatur enim intellectus ad assentiendum Deum esse omnipotentem

per illam non minus quam per effectum; unde arguo, cognitio reuelationis tam clara & immediata est, quam cognitio effectus; ex reuelatione autem tam necessario determinauit intellectus ad cognoscendum Deum esse omnipotentem, quam ex effectu: ergo nullum est discrimen in euidencia & cognitione omnipotentia in se.

101 Dicunt tertio euidenciam obiecti attestati esse per principium extrinsecum, & euidenciam causae esse per principium intrinsecum.

102 Sed contra primo, quia hoc non tollit euidenciam simpliciter cum non tollat necessitatem simpliciter assentiendi, quia sicut datur necessitas absoluta duplex cognoscendi omnipotentiam, & duplex certitudo absoluta, altera per principium intrinsecum, cur non dabitur duplex euidencia absoluta, & simpliciter? & sicut principium extrinsecum est absolute obiectum formale cognitum euidenter, necessario ducens in aliud extrinsecum, in quo conuenit cum effectum, & causa in ratione formali de qua loquimur, cur etiam non conuenit in ratione simili euidens simpliciter?

103 Contra secundo, demonstratio omnipotentis per effectus est per principium extrinsecum, sicut demonstratio obiecti per reuelationem; ergo non tollitur euidencia simpliciter ex hoc capite. Probo antecedens, quia canis, aut homo tam extrinsecus effectus omnipotentiae Dei est, quam veritas reuelationis comparata cum obiecto; si enim consideremus transcendentalem ordinem reuelationis, & caloris ad Deum, utique est intrinsecus ipsis, & extrinsecus Deo; si autem consideretur terminus illius ordinis est extrinsecus utrique eodem modo, connexio autem huius ordinis cum termino est aequae necessaria in utroque; cur igitur necessaria connexio effectus cum omnipotentia fundat euidenciam simpliciter magis quam necessaria connexio reuelationis, quod enim omnipotentia etiam referatur ad calorem, non vero ad reuelationem in ratione obiecti nihil obest, tum quia aduersarij non admittunt hanc relationem Dei ad creaturas, tum etiam quia haec non cognoscitur formaliter ex creaturis cognitis immediate; sed per alias demonstrationes, nam relatio transcendentalis creaturae tantum ducit in suum terminum, ut est terminus praecipue, quia tam euidenter cognosceretur ex reuelatione terminus non correlatus, quam ex calore correlatus, tandem, quia reuelatio habet duplicem connexionem cum deo, quam non dicit calor, quia calor solum dicit connexionem effectus in genere causae efficientis cum omnipotentia; reuelatio autem dei Trini, & uni respicit deum, ut effectus ab ipso Deo in genere causae efficientis productus, & etiam respicit ipsum Deum ut effectus in genere causae finalis, vel formalis extrinsecus essentialiter specificati à Deo, ut ab obiecto in quo excedit calorem: ergo si calor necessario, & euidenter inducit cognitionem causae propter solum illum unicum ordinem, à fortiori reuelatio ducit in cognitionem euidenciam dei Trini, & unitum propter similem ordinem, tum propter alium, ut ad obiectum reuelatum, à quo essentialiter dependet in sua veritate.

104 Dicunt quarto cognosci connexionem termini, & eius praedicata non sub ratione particulari, sed sub ratione communi testimonij.

105 Sed contra, quia omnipotentia Dei non ostenditur per testimonium, seu per veram propositionem, non ostenditur sub ratione communi effectus indeterminati, & indifferentis, ut sit ab hac vel

ab aliis causis, sed sub ratione habentis determinatam connexionem cum causa, nam ex solo calore non potest inferri determinate ignis, neque sol, sed disiunctiue, quia calor est effectus communis utriusque: at ex habita ignitione, aut visione potest inferri determinate ignis, quia est effectus proprius illius, ita similiter sunt testimonia indifferentia ad verum, & falsum, ex quibus non potest inferri determinate verum aut falsum, sunt vero testimonia determinata ad verum, vel est veritas testimoniorum, quae habet determinatam, & essentialem connexionem cum obiecto, adeo ut repugnet etiam diuinitus veritatem esse, quin obiectum sit, ut enunciatur; haec connexio cum obiecto non est secundum rationem communem testimonij, sed secundum determinatam testimonij veri, sicut connexio omnipotentiae cum calore non est sub ratione communi effectus, sed sub ratione particulari effectus petentis determinate omnipotentiam; ergo sicut ex hac connexione effectus cum causa, cognoscitur causa per euidenciam absolute, ita ex connexione veritatis cum obiecto cognoscitur obiectum per euidenciam absolute, imo tam determinate, & perfectius tendit actus in obiectum, quam effectus in causam; calor enim immediate tantum ostendit Deum habere virtutem operandi tam perfectam, quam est ipse, hanc autem virtutem esse infinitam carentem principio, & fine non ostendit immediate ex calore, sed ex aliis principiis ostenditur, nempe ex repugnantia infiniti processus in causis: at vero cognita quidditative visione Dei aut alio actu supernaturali repraesentante hanc perfectionem omnipotentiae, immediate absque alio principio cognoscitur quod ex solo calore non potuit.

Tandem syllogismus formalis, & virtualis est 106 certus absolute, quia non potest esse falsus, neque obscurus absolute, quia negari non potest: ergo est euidens absolute. Pater consequentia, quia non est alia species syllogismi certi.

Aduerte pro coronide quaestiones praecise, quia 107 auferatur euidencia constitui indifferentiam, ad assensum, & dissensum, id est, principia actus obscuri componi possunt cum assensu, & dissensu; at vero per praecisam ablationem obscuritatis constitui determinationem ad assensum, & auferri indifferentiam ad dissensum. At obscuritas absolute tollitur per euidenciam absolute, quia si non est absolute euidencia, manet absolute ineuidencia, & obscuritas, quia haec nihil est, praeter fundamentum carentiae euidenciae simpliciter, vel est ipsamet negatio euidenciae: ergo omnis necessitas absoluta ad assensum est euidencia absolute, ea ratione, qui negat principium aliquod euidens, dicitur ignorare terminos, quia si eos calluisset non potuisset id negare certe, arbitror hac esse euidenciam, quia negari non possunt.

Ex quibus omnibus manifeste & euidenter 108 sequitur loquutionem Christi manifestantis Patrem aeternum ex euidencia in attestante retem, fundere euidenciam in ipsum Patrem aeternum, & in cognitionem ipsius, nam si ex supradictis probationibus pater Christum euidenter demonstrasse per effectus proprios Dei supra iam late tractatos esse Deum, ac proinde vere loqui, & non falso, euidenter manifestabat dari Patrem aeternum, cuius filius erat dicens: Ego & Pater vnum sumus, sicut Pater in me est & ego in illo, &c. ergo manifestatio nominis Patris euidens fiebat à Christo; unde perperam loquuntur aduersarij, dicentes talem manifestationem esse so-

Quaest. I. Vtrum demon. possit Deum esse. 157

lum per fide. n. & non per euidentiā, quod clare docuit S. Aug. tom. 9. *trakt. Iob. in Ioannem* super hac eadem verba ibi: [Nam quod Deus dicitur vniuersa creatura, & omnibus gentibus quæ manifeste cognoscebant Christum, non omnino esse potuit hoc nomen ignotum, hæc est enim vis veræ diuinitatis vt creatura rationali, iam ratione vtenti non omnino ac penitus possit abscondi. exceptis enim paucis in quibus natura nimium deprauata est, vniuersum genus humanum Deum mundi huius fateretur authorem, quem miraculosis operibus & præcellenti scientia maiestas Christi declarauit aperte:] quid clarius & euiden-

109 Alter vero locus vbi dicit Christus [Philippe qui videt me videt & Patrem meum:] non est intelligendus de fide præcipue, sed potius aut de cognitione euidenti intuitiua aut de cognitione euidenti abstractiua, eo modo quo nuper verbum *Manifestum* explicuimus, nam vt optime notant Aug. Hierony. & Ambrosius cum ipsique multi noterici Doctores, duplicem sensum potest habere hic locus. pr. mus est, quod qui videat Verbum Diuinum visione intuitiua necessario videre debeat etiam Patrem & Spiritum Sanctum, quia impossibile est videre vnā personam quin videantur & alia, quia visio intuitiua, quæ necessario fertur in Deum, eo modo quo est, debet videre quicquid in Deo est formaliter, alias si non videret quicquid in ipso existit, non videret Deum sicuti est, quapropter optime dixit Christus loquens de visione intuitiua, Philippe qui videt me, videt & Patrem meum, ac si dicat, qui me viderit intuitiue secundum diuinitatem, & secundum quod sum Verbum diuinum & filius Patris, necessario debet videre Patrem meum non obscure, sed tanta claritate, & euidentiā qua me viderit. Alius sensus est, qui euidenter per Prophetias, per miracula à me facta, & per reuelationes cordium euidenter cognouerit me esse Deum, euidenter etiam cognosceret Patrem meum per euidentiā attestantis, nam qui cognoscit me esse Deum cognosceret etiam euidenter me vere loqui: at qui ego affirmo, & assero habere Patrem, cuius filius sum: ergo ex veritate meæ assertionis euidenter cognita, euidenter etiam cognoscitur maiestas Patris æterni, quia ex eo quod res est, vel non est, propositio dicitur vera vel falsa, quapropter manifeste patet decepto aduersarij assertionem verbum *Video*, & manifestum sumi in his locis pro cognitione quomodocunque obscura aut opinatiua, cum certe non sumatur nisi pro euidentiā, vt patet ex dictis: ergo si scriptura in his locis, quibus se protegit Gillius, vtitur verbo *manifesto*, & *video*, ad denotandam euidentiā, sine dubio se suo gladio iugulat, ac proinde nostrum intentum confirmat.

SVSECTIO V.

Aliis scripturae verbis idem intentum confirmatur.

110 ET primo Evangelicus Propheta Isaias c. 40. *vers. 26.* hanc veritatem aperte manifestat his verbis [Leuate in excelsum oculos vestros & videte quis creauit hæc, qui educit in numero multitudinem fortitudinis & roboris virtutisque eius, neque vnum reliquum fuit] ac si diceret, Ad cælum sursum oculos attollite, & vobiscum attenta

cogitatione perpendite, sine dubio euidenter cognosceris creatorem à quo formati atque fundati sunt ipsi cæli, & illi nisi mentem prorsus abieceritis, docebunt manifeste maiestatem diuinam, infinitamque omnipotentiam illius contemplamini; igitur in hac illustri cælorum specie quemadmodum ex astrorum ingenti numero; ego tanquam Imperator cælestem illam militiam producam, quæ ego astra oriri atque occidere faciam, eo ordine qui rebus humanis conseruandis & augendis magis est opportunus, quorum virtutem noui, & accommodatum illi nomen imposui, cui illud inest robur, atque potentia, vt ex tanto numero nullum sit quod meum fugiat aut recuset imperium [si modo hominibus (inquit Hieronymus) aliquid esset mentis, satis esse debuit speciosissima cæli facies, & atque perpetuus astrorum ordo, vt homines non solum sibi persuaderent, sed etiam euidenter cognoscerent, & manifeste intuerentur aliquid esse Deum supra omnem creaturam etiam maximarum maiestatem.] Hanc igitur euidentiā (ostendit Isaias) cognitionis Dei dum vtitur verbo *video* dicens. [Videte quis creauit hæc,] quæ euidentiā adeo est perspicua, vt Ethnicorum tenebras dissipans coegerit Ciceronem, vt in hac aurea verba prorumperet [Quis est tam vecors, qui cum suspexerit in cælum Deum esse non videat, & ea quæ tanta mente sunt, vt vix quisquam arte vlla ordinem rerum, ac vicissitudinem persequi possit casu fieri putet;] Itaque eo ipso quod oculos ad cælum attollamus sine dubio luce stellarum, fulgore Solis, splendore Lunæ, scintillantium astrorum fulgentissimis radiis illuminabitur, vt non solum obscure, sed manifeste, aperte, ac euidenter omnipotentem Deum videamus & cognoscamus; ideoque natura tantam curam posuit, vt nos à cæteris animalibus discriminaret in figura & fabrica corporis, qua facili negotio cælos oculis lustrare possimus; vnde vt ait Ouidius non ineleganter.

Pronaque cum spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit cælumque videre

Instit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Vtique tantum bonum compararemus in euidenti cognitione Dei; furdus igitur admodum est qui tam exaudibiles voces non percipit. Hæc autem interiores obstructas aperiri, & versus humum demissas arrigi, & oculos homini defixos attolli in excelsum admonet Isaias: vt audiamus & videamus; [Quis creauit hæc;] nempe corpora cælestia; quo circa inexcusabiles sunt quicumque Deum ignorant, cuius notitiā ingerit simplex, & inexcusabilis cælorum intuitus; illi vero minime ferendi, qui ex hoc eodem aspectu eo absurditatis & erroris sunt delapsi, vt ipsi diuinitatem attribuerent; vnde cecinit David [Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciant firmitamentum: dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam: non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.] Interroga (inquit Aug.) mundum, ornatum cæli, fulgorem dispositionemque syderum, & vide si non sensu suo tanquam tibi respondeant Deus nos fecit.

Igitur vniuersitas ista creaturarum est veluti liber oculis mortalium obiectus, suis notis musicis & characteribus distinctus, in quos intuentes, & intendentes inueniunt diuinas laudes ad librum canere, creaturæ autem laudare & benedicere Deum dicuntur, quod mutis quasi vocibus nos inuitant, atque adeo etiam docent diuinas laudes canere, quibus vocibus mutis manifeste demonstrat creatorem;

torem; Cantum enim etiam libro muto tribuimus cum vocamus *el libro de canto*. Vnde non mirum quod creaturas sua pulchritudine deum manifestantes librum cantus appellamus, in quo dicitur diuinæ laudis enconium. Idem experientia ipsa didicerunt ipsimet Gentiles; nam Trismegistus dixit mundum esse librum diuinitatis & speculum diuinorum, quo nimirum Deus seipsum clare expressit & quasi Appelles summus depinxit, quod etiam docuerunt Plato, Socrates, Aristoteles, omnesque Philosophi, idem agnouit & docuit orpheus cum ait: [mundi machina est musica & admirabilis consonantia prædicans & laudans deum;] hæc etiam est musica cælorum, quam prædicabat Pythagoras, & de qua loquens Iob *cap. 38. vers. 37.* sic ait: [quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet;] ac si dicat, harmoniam istam, musicam cælestem, dei maiestatem & gloriam decantantem in æternum duraturam perennique cursu propagandam.

His verbis Isaia consonant aperte verba Iob *cap. 36. versu 24. 25. & 26. ibi.* [Memento quod ignores opus eius, de quo cecinerunt, viri omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur procul: Ecce deus magnus vincens scientiam nostram numerus annorum eius inestimabilis;] vbi nota illa verba, omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur procul; vbi tum verbum, vident: tum verbum, intuetur, manifeste declarant deum euidenter cognosci per creaturas, ratione cuius Cyprianus *c. 4. de veritate idolorum*, sic ait: [quæ est hæc summa delicti nolle agnoscere, quem ignorare non possis? vnus est, & vbiq; diffusus est; nam & vulgus in multis deum naturaliter conficitur cum mens & anima sui authoris & Principis admonetur, quod clarius docuit Tertulianus, in *Apologético c. 17.* his verbis: licet [anima carcere corporis pressa, licet institutionibus prauis circumcepta, licet libidinibus & concupiscentiis euigorata, licet falsis diis exancillata, cum tamen respicit, & sanitatem suam patitur & deum nominat solum, quia proprie verus h. c. vnus Deus & bonus & magnus, & quod deus dedit omnium vox est iudicem quoque contestatur illum Deus videt & deo commendo, & deus mihi reddit o testimonium animæ naturaliter christianæ. Denique pronuntians hæc non ad capitolium, sed ad cælum respicit.] sic ille; vnde Lactantius *lib. 6 c. 20.* dum de oculorum voluptate, & spectaculis disserit: [aiunt (inquit) Philosophi multo esse præclarius & homine dignius cælum potius quam cælatura intueri; & hoc pulcherrimum opus intermicantibus astrorum luminibus, tanquam variis floribus adornatum quam picta & ficta, & gemmis distincta mirari, sed cum diserte ad contemptum terrestrium nos exhortati sunt, & ad cæli spectaculum excitauerunt, nemo est qui sapiat rationemq; secum putet qui non vnum Deum esse intelligat, qui & condiderit omnia & eadem qua condidit virtute moderatur.]

Ex illis vnum producam Senecam; [dum oculi mei ab illo spectaculo, cuius insatiabiles sunt non abducantur, dum mihi Lunam Solemque intueri liceat, dum cæteris inhære scytheribus; dum ortus eorum occasus interualla, & causas inuestigare, spectare tot per noctes tellas micantes, dum cum hic sum & cælestibus, qua homini fas est immisceat, quantum refert mea quid calcem.] Eminus igitur & procul pascabant oculos & creatorem intuebantur multo id præstituri sapientius, si vt is ipse aliquando dixit: [Priora illa ago, ac tracta & me prius serutor; deinde hunc mun-

dum;] ex vtriusque autem contemplatione manifeste cognosci potest deus, vnde Gregorius; [Omnis homo (inquit) ex ipso quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se condidit deum esse, quem videlicet iam videre est dominationem illius ratiocinando conspiciere, vt ait Iob: Omnes homines vident Deum, vnusquisque intuetur procul.] Ecce quomodo Gregorius ex verbis Iob à nobis adductis eandem veritatem quam nos patefacere intendimus manifestat, Grauius Pater Pineda, hunc locum his verbis elucida, quis inquit est si modo homo sit proprie? Adam quamuis terrenus ex primo Adamo oriundus qui non videat eum, alij id supple opus affixum in Hebræo indifferens ad vtrumque genus vnusquisque proprie, & nos etiam miserimus quisque, & valde imbecilli iudicii videri & intueri poterit, omnibus enim sunt diuina opera exposita ad contemplandum & suspiciendum, sed non omnibus ex æquo, diuino quippe lumini propinquiores sunt sapientes & exercitati in rerum diuinarum contemplatione, remotiores vero è media plebe homines: sed nemo tandem alienius luminis quo Deus, & eius opera agnosci possunt est omnino expers; eleganter Philippus [quæuis quis tam parus sit, & frigidus vt alienus esse studeat à creatore & deo suo, nullus tamen est qui se abscondat à calore eius, & ideo vnusquisque mortalium sentit clare & intelligit aperte Deum.]

p. Gregorius [procul enim intueri est; non iam illum per speciem cernere, sed adhuc ex sola operum suorum admiratione pensare;] Tum etiam procul videtur, qui non in se ipso videtur, sed in creaturis quæ in infinitum ab illo distant, licet per illas euidenter videatur, hoc ipsum docuit Irenæus, *lib. 2 c. 5.* His verbis: [ratio mentibus infixa mouet, & reuelat, quoniam est vnus deus omnium Dominus;] vnde Athanasius aperte nostram veritatem docet his verbis, [quæ sempiternitas siue Diuinitas tam euidenter cognoscitur vt in scriptura passim videri dicatur:] sic ille, vnde Irenæus maxime inuehitur in ignorantes deum, illis verbis: [& huius peiores efficiunt eos, qui eis assentiuntur, illi enim creatura potius, quam creatori seruientes, & his qui non sunt Dei; veruntamen primum veritatis locum attribuunt fabricatori huius vniuersitatis Deo] & eodem modo Nouatianus, cum de Deo ageret, [quem (inquit) quoniam obtutu oculorum videre non possumus de operum magnitudine & virtute, ac maiestate condiscimus vt humanus animus ex manifestis oculata aperte & euidenter condiscat, ac de operum magnitudine, quæ videret mentis oculis clariori modo quam corporis artificis magnitudinem demonstratam attingeret.] Vnde Ioannes Chrysostomus à scelere, & crimine, nullo modo posse liberari asserit Ethnicos, & Paganos, qui Deum ex creaturis non attingunt cognitione: *hom. 3. in cap. 18. epist. ad Rom.* [quid (inquit) dicent Gentiles te ignorauimus: ita ne vero? non exaudistis cælum vocem ab aspectu emittens: non exaudistis compositam rerum harmoniam tuba illustrius clamantem? omnia ordinem seruantia? eademque tum à pulchritudine tum à magnitudine ipsum opificem, veluti præconio annuntiantia.]

Ratio vero euident, & ineluctabilis ad reuincendos Gentiles est, nam cum naturale lumen rationis ostendat, neque inferioris mundi, neque superioris corpora potuisse existere, ipsa per se absque artifice, & conditore; imo facta iam, & condita indigere rectore, ac moderatore, cuius arbitrio,

arbitrio, imperioque teneantur, sustententur, & in suis motionibus ad finem vniuersi propositum ordinentur, sit necessario consequens eum conditorum, & rectorē à quo acceperint magnitudinē, pulchritudinē, vim, speciem, ordinem, constantiam & reliqua quæ admiramur, in ipsis nec immerito, debere esse infinite his omnibus dotibus, & virtutibus excellentiorem, ac proinde tantum, ac talem artificem pro deo vero, ac vnicō agnoscentium; cum vero Scripturā sacra in his locis supra positis, vtatur huiusmodi argumento ad confundendos idolatras, id ē dicimus scripturam ipsam, dum assignans medium euidentissimum creaturarum (ex quo colligitur cognitio euidentis) vtitur ad significandam claritatem cognitionis Dei deductā per illud medium, verbis vīdeo, manifestum est, inuenitur, notum est, aperte docere talem cognitionem in toto rigore esse demonstratiuam, scientificam & euidentem; vnde Paulus *Act. 17*, predicaturus Atheniensibus nullum aliud euidentius argumentum excogitauit ad conuincendos Ethnicos; ita vt non possent resistere illi nisi desumptum ex creaturis ibi, [Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt hic cœli & terræ eum sit dominus,] reputans tam manifestam esse demonstrationem hanc, vt Gentiles ipsi contradicere non possent; vnde non alio argumento, sed hoc vsus est, quia sine dubio euidentem demonstrat hanc veritatem, & ideo ipse Paulus *Act. 14*, inquit [non sine testimonio reliquit semetipsum dans eis pluuia, &c.] quod testimonium tam sensibile, & euidentis reputabat ipse Paulus, vt quia ipso non conuincerentur aliqui, dicat grauissimis supplicii affectos esse à Deo *ad Roman. 1*. ibi [sic ut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobū sensum, vt faciant ea quæ non conueniant repletos omni iniquitate, &c.] quibus concordat David *Psalm. 68*. ibi [obscurentur oculi eorum, ne videant, & dormit eorum semper in turba.] Planē hæc iusta Dei animaduersio est, iure quidem debita hominibus voluptatibus corruptis, quæ plerumque hominis animum ita perturbant, ac velut suffusa caligine obtenebrant, vt præsentem Deum non cernant, & qui inditum sibi lumen quo Dei notitiam assequi poterant, secundum illud *Psalmi 4*, [signatum est super nos lumen vultus tui Domine] nefandis sceleribus macularunt, ac pene viriis obrutum in animo sepelierunt, illius ita vsu priuentur, vt nec ipsum Deum in quo sunt, mouentur, ac viuunt, esse penitus agnoscant, nec alia ratione hoc supplicio mactantur, nisi quia tam clarum lumen, tam euidentem cognitionem obnubilauerint, de qua hæc verba profert Hugo de Sancto Victore, [Deus ab initio sic cognitionem suam in homine temperauit, vt sicut nunquam poterat comprehendere quid esset, ita nunquam quia esset poterat ignorari.] Vnde Augustinus *tractat. 106. in Ioannem* [hæc est] inquit virtus veræ diuinitatis, vt creaturæ rationali iam ratione videnti non omnino, ac penitus possit abscondi.]

112 Quapropter si oculos semel humo attollerent Atheistæ, ac intus docentem naturam audirent, quoniam pacto fieri posset vt Deum non addicerent, quem teste Trismegisto in Pimandro quotidie manibus quasi atrectant? ibi. [Nam quamuis oculi nostri eo vsque pertingere non possint vt Deum videant, ipse tamen se manibus nostris atrectare sinit.] Cuius sententiam sequutus Iamblichus, de *Myst. Egypt. cap. 1*, fatetur ante omnis rationis usum Deum homini innoscere, nec quemquam efficere posse, quin ante omnia diu-

nitatem quandam esse animo concipiat, non tamen intuitiua animi conceptione, sed contactu quodam animi cognitionem præcellente; quo vero sensu tam Trismegistus, quam Iamblichus Deum manibus atrectari intelligant is est, quod vniuersa, quæ se manibus atrectanda præbent, Deum autorem; opificemque clamant, atque eo fit, vt cum in his Deum velut præsentem aspiciamus, etiā velut palpabilem atrectemus, quod expresse dixit Paulus *Act. 17*. ibi: [querere Deum si forte atrectent eum, aut inueniant, quamuis non longe sit ab vnoquoque nostrum.] Nam cum illud certissimum sit Deum rebus omnibus inesse in his viuere, mouere, atque operari, vt ipse Paulus ait, [in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus: sicut & quidā vestrorum poetarum dixerunt, ipsius enim, & genus sumus genus: ergo cum sumus dei, non debemus estimare, &c.] Neque enim fieri potest vt quippiam dei essentiam, aut præsentiam effugiat secundum illud [quo à facie tua fugiam, si ascendero cælum ibi es, si descendero in infernum ades, &c.] inde facile euincimus Deum quodammodo atrectari cum ea tractamus, quæ sine deo esse non possunt, quapropter Auicenna [eos non modo ratione, ac intelligentia, sed etiam sensu indigere] ait qui diuinitatem aliquam, quæ vndique se conspicuam, ac tractabilem offert, non agnoscit.]

Cum igitur non tam insita animo de Deo cognitio quam sensus ipse Deum esse aperte testetur, eaque esse constantissime credamus, quæ manibus ipsis atrectamus, Deum vero ex Paulo, ac illustrissimis sacre Scripturæ testimoniis, ita in orbe clarum esse exploratum sit, vt vel digitis quasi atrectari queat, quis apertissimam veritatem iam in discrimen reuocet? plane Deo hominibusque agētibz, id cautum esto, vt si vllus deinceps eam veritatem insidiari audeat, mox ea poena mulctetur, vt omni humano iure spoliandus, atque ab hominum albo abradendus; & ab eorum societate, natura, ac consortio separandus, ad peccatum numerum propellatur, comburaturque, qui tam euidentem Deum cælo, & terræ pellere intendit, manifesta enim & euidentis cognitio est, qua conuincimur, vt Deum confiteamur; vnde Tertulianus, *lib. 1. aduersus Marcionem*, sic ait; [creator ex hoc Deus, & indubitatus Deus; quia omnia ipsius;] indubitatum enim euidentis est, quia de eo, quod clarum & manifestum est, dubitare nulla ratione possumus; vnde si Deus per creaturas indubitatus est, euidenter cognitus est, quod docere voluit Cyprianus *tractatu de idololatriæ vanitate*, dicens [Deum ignorare non potes.] Vnde David hoc argumento vtitur *Psalm. 113*, vt excusationem ignorandi Deum penitus à gentibus extorqueret, illis verbis [ne quando dicant gentes ubi est Deus eorum? Deus autem noster in cælo, omnia quæcunque voluit fecit.] Quapropter *libro Job. capite 38*. Deus ipse ex operibus suis, quæ latissime recenset seipsum demonstrat.

Propter quæ firmiter asserto fide sanctum esse euidenter, ac demonstratiue ex creaturis Deum posse cognosci, quia aperte, clare, & manifeste id docet Scriptura locis citatis.

SUBSECTIO VI.

*Auctoritate omnium hominum recte
sentientium probatur veritas.*

115 Magni ponderis argumentum esse videtur sapientissimis viris ad demonstrandum Deum esse deductum ex naturali quodam, communique omnium hominum placito, atque consensu assentientium Deum esse, ut docuit eloquentissimus Philosophus Marcus Tullius, lib. 2. *Tusculanarum quaestionum*, ibi. [Cur Deum esse credamus firmissimum hoc asseri potest, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit diuinitatis opinio.] quod etiam 1. *de legibus*, his verbis affirmat, [nullam de hominibus gentem esse, neque tam immanem, neque tam ferream, quæ licet nesciat, qualem Deum habere deceat, habendum tamen ignoret.] Vnde idem Philosophus de *Auruspicio* respondens, si ait [nulla maior res, atque Deus, cuius ingenuit sine doctrina notitias ingentes natura omnibus hominibus, ut minime mirum fieri debeat eos de Deo sensisse loquutosque esse talia quos Philosophia nunc magnum spatium per orbem non erudiisset, præsto enim erat alia minor quidem Philosophia, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa attripimus, haurimus, & expressimus, ad quæ non docti, sed facti, non instructi, sed imbuti sumus, hæc aperit os omnibus ad confessionem magni Dei,] quibus consonat Damascenus, lib. 1. *fidei*, cap. 10. dicens [nemo est mortalium, cui non naturaliter insitum sit, ut Deum esse perspectum habeat,] vnde Gregorius Magnus, super *capitulum* 36. *Iob* sic ait: [Omnis homo, eo ipso, quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se condidit Deum esse, quem videlicet iam videre est dominationem illius ratiocinando conspiciere,] ita enim interpretes catenæ Græcæ illum locum *Iob*. [Omnes homines vident eum] explicat his verbis: omnis videt Deum in se ipso, id est, cunctis hominibus est insita Dei cognitio, & ideo Cyprianus *tractatu de idolorum varietate*, num. 64. de omni hominum vulgo loquens sic ait: [vulgus in multis Deum naturaliter confitetur, dici frequenter audimus o Deus, & Deus videt, & Deo commendo.]

116 Cuius euidentissimum argumentum est quod nulla sit tam externa ac remota natio, quæ Deum aliquo nomine non appellet ut quondam Platonici obseruauerunt: Hebræis Dei nomen est quadriliterum *Iehouas*, Græcis *θεός*; Deum Latini appellant, Persæ, Syri, Medi, Orsi, pro Deo vtuntur *Abdi*, Egyptij *Tour*, Arabes *Alba*, Mæometistæ *Abdi*, Itali *Idio*, Galli *Dieu*, Hispani, *Dios*, neque frustra vniuersa Dei nomina, quadrilitera reperiuntur; nam ut Platonici placet his Dei perfectio continetur, quadruplicem enim Dei excellentiam his significari volunt, primam naturæ, secundam esse, tertiam virtutis, quartam operationis, quibus cuncta disponit, qui Deum nomine expresserunt etiam mente non ignorauerunt, propterea nulla gens aut natio vnquam fuit, quæ aliquod diuinitatis lumen sibi illucere non agnouerit, tamen illud iuxta diuersa mentium placita diuersimode animo conceptum habuerint.

117 Nam si ab Oriente in Occidentem, siue à Meridie ad Septentrionem vniuersas orbis plagas perlustremus, siue etiam omnes hominum ætates, ac

longe ante trāsata temporum sæcula reuoluamus, nunquam homines inuenti sunt quin simul cum his perspecta fuerit quædam religionis species, Dei cultus, orationes, sacrificia, in quibus etsi summa varietas, varios etiam religionis vultus præstiterit, in hoc tamen omnium consensus adfuit, Deum aliquem esse. Quinetiam ipsa religionum, ac sectarum multitudo non obscure testatur diuinam hanc alicuius numinis disciplinam, non tam à patribus filiis traditam, vel à populo in populum transfusam, quam vel in ipso naturali lumine ingentam, vel à rerum natura edoctam fuisse, qua quisque & Deum, & colendum didicit, ratione cuius indubitatum esse dixit Plato omnibus dari Deum *Libro primo, de legibus*, his verbis: [quomodo si Deus sit aliquis differat, cum à pueritia id discerimus: dum enim lacte nutrimur à nutricibus ad Deum affirmandum animum induximus, quippe qui à matribus multa de illo ioco, serioque dicta, decantataque in orationibus audiuius naturalis cuiusque speciei instinctus inanis esse non potest, sed hominis species immutabiliter ad Dei religionem fertur; Deum igitur esse omnibus hominibus notum est.] Vnde Tullius *libro primo, de natura Deorum*, qui omnium antiquorum Philosophorum placita illustriora sibi vendicauit, hanc velut communem omnium antiquorum sententiam constantissime pronuntiavit, his verbis: [nulla est tam barbara natio, nulla gens tam effrata, cui non insideat hæc persuasio Deum esse,] atque adeo id à natura notum, ac perspectum esse docet, ut de notitiam anticipationem naturæ appellet, idcirco, quod ad eam hominum mentibus insinuandam nullo doctore, nullis moribus, nulla præterquam naturæ lege opus sit, quam sententiam hæc ratione haud obscure demonstrat; [id non potest ignorari, quod non potest cogitari Deum non esse, at rationalis mens non potest cogitare Deum non esse, non enim potest rem cum opposito eius intelligere, quod iure quidem naturæ excellentia sibi vendicat, quod sane efficere, si Deum non esse intelligeret, cum esse sit naturalissimum Dei, non igitur potest ignorari Deum esse.]

118 Plane post quædam annorum curricula pluri-
max gentes Hispanorum industria præclaris faci-
noribus illustrata prioribus sæculis ignota repe-
ta sunt, quæ tum sine lege ac Rege, tum sine
testo viuerent, earum quædam nudo corpore in-
cederent: quædam vero per agros, sparsim fru-
gibus vescerentur, ac sic vitam belluis haud mul-
tum dissimilem transigerent, in his tamen nulla
est in totum, quæ absque aliqua Dei cognitione
inuenta fuerit, nulla quæ absque vlla religionis
specie viueret, ut hinc saltem colligere liceat,
non tam homini naturale esse associari aliis ho-
minibus, aut se ipsum à temporum iniuriis de-
fendere; imo vitam ipsam, commodumque tueri,
(quæ tamen homini adeo naturalia esse existiman-
tur) quam illi naturale est Deum vitæ auctorem,
parentem rerum omnium, altoremque agnoscere,
ac diuino cultu venerari, quapropter iure quidem
optimo cum Athenienses Pitagoræ illius sophistæ
librum in cuius principio ac fronte: *An Deus sit*,
dubitare videbatur publice combusserunt ipso ab-
vire, atque agro expulso, eo sane præclaro faci-
nore id insinuare voluerunt eum à rerum natura
expellendum esse qui Deum, quem natura agno-
scit, ignoraret; vnde Damascenus in tantum ait,
præualuit perniciofa hominum malitia, ut dicit
Deum non esse secundum illud *Psalmi* 13. dixit
insipiens

Quaest. I. Vtrum demon. possit Deum esse. 161

inspiens in corde suo, non est deus; quid dicam inspiens potius in belluam conuersus; ita enim de his pronunciat Danid: homo cum in honore esset non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus; & similis factus est illis; nam reuera si sapientes essent; aut saltem ea, qua tanquam homines praediti sunt ratione viderentur, nunquam profecto in tam absurdam sententiae plagam se se induerent, vt Deum nullum esse existimarent: ergo si qui fuere aliquando; aut etiam nunc sunt qui Deum esse non putant, istos tanquam errata quaedam naturae, & quasi monstra humani animi, & ingenij aspernari, & abominari conuenit.]

119 Quod si plus eorum iudicio deferimus, qui sapientiores in populis habiti sunt, quos postea Philosophos appellarunt inter Indos Bracmanes, inter Persas Magi, inter Gallos Druides, inter Medos Gymnosophista, vtique omnium sapientissimi habiti nunquam nisi à Deorum inuocatione quidquam auspicabantur, praesca etiam illa Aegyptiorum Philosophia, cuius pater ter maximus ille Trismegistus in Pimandro Deum latere patitur, & per vniuersas orbis plagas emicare pulcherrimum rerum ordinem eum nobis manifeste declarare, tum res singulas suis limitibus circumscriptas illum Dominum ac auctorem insinuare, cui sol, ac sidera ad nutum pareant; praeterea Deum solum bonum esse, ac in eo boni naturam reperiri. Aesculapio persuader, quid vero praesci illi poëtae de Deo senserint Orpheus nimirum Homerus, Hesiodorus, Pherecides, Pindarus, qui simul & Philosophi extiterunt id potissimum declarat, quod de Ioue Poëtarum more passim cantant, vt videre est in Orpheo Graecorum Theologia Patre, qui totam rerum creationem Deo summo quem Iouem forte ab ineffabili Dei nomine *Iehouas*, quod apud Hebraeos asseruatur desertum appellat, pie admodum desert hoc carmine.

*Quae fuerint exorta, & quae ventura sequantur;
Hac in ventre Iouis rerum compago manebat.
Iupiter ipse est primus, Iupiter vltimus idem;
Iupiter est caput, mediumque & cuncta Iouis sunt;
Iupiter est terra fundamentum calique micantis;
Iupiter idem Rex cunctiorum Principumque.*

120 Atque vt omnitiam Pitagoraeorum, Stoicorum, Academicorum, ac Peripateticorum scholas, quae nihil magis, quam Deum esse docuerunt, Iouemque cunctorum esse Patrem, regem, ac genitorem, creatoremque vt profundissime docuit Mercurius ille celeberrimus, cui nomen Trismegisti plurimarum scientiarum peritia conciliauit: dialogo s. his verbis: [Quis enim singula finxit, nonne haec solus ipse inuisibilis Deus cuncta propria voluntate molitus est? Et cum statum ac imaginem absque fabro, ac pictore fieri nullus asserere audeat, miram Mandi huius constitutionem sine conditore constituisse putabimus?] vnde concludit [O cæcum, o nimis impium, o profundis obrutum ignorantie tenebris, qui sacrosanctum numen negare audes proprioque regno deturbare contendis; caue, caue o fili mi caue ne vnquam artificum priues artifices.] Postremo in eo libro, qui *Hymnodia* dicitur, postquam omnia ad silendum cohortatus est, ait [cano iam creatorem omnium terrarum distributorem, cælum aequilibrantem, iubentem ex Oceano aquam vndique fluere dulcem ad hominum alimentum, iubentem lucem fulgere ad actiones hominum.]

121 Quid amplius ipsimet Epicurei, qui cum in cæ-
I. P. Tom. II.

teris honesta vitæ præceptis tam impudenter, ac inuerecunde se gererent, Deum tamen negare nunquam ausi sunt. Demum antiquorum, vt testantur Plato, & Aristoteles mos fuit ex insignioribus Philosophis sacerdotes eligere quos summo honore prosequerantur, ea ratione vt inquit Dions Augustinus, quod ij non solum ex rerum contemplatione Deum, ac diuina didicissent, verum etiam quæ Deo obsequia præbenda essent longa cœlestium contemplatione scirent præscribere, itaque ex his omnibus liquet omnes homines, omnes nationes, omnes gentes, vniuersum denique orbem, quasi collatis signis, in hanc veritatem manifestandam vnanimi consensu conspirasse. Ex quibus hoc argumentum maximi roboris, ac ponderis deducitur.

122 Quia quod omnes homines sentiunt naturaliter id falsum esse non potest, quia ab auctore naturæ qui errare, & fallere, ac falli non potest ipsis infunditur, & inspiratur, sic enim argumentatur Aristoteles *in libro de diuinatione per somnia. & in lib. 7. Ethicorum, cap. 1. 1. & lib. 10. c. 2.* Veraque est illa (quæ profertur ab Augustino lib. 2. de ciuitate Dei, & legitur in prima Tusculana Ciceronis) sententia, aureumque est, ac germeum apothegma: [consensus omnium gentium verissima vox est natura, & merito quidem] nam si secundum Christum Dominum in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum, id est veritas firma, & rata, quanto magis stabit veritatis splendor in communi omnium hominum, vnanimiq; consensu: verum quippe est quod pluribus locis ab Aristotele traditur, & magno Philosophorum consensu approbatur, quodcumque omnibus indiuiduis alicuius speciei, vel fere omnibus, aut semper, aut plurimum conuenit id esse secundum naturam illius speciei, & illorum indiuiduorum consensu oportet, quod autem paucis indiuiduis inest, & raro accidit id esse præter naturam illorum existimandum est, natura enim vel semper, vel vt plurimum eodem modo operatur: atqui cognitio Dei cunctis fere hominibus, atque omni tempore insita est; ergo ea secundum naturam esse, ac verissima esse iudicari debet, quia si non secundum naturam esset, etiam si multum temporis durauisset, iam vt alia signimenta euuississet, vt his aureis verbis docet Cicero, *libro secundo de natura deorum*, ibi [quid enim est Deo euidentius, quem nisi cognitum comprehensumque animis haberemus ab ipsa natura, non tam stabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vna cum sæculis, ætati-
busque hominum inueterare potuisset, etenim videmus ceteras opiniones fictas, atque vanas diuturnitate extabuisse.]

123 Explicatur hoc, nam si ab aliquo, qui nunquam vidit Romam, aut Curiam Philippi IV. nunquam perspexit, interrogaremus an solum sit opinio, vel potius euident, & certa scientia euidentia quidem morali decorata asserens dari veramque Curiam Pontificis, & Regis, Matritum videlicet & Romam? sine dubio sapientissime quidem ac prudenter extemplo responderet euidentis moraliter esse, ac proinde negari non posse dari Romam, ac Matritum cuius fundamentum non esset aliud, nisi tot hominum fide dignorum vnanimis consensus id asserens: ergo à fortiori euidentis moraliter erit sententia omnium hominum vnanimi consensu asserentium dari Deum, cuius imperio terrarum sola gubernantur.

124 Quid plura? cum ulterius progredi mens humana refugiat, vbi aliquid propter has rationes
X instituitur

infinitem contemplatur, liceat his finem imponere, ac in dei optimi Maximi laudem Trinegisti illud usurpare: [Quid te laudabit Pater omnium? supra te, an infrate positum? quo verum oculos, ut te laudem? supra ne, an infra? intus, an extra? num modus? an locus? circa te, num aliud quidquam ex omnibus? in te autem omnia absque omnia præbes omnia, nihil denique suspicis, omnia quidem habes, quod autem non habes, id ipsum nihil; qua potissimum in te laudes cantabo tuas, num in his forte quæ in lucem è tenebris eruiisti, an in his, quæ latent adhuc arcano sinu recondita? ipse profecto es quidquid ego sum, ipse es quidquid agam, ipse es quidquid denique dicam.

SECTIO I.

*Ratione naturali demonstratur
hæc veritas.*

- 125 **Q**uia omne ens, aut est primo productum, & causatum, aut non est productum neque causatum: sed non possunt omnia entia esse primo producta & causata, ab alioque in lucem edita: ergo aliquod ens datur non primo productum, nec causatum, sed à se: atqui ens non causatum, nec productum, sed habens esse à se est Deus: ergo iam datur Deus.
- 126 Maior est evidens, cum inter contradictorie opposita nullum detur medium, secundum illud axioma evidentiissimum: quodlibet vel est, vel non est; & secundum illud: impossibile est simul idem esse, & non esse.
- 127 Minor probatur, quia omne quod est primo factum, & productum, non est factum, & productum à se, sed ab alio secundum illud evidentiissimum axioma, quidquid producit, ab alio producit, cuius veritas in hoc fundatur, quod nihil magis fieri repugnet inter ea, quæ nulla ratione esse possunt quam eandem rem à se produci, ut Hieronymus docuit super epistol. Pauli ad Romanos, cuius verba supra citavimus, & Augustin. primo de Trinitate, cap. i. & alibi affirmat, ut enim se ipsum produceret, deberet præintelligi esse antequam produceretur atque ita esse antequam esset, quod contradictionem involuit: ergo omne, quod est factum, est ab alio factum, de quo latius in tractatu ultimo de principiis metaphysicæ.
- 128 Tunc sic; vel illud aliud est primo factum, vel non, si non est factum, est Deus, si factum: ergo ab alio, ac proinde debet procedi in infinitum: sed processus in infinitum causarum, & effectuum non est concedendus: ergo sistendum est in causa improducta ac deueniendum est ad Deum, Minor in qua est difficultas sic demonstratur, & sumamus totam illam collectionem entium procedentium in infinitum; impossibile est, totam illam collectionem causarum efficientium esse dependentem in suo esse, & operari; ergo necesse est dari in illis aliquid independentis, ac proinde non poterit in illo progressu in infinitum procedi, sed sistendum est necessario in ente improducto, & independente; primum antecedens est evidens ex supradicto principio; omne quod producit ab alio producit, &c. si ergo tota collectio rerum esset dependens, debe-

ret necessario pendere ab alio, id autem est impossibile, quia nec *to aliud*, est intra collectionem, nec extra collectionem; de extra est certum; quia nihil aliud est extra collectionem, quia collectio est omnium entium, seu causarum: ergo includit in se & intra se omne ens; sed ultra omne ens nihil est: ergo nullum est extra collectionem, à quo possit pendere tota collectio.

Nec illud à quo pendeat tota collectio, est intra collectionem, quia si tota collectio penderet ab alio ente intra ipsam comprehenso, illud procederet à se ipso; quia cum illa collectio tota, & adequate dependeat, & secundum omne quod habet ab illo ente, necessario sequitur ut illud ens, quod est aliquid illius collectionis, etiam dependeat ab eo, à quo collectio tota dependet; sed tota collectio dependet ab illo ente: ergo de primo ad ultimum ipsum dependet à se ipso.

Quod autem tota collectio adequate dependeat, sic probatur, quia si omne ens diuisive, aut distributive sumptum est dependens, & factum, necessario etiam collectio omnium est dependens, & facta adequate; siquidem adequate non est aliud, quam omnia entia diuisive, & distributive dependentia; quia cum illa collectio non esset ens per se, sed pluralitas, aut multitudo, nihil potest addere supra omnes partes simul sumptas: ergo si omnes partes illius collectionis dependent, necessario, & euidenter sequitur ut illa collectio dependeat ab eo, à quo omnes partes dependent; non quidem una singulari dependentia, aut actione, sed collectione omnium dependentiarum, quibus omnia entia dependent.

Non enim alia ratione potest esse dependens aliqua collectio entium, nisi quia in ea nullum est ens, quod non dependeat: ergo si tota collectio entium non potest esse dependens, necessario debet in illa collectione esse aliquid omnino independentis, quod sit Deus.

Vergetur, ac declaratur hic discursus amplius, quia ex infinita illa multitudine indiuiduorum nullum omnino est, quod fuerit ex se ipso: sed omnia profus, ac singula fuerunt à causa efficiente, ab ipsis realiter distincta: ergo extra eam multitudinem, seu collectionem est aliqua causa, à qua aliquod saltem acceperit esse. Patet consequentia, nam in generationibus procedentibus in directum non est circulus causalitatis; ita ut generans pendeat à genitis, quorum causa fuit: in tota illa collectione indiuiduorum nullum est à se, aut non productum, quia omnes habent principium suæ generationis intra eandem speciem; alioquin esset circulus dependentiæ, & causalitatis: ergo necessarium est principium aliquod extrinsecum, à quo vnum saltem illius collectionis indiuiduum sit productum; ratione cuius tota collectio dicetur habere esse ab alio, non à se.

Dices non valere argumentum à singulis indiuiduis, vel partibus vnius magnitudinis, aut collectionis infinitæ; nam si mundus, tempus, ac generationes fuissent ab æterno, verum esset dicere ex infinita multitudine dierum nullum finire ex infinita multitudine dierum nullum generalem fuisse ab æterno, nec etiam vllam generationem ex infinita collectione earum quæ præterierunt; eodem modo quamvis nullum omnino indiuiduum ex tota collectione alicuius speciei designari possit quod non fuerit ab alio, non ideo necesse est, ut tota collectio fuerit ex alio. Sed hæc responsio, licet apparens sit, & possit fallere,

fallere, non aduertentes distinctionem in esse ab alio tanquam à principio durationis esse, & esse ab alio tanquam à principio generationis actiuo, in qua consistit tota vis argumenti; nihilominus tamen, si attendatur ad dictum discrimen, manifeste refellitur solutio hæc; nam esse ab alio, tanquam à principio; vel initio durationis extrinseco, necessario involvit esse post non esse, ac proinde initium ex tempore, ac negationem durationis ab æterno; ideoque cum repugnet æternæ durationi hoc modo esse ab alio, nihil mirum, si ex initio singularum partium temporis ab æterno non recte colligatur initium totius temporis æterni, cuius est proprium, vt quavis parte designabili in infinitum habet alias, atque alias anteriores sine principio; at vero esse ab alio, tanquam à principio generationis actiuo, non repugnat cum existentia rerum ab æterno secundum opinionem eorum; nam sol si ab æterno fuisset, ab æterno quoque illuminasset, & motus cæli, si ab æterno secundum Aristotelem fuisset, non esset ex se, sed ex principio extrinseco, nempe intelligentia motrice: quo casu recte concluderet hoc argumentum; omnes ac singuli motus diurni orbium cælestium non sunt à seipsis, sed ab extrinseco principio: ergo tota ipsorum collectio non est à se ipsa, neque hic locum haberet distinctio illa partium determinatarum, vel indeterminatarum: quare cum argumentum nostrum procedat, etiam dependentia à principio extrinseco actiuo, parum facit ad rem distinctio illa.

134 Dices; non esse eandem rationem in motu cæli ab æterno, & generationum indiuiduorum ab æterno; nam omnes ac singuli motus diurni sunt ab intelligentia motrice, quæ est principium extrinsecum cælo; & ideo verum est dicere, cælum non moueri ex se; at vero omnes, ac singula generationes determinate sumptæ sunt ab indiuiduis eiusdem speciei; ideoque cum indiuidua continentur intra terminos speciei, recte dici posse illam ex se esse, & non ab extrinseco principio.

Sed contra manifeste, quia hæc solutio nulla ratione nititur, nam impossibile est dari mutuatam, siue circulem causalitatem in eodem genere causæ, ac proinde cum omnia indiuidua illius collectionis sint ex causa efficiente à se diuersa, recurrendum est ad principium extrinsecum; vt autem res magis simili exemplo pateat, si per impossibile fierent infiniti globi cælestes eiusdem naturæ cum his, qui modo sunt, & mouerentur omnes, ita tamen vt primus versus non moueretur à secundo, secundus à tertio, & sic in infinitum, verum esset dicere omnes, ac singuli mouentur ab alio: ergo tota collectio mouetur ab alio & non ex se, neque totaliter, neque partialiter; ac proinde dependet ab alio extra se ipsam, siquidem non mouetur proprio impetu; atque impulsu, his enim deberet in aliqua parte ipsius, vel in singulis inesse, quod est falsum, singuli enim orbis trahuntur ab aliis, atque adeo assignanda est vis aliqua extrinseca impellens, cuius vi partes aliquæ rotentur, & secum rapiant inferiores eadem omnino ratione ex infinita multitudine indiuiduorum eiusdem speciei alia generant alia, & quia gignendi vis innitur ipso esse, quod est operationis fundamentum, sicut singula non habent illud à se, sed vnumquodque dependet ab alio extra se, sic tota collectio non habebit nec po-

terit dependere, neque à se tota, neque à parte propria, sed ab extrinseco principio, cuius ipsum esse sit actus proprius & essentialis.

Dices, sicut totum compositum pendet à parte, vt v. g. à materia, & tamen propterea forma non dependet à se ipsa, ita similiter posse totam collectionem dependere ab aliquo intra ipsam contento, tanquam à parte dependere, quin illud à quo dependet tota collectio à se ipso dependeat.

135 Sed contra, nam vt bene aduertit Pater Suarez, maximum discrimen datur inter dependentiam effectiuam, & materialem aut formalem, nam totum pendere à partibus nihil aliud est, quam componi ex illis, & ideo non est necesse vt materia, aut forma se ipsis componat, sed solum vt suum proprium, & intrinsecum esse conferant composito, dependere autem efficienter est recipere ab alio suum esse distinctum ab eo, quod est in causa, & ideo si aliqua multitudo secundum se totam effectiue pendet, necesse est vt pendeat ab aliquo non comprehenso in illa multitudine, nam si ab aliquo in illa comprehenso penderet, vel illud penderet à se ipso, vel certe non tota multitudo adæquaret, & secundum se totam erat dependens, dixi adæquate, & secundum se totam, vt excludatur dependentia secundum quid, seu secundum partem, qualis est v. g. dependentia effectus à causa secunda, vt ignis ab igne genito, dicitur enim totus ignis genitus dependere à generante, quia sine actione eius re vera non fuisset hoc totum, tamen illa dependentia est tantum ratione formæ, & vnionis eius cum materia, non est tamen adæquata ac per se primo, seu secundum se totam, quia entitas materiæ per se non pendet ab actione ignis.

137 Cum ergo dicimus totam collectionem entium non posse esse dependentem, intelligimus hoc modo scilicet adæquate, & secundum se totam, nam secundum partem dici potest dependens, quia ablata vna parte non esset illa collectio formaliter loquendo; & hoc modo etiam potest collectio ratione vnus partis pendere ab alio in illa comprehenso, vt per se notum est, tamen hoc nihil obstat, quominus in illa connexion, detur aliquod ens simpliciter independentens; & non factum quod nos deducere intendimus; at vero loquendo de collectione entium secundum se, sed totam & adæquate dependente, id est secundum omnia entia, quæ illam quasi componunt, sic impossibile est totam collectionem sic dependentem pendere ab aliquo in illa incluso, sed necesse est vt sit extra illam; vnde è conuerso sumendo totam collectionem entium, extra quam nihil sit, impossibile est totam illam esse dependentem.

Neque etiam potest fingi mutua talis dependentia, ita vt in ea circulus detur, vt superiori etiam discursu late probatum est, agimus enim de propria dependentia, quæ inferior causa dependet à superiori, ita vt totum illius esse possit, & agere, in altera nitatur; igitur necesse est vt in tota collectione causarum per se ordinatarum (quæcunque illæ sint) detur aliqua independentia omnino ab alia superiori, quoniam alias tota collectio esset pendens, quod repugnare ostensum est.

SUBSECTIO I.

*Speciatim distinguendo duplex genus causæ,
oppugnatur processus in infinitum.*

139 **P**rocesso in infinitum potest esse duplex, vel causarum essentialiter subordinatarum, vel accidentaliter, aut per accidens talium. In hac subseptione agendum est nobis de causis essentialiter subordinatis, quæ per se requiruntur ad effectum, ita ut necesse sit eas existere quando producit effectus, & vnam esse subiectam alteri, eo modo quo habitus subijcitur intellectui, & hæc inferiora subduntur corporibus cælestibus, aut causæ secundæ, & primæ, à quarum concursu dependet effectus, in hoc ergo genere probo non dari processum in infinitum, ad quod aduerte in concursu harum causarum ad productionem vnius effectus illæ causæ, quæ ita mouent, ut moueantur mediæ appellantur à Aristotele lib. 3. de anima, textu 65. & lib. metaphysica textu 6. ex natura autem, & ratione formali causæ mediæ, quæ supra rationem causæ addit rationem effectus, vel saltem subiecti patientis à priore agente, cuius actiua motione indiget ut operetur, atque adeo non aliter agit, quam si prius saltem natura ipsa moueatur ab alia sumitur efficacissimum, & euidentissimum argumentum ad probandum nostrum intentum; hanc autem rationem formalem causæ mediæ explicuit Arist. loco citato in hunc modum: [Primum mouens pellit, & non pellitur, medium autem utraque,] hoc est pellit, ac pellitur, considerat autem Aristoteles quoddam aggregatum ex causis essentialiter subordinatis & effectui qui non sit causa, cuius extrema sunt causa prima mouens, non mota, & effectus siue eius subiectum motum non mouens, media vero cætera quæ mouentur, & mouent, mouentur à superioribus, mouent autem inferiora; vult ergo Aristoteles, ut media sine actione primi mouere aut agere nequaquam possint, ac proinde non posse dari processum in infinitum.

140 Ratio autem sic efformatur, si idem effectus procederet ab infinitis causis essentialiter subordinatis, sine eo quod deueniatur ad aliquam primam simul producentem, & improductam, mouentem, & non motam, omnes erunt causæ mediæ essentialiter, quia ex sua natura petunt ita producere, ut simul ab alia producantur: sed solæ causæ mediæ sine actiuo concursu primæ producentis, & improductæ non possunt producere & agere: ergo impossibile est ut hic numero singularis effectus dependeat ab infinitis causis producentibus illum, non adiutis ab aliqua causa prima producente, & improducta, quæ Deus appellatur.

141 Maior ex terminis liquet, quia causa media, ut constat ex dictis, est mouens mota, sed in toto illo processu causarum omnis est mouens, & mota: ergo omnes sunt mediæ. Minor sic probatur, nam sublatæ actione causæ, quæ non mota mouet intermedia non mouentur; cum autem non aliter moueant, nisi motæ sint, si careant actione causæ primæ producentis improductæ, mouentis immota, necesse est ut agere nullo modo possint.

142 Urgeretur ac declaratur amplius, quia actio primaria, & principaliter inchoari debet à causa superiori mouente, à qua inferior pendet; vnde impossibile est inchoare actionem inferiorem causam, nisi influente prius superiori, ordine saltem

independentiæ, & principalitatis; si autem quælibet causa haberet maiorem, & nunquam perueniret ad superiorem illa est à qua primo, & per se possit inchoari actio: ergo impossibilis erit omnis effectio; vel aliter, si illo modo in infinitum progreditur, sit ut tota series, & collectio causarum sit dependens: ergo ab aliqua superiori pendet: ergo ab illa principaliter inchoanda est actio: si ergo talis causa nulla est nullo modo poterit actio vlla inchoari.

Aliter cum Diuo Thoma formari potest hæc ratio, quia secundum leges naturæ effectus limitatus, & finitus perfectionis non potest petere infinitas actus causas influentes in ipsum; tum quia infinitum naturaliter non datur, & ut superfluum rejicitur; tum etiam, quia si ille infinitus causarum concursus esset possibilis præter omnem rationem fingeretur de facto dari in causis per se subordinatis, quia nec potest ostendi necessarius, neque in rebus potest inueniri aliquod signum aut vestigium talis multitudinis, aut influxus infiniti, quis enim, aut apparenti ratione tantam causarum multitudinem fingeret ad productionem formicæ v. g. ergo, ut essent infinitæ causæ eiusdem effectus, necessaria esset eleuatio, sicut; & ad alia, quæ naturaliter non possunt fieri: ergo requireretur causa, à qua eleuarentur; & hæc est Deus, qui virtutem habet agendi supra leges naturæ. Secundo quia irrideretur qui assereret, opus aliquod artificiosum, ita pendere à pluribus artificibus, ut nullus sit, cui cæteri subordinentur, sed quilibet pendeat ab alio in infinitum; cum ergo creatura, & præsertim vniuersi machina opus sit maxime artificiosum, non est abeundum in eius artificibus in infinitum, sed sistendum in aliquo supremo, & sapientissimo, qui est Deus.

Ad primum argumentum respondent aduersarij non valere à diuisis ad coniuncta negando, & ita Aristotelem, ex eo quod singula mouentia sint mota, & non agant virtute propria, sed virtute alicuius primi mouentis non arguere totam collectionem ipsorum non moueri à se, & consequenter niti debere virtute alicuius primi mouentis; vnde ea consequentia videtur inepta, cum possit dari virtus in aliqua collectione, quæ nullo modo reperitur in singulis partibus, nam si centum homines vniantur possunt grauissimum pondus ferre, quod vnusquisque illorum substinere non potest, ita similiter, licet quodvis ex agentibus mediis non possit ex se mouere, nihilominus tamen omnia sumpta poterunt.

Sed contra hanc solutionem manifeste emergit ratio falsitatem ipsius reuelans, supponit enim argumentum nostrum procedere proprie à diuisis ad coniuncta, quod tamen est falsum, quia tunc arguitur à diuisis ad collecta, quando à singulis partibus per se sumptis, & non connumeratis cum aliis partibus, sumitur argumentum ad totam collectionem, ut patet in exemplo centum hominum, ita enim negatur de singulis si scorum sumantur, & non vnus post alium sibi coniunctum; at vero quando partes connumerantur aliis, ita ut de singulis post alia vere aliquid affirmetur aut negetur de tota collectione vere poterit affirmari, vel negari, ut si dicamus Petrus ferre potest hoc pondus, ut si dicamus Petrus ferre potest hoc pondus, & simul cum illo, & cum hoc: ergo portare, & ferre poterit omnia tria pondera, & hoc secundo modo procedit nostrum argumentum, causarum enim mediarum si singulæ ita sunt motæ ab aliis, ut motio vnius supponat motionem reliquarum, ut motio vnius in infinitum semper sumere licet ita ut ascendendo in infinitum semper sumere liceat vnam post aliam, quæ sit mouens, & mota, & quidam

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 165

quidem in quouis numero finito causarum mediarum, recte valet argumentum vt per se est euidens; nam si sint decem causae mediae, omnes debent ab alia moueri, & proinde decima ab effectu non erit prima, sed necessario supponet primam; ita quoque in infinitis causis mediatis si de singulis sumptis post alias vere dicitur non ex se, sed ab alia habere vim mouendi, idem quoque de omnium collectione dici debet.

146 Et confirmatur; quoniam tota haec collectio causarum, vel est mouens ex se vel ab alio; si ab alio, habetur intentum; si ex se, proculdubio aliquid in ea est mouens non motum, producens non productum, ac proinde non omnes causae sunt mediae, sed aliqua prima; non enim concipi potest vt in collectione causarum, quarum nulla habet à se vim agendi sed indiget extrinseca motione alicuius, vt sit vis agendi ex se.

147 Aliter eadem solutio impugnatur admittendo argumentum procedere à diuisis ad coniuncta, aduertendo hunc argumentandi modum non esse formalem, valere tamen ratione materiae quoties sermo est de praedicto essentiali, vel proprietate necessario coniuncta essentiali, verbi gratia, singuli homines sunt apti ad ratiocinandum; ergo & omnes simul sunt apti, sic similiter singuli effectus pendunt ex sua essentia, & natura: ergo omnes simul pendebunt ab vna causa, &c. Tunc sic moueri ab alio ad agendum est de intrinseca ratione causae mediae, & non primae: sed singulae ex infinita multitudine sunt mediae, & non primae: ergo omnes moueri debent ab extrinseco.

148 Dices; principium illud Aristotelicum omne quod mouetur, mouetur ab alio, solum ab eo & superari quoad motum localem in quo est peculiaris ratio repugnantia, quae non reperitur in aliis actionibus; nam mouens motum localiter mouet per contactum, & motum; at infinitorum mouentium motus nequit pertransiri, & ideo nullum corpus certum potest moueri localiter dependenter ab infinitis mouentibus mediis, hoc est motis etiam localiter; quae ratio non habet locum in agentibus absque motu per momentaneam actionem productiuam vnius ex alio; non enim repugnat rem productam posse hoc modo agere in ipso productionis instanti, quo primum est.

149 Sed contra, quia haec solutio nullius momenti est, & in primis Aristoteles, quamvis crebro vsurpet illud principium in materia motus localis, nonnunquam etiam illud supponit absque determinatione ad certam materiam, ita lib. 2. *Metaphysicae*, textu 5. ait: [non sunt infinitae entium causae,] non dixit motuum aut motorum, sed entium causae, vt complecteretur omni modum cauandae rem aliquam quem cum infinitate causarum coherere non posse contendit; non agere vero solum de causis ad motum localem determinatis constat, quoniam Metaphysicus considerat causas in sua abstractione & amplitudine sub abstractione motu, & lib. 2. de Generatione, tractat. 68. lib. 12. *Metaphysicae*, textu 12. & alibi saepius idem principium applicat ad generationes substantiales, applicandum vero ad quoduis genus actionis productivae constat ex ratione, quia Aristoteles vere negat eiusmodi progressum in mouentibus superius posita; non vero ex ea quae in responsione adducitur.

150 Nam licet ad motum requiratur tempus, non videtur repugnare vt motus eius, quod motum alias secum trahit solum natura non tempore praecedat motum, quem causat, vt patet in orbibus excentricis, qui simul tempore mouentur, & tamen superior est mouens motum, mouetur enim

à primo mobili & excentricum in se inclusum, propria itaque ratio est, quoniam mouens non primum hoc intrinsece vendicat, vt non pellat aliud, nisi ipsum pellatur ab alio; haec autem ex aequo procedit in quouis infinitudine causarum non primarum, siue mouentes siue generantes siue quouis modo producentes sint, semper enim si nulla est prima; sed omnis media supponunt vim aliunde sibi impressam ad agendum; quia mediae non agunt, quin agantur prius saltem natura, quapropter siue illa repugnantia ex peculiari ratione motus localis sit vera siue non repugnantia, quae sumitur ex propria ratione causae mediae, quae non mouet ex se, sed ab alia mota, aequae reperitur cum orbibus agentibus motis ab alio, etenim agens non ex se dicit necessario habitudinem ad agens aliud à quo determinatur, & vim recipit ad agendum, tota autem illa infinita collectio causarum essentialiter subordinatarum est agens non ex se: ergo dicit essentialem habitudinem ad certam aliam causam extra eius latitudinem constitutam, alias tota erit mota, producta & dependens à se ipsa quod est falsum.

Secundo sic argumentor principaliter, quia 151 tota illa collectio causarum est dependens: ergo non est necessaria: ergo aliquando est possibilis esse & non esse: ergo non est sine vltima, impossibile enim est quod ab aliquo dependens & non est necessarium semper habeat esse naturaliter, nisi hoc per potentiam Dei absolutam sit, quod an cognoscat per lumen merum naturae difficultimum est; vnde naturaliter quod possibile est & non est à se actualiter aliquando est & aliquando non est; si igitur illa collectio est possibilis, erit possibilis esse & non esse: ergo aliquando nihil fuit in rebus: ergo quando habent esse habuit ab alio extra collectionem vel intra ipsam collectionem & hoc est impossibile, quia etiam erit ab alio, & sic etiam indigebit alio à quo abstrahatur à possibilitate & reducatur ad existentiam; vnde si non est aliud quod sit à se, nunquam habebit tota illa collectio esse existentiale, quia omne id quod positum est in possibilitate pura à seipso non potest habere existentiam, nec ab alio, quia non est; vnde colligitur euidenter nullam entitatem à parte rei existere, quod est contra euidentem experientiam: ne ergo haec absurda dicantur, asserendum est dari quandam causam omnino necessariam à se, quae omnem entitatem creatam & factam possit ponere extra possibilitatem in actu.

Vrgetur amplius ac declaratur ex D. Thoma, 152 quia inter omnia entia mundi quaedam sunt contingentia, vt experientia patet, ac proinde indifferentia vt existant & non existant: ergo asserendum est aliquid ens omnino necessarium & minime indifferens ad existendum, & non existentiam, quia si omnia essent contingentia, aliquando nihil fuisset aut certe potuisset accidere, vt nihil omnino existeret, quod si re vera accidisset, foret impossibile aliquid esse; quia nullum esset ens virtute cuius produceretur: ergo impossibile est quod omnia entia sint contingentia, sicut est impossibile omnia esse impossibilia: aliquid ergo ens oportet esse necessarium: vel ergo hanc necessitatem habet à se, & id est proprium Dei: Deum enim appellamus ens à nullo alio pendens in existentia vel hanc necessitatem habet ab alio, & tunc illud à quo necessitatem habet Deus esset, dici enim non potest in hoc genere abiri in infinitum; quia id perinde foret, ac si in causis efficientibus

cientibus in infinitum procederet, quod iam reiectum est.

153 Tandem nullum indiuiduum totius collectionis potest habere esse à se, alias iam daretur ali- quod indiuiduum in illa collectione quod esset Deus, quod est contra suppositum talem collectionem ponentis: ergo tota illa collectio non est à se: ergo aliqua causa superior est in rerum natura, à qua primo esse acceperunt omnia illa indiuidua, totaque collectio; hæc vero non potest esse cælum: ergo est substantia corporis expers excellentiorisque naturæ. Rursus vel talis causa ex se habet esse, vel habet illud acceptum ab alio; si ex se: ergo darit substantia corporis expers quæ ex se ipsa existat, quæque causa sit effectrix omnium rerum creaturarum; hanc vero Deum appellamus: ergo Deus est, quod si habet esse ab alio cum non detur processus in infinitum, tum eo quod posteriora esse non habeant nisi virtute priorum, & tota collectio ex se non sit, sed opus sit ab alio produci, si existere debeat dandum; proculdubio erit aliquod primum, quod cæteris emineat, & quod origo sit cæterorum; ipsum vero neque à seipso producat, neque ab alio, (primum quia quidquid producit, ab alio producit; secundum, quia iam destructus est processus in infinitum) sed ex se necessario sit.

154 Declaratur, quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa mediæ, & medium est causa ultimi, siue media sint plura, siue vnum tantum: ergo si non fuerit primum in causis efficientibus non erit medium, & si non est medium non erit ultimum, quia ultimum habet esse à medio, & medium à primo: sed si procedatur in infinitum in causis per se, & essentialiter subordinatis non erit primum: ergo nec medium, nec ultimum, & sic nulla res in mundo erit quod est falsum.

155 Probat, quod causa mediæ necessario dependeat à prima, quia de ratione causæ est efficacia; nam si causa non efficit, non est causa. Efficacia actualis in sua causalitate actuali consistit, & sic nisi efficacia compleatur, neque causalitas, neque causa actu erit; unde quidquid repugnat complemento causalitatis repugnat & causæ. Tum sic, complementum causalitatis causæ mediæ necessario petit esse dependentiam à prima, quia mediæ est secunda, & secundum dicitur respectu primi, quare vel mediate, vel immediate dependet mediæ à prima; nam si non dependet non est mediæ; unde si tolleretur prima causa, & ante omnem causam esset alia causa nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium, conditionalis ista est clara, quia infinitas descensus, vel ascensus repugnat complemento.

156 Tum denique, quia processus iste infinitarum causarum, (quatenus per se requiruntur ad effectum actu subordinatum essentialiter ipsæ causæ,) actu debet dari ad quæcumque actionem actu fluentem à quacunque causa; unde, quando ignis particularis huius candelæ, verbi gratia, produceret alium ignem in alia candelâ, necessario concurrerent infiniti ignes, quos necessario videremus concurrentes eo modo, quo videmus illum singularem ignem candelæ concurrentem actu: sed ipsa experientia nos docet hoc esse falsissimum, quia oculis clarissime videmus non concurrere nisi vnicum & singularem ignem. Quomodo enim infiniti ignes in vno cubiculo paruo existerent, ad concurrendum cum illo igne candelæ? certe nullo modo. Ex quo manifeste colligitur nullo modo dari infinitas actu causas essentialiter subordina-

tas, neque dari processum in infinitum causarum essentialiter subordinatarum.

SVBSECTIO II.

Processus in infinitum causarum per accidens subordinatarum euidenter ac manifeste repellitur.

157 **V**Tharum demonstrationum vim eludant, A. theista confugiunt (tquam ad ras, quas vocant suæ felicitatis Palladium) à d subordinatorem causarum per accidens, & ad processum infinitum earundem quas infinitas esse non repugnat secundum errorem Aristotelis, qui posuit mundum, & generationes rerum ab æterno, & proinde præcedere debuerunt infinita indiuidua rerum generabilium, quorum alia ab aliis antecedentibus producerentur, aiunt enim rerum generabilium, siue generationis expertum essentias non aliunde quam ex se ipsis non vllius causæ virtute, sed suapte natura ab æterno extitisse, quales nunc sunt; ex enim inquit aptus est homo, ad ratiocinandum, auis ad volendum, &c. & ex cuiuscumque rei natura propriè fluunt proprietates, quibus ad agendum, vel patiendum red dicitur idonea.

Ex quo amplius colligunt semper in mundo fuisse etiam indiuidua aliqua corruptibilia, quæ ex omni æternitate perpetua successione conseruarentur, itav ante quodlibet extiterit aliud, ad quod aliud in infinitum; in quo discursu, ut patet, non requirunt progressum in infinitum in causis essentialiter, sed solum in accidentaliter subordinatis, ita tamen ut huius infinitæ multitudinis nolint esse vnum principium extrinsecum à se, quoniam ipsa inquit rerum natura, & essentia necessario vendicat alicuius, saltem indiuidui existentia, quando omnium non petit, unde concludunt dicendo etiam si vniuscuiusque indiuidui existentia non sit necessaria, & à se, nihilominus tamen à se speciem illam talis processus indiuiduorum vage & necessario petere existentiam actualem, & sic posse saluari processum in infinitum causarum per accidens subordinatarum docent impudentes, ac pertinaces.

158 Sed contra hanc solutionem insurgo, proban- do primum non omnes res suapte natura, & ex principis essentia habere necessario existentiam, quoad aliqua indiuidua; secundum, & consequenter impossibilem esse processum in infinitum in causis accidentaliter subordinatis, nisi fulcia in virtute alicuius principij extrinseci, non subordinati alteri causæ eiusdem generis, nec alterius, ac proinde demonstrabo tale principium esse à se, & sic esse Deum.

159 Quibus positis sic argumentor, quia quod non est actus purus, neque vage, neque determinate est, non habet necessitatem essendi vilo modo, siue vage siue determinate; sed nulla species rerum generabilium est actus purus in ratione essendi: ergo nulla species rerum generabilium habet esse necessario, aut habet necessario existentiam siue in omnibus indiuiduis, siue in aliquo vage, & confuse; minor si probatur, quia nullum ens potentia- minor si probatur, quia nullum ens potentiale potest esse purus actus in ea ratione quæ potestiale est: sed omnis species creata est ens potentiale in ratione essendi: ergo nulla species creata est purus actus in ratione essendi. Maior est euident, quia purum ut purum in ea ratione

qua tale est, non dicit mixtionem alterius rationis, siue opposita, siue distincta, ab illa in qua habet puritatem, ut videre est in vino puro, &c. sed ratio potentialitatis opponitur, & minimum distinguitur ab actualitate: ergo ens, quod habuerit potentialitatem, non potest habere puritatem in ratione actus: minor est evidens, quia omne ens potentialitatis expers includit intrinsecè, & essentialiter ipsum esse, & contra id cui esse non est essentialiter, est ens potentiale: sed species rerum creaturarum non includunt essentialiter ipsum esse: ergo sunt entia potentialia. Maior est certa, ideo enim Deus si daretur in vestra sententia eo modo quo fides nostra docet, sine dubio, quia actus purus esset in ratione essendi, includeret essentialiter ipsam existentiam, & actualitatem essendi, & quia vno non est potentialitas vniendi: sed, vltima actualitas includit essentialiter ipsum actu vniere: materia autem prima, vel forma rationalis quia non sunt puri actus in ratione vniendi, non includunt essentialiter ipsum actuale vniere: ergo omne ens potentialitatis expers, &c.

161 Minor pater, quia quicquid est de essentia superioris, est de essentia inferioris, secundum regulam Aristotelis in *antepredicamentis*, cap. 3. & lumen ipsum rationis, inferiora enim includunt omnes rationes formales intrinsecas superiorum, nam cum sublata qualibet ex illis destruitur essentia superiorum, fieri nequit ut hæc insint inferioribus desiderata aliqua ratione formali, aut essentiali superiorum; sed de ratione formali, & essentiali indiuiduorum specierum generabilium non est ipsum esse, alioquin necessario semper essent, & repugnaret, ut de nouo generentur, & aliquando corrumpantur, quod tamen, & natura ipsorum exigit, & experientia compertum est: ergo de essentia specierum generabilium non est ipsum esse, & consequenter sunt entia potentialia. Maior illa prima est certa, quia quod non est purus actus de se est in potentia ad essendum; sed quod est in potentia ad essendum, de se non potest habere esse neque determinatè, neque indeterminate necessario: ergo quod non est purus actus in ratione essendi non habet necessario esse. Minor sic pater, quia id quod est in potentia & potentiale ex se nullo modo potest esse actu ex se, nam potentialitas infert distinctionem inter potentiam, & actum, quia nihil est in potentia ad se ipsum; unde existentia non est in potentia ut sit existentia, neque albedo est in potentia ut sit albedo, atque adeo opus est actiua virtus, quæ actum distinctum à potentia passiuâ illi vniat, quod bisariam contingere potest, vel ita ut potentia actiua sit omnino extrinseca enti in potentia, vel ut idemmet ens sit secundum aliquid actu, secundum aliquid in potentia, & per id, quo est actu reducat ad actum id quod est in potentia; si priori modo se res habeat, perspicuum est ens potentiale non esse actu necessario ex se ipso; si vero posteriori, aut primum illud, ratione cuius est actu, est à se, vel ab alio; si ab alio, patet etiam huiusmodi ens non esse necessario à se, sed ab alio extrinseco, virtute cuius sit actu id, quo reducitur ad actum potentialitas illa, de qua loquimur; si vero primum sit à se, & non ab vilo alio, necessario debet carere potentialitate ut sit, atque adeo semper in re, quæ ex se necessario est, includi debet aliquid expers, omnis potentialitatis, & causalitatis extrinsecæ. Tunc sic, tota illa collectio, siue vage, siue determinate est in potentia de se ad essendum, & sic quodcumque indiuiduum illius corrumpitur, & producitur, sed quidquid de se est in potentia ad essendum, de

se non potest esse in actu essendi; quia sicut opponitur priuatiue esse in potentia, & esse in actu simul, quia esse in potentia dicit carentiam actus, & priuationem illius; ita similiter esse ex se in potentia, & esse ex se simul in actu opponitur priuatiue, ac proinde non potest habere puritatem in actualitate essendi: ergo non est actus purus ex se neque vage, neque determinate, quia siue vage, siue determinate esset actus purus, esset in aliquo indiuiduo, sed nullum indiuiduum est speciei corruptibilis, quod sit actus purus, in ratione essendi, siquidem omne indiuiduum potest corrumpi in quo casu separaretur potentialitas essendi ab actualitate essendi, & tunc maneret tale indiuiduum in pura potentialitate essendi; sed quod ex se est in pura potentialitate essendi non potest esse actus purus essendi: ergo in nullo indiuiduo est actus purus essendi.

162 Confirmatur, quia omnis actus purus debet esse necessario à se; sed nulla collectio indiuiduorum est necessario à se: ergo nulla collectio indiuiduorum est actus purus. Maior est certa, quia omnis actus purus non indiget alio, ut sit in actu essendi; sed quod non indiget alio, ut sit in actu essendi est à se, & non ab alio: ergo omnis actus purus est necessario à se, & non ab alio; quod patet manifeste, nam omnis actus purus est infinite perfectus, quia habet puritatem in ratione essendi, quæ est radix omnis perfectionis, quam actualiter sine vlla potentialitate debet habere; sed quod est infinite perfectum, debet habere omnem perfectionem; sed vna ex maximis perfectionibus est non esse ab alio, nec dependere ab alio, sed esse à se: ergo actus purus in ratione essendi est à se, & non ab alio.

163 Declaratur: si vos per impossibile concederetis dari Deum, sine dubio diceretis esse actum purum in ratione essendi, & quia esset talis, nullamque habens potentialitatem ad essendum, nullo indigeret quo reduceretur à potentialitate ad actum essendi, neque egeret auxilio extrinseci agentis, medio quo transiret talis entitas à possibilitate ad actualitatem existentiam, & sic sine dubio, esset à se, & non ab alio: ergo puritas actus in aliquo ente inducit necessario in illud carentiam alicuius extrinseci agentis, à quo sit, & à quo habeat esse; quod sic demonstratur, quia ideo creatura non indiget extrinseco agente ad hoc ut sit possibilis; quia secundum rationem possibilitatis ex se est; sed actus purus, quatenus actus purus est in se habet actualitatem essendi: ergo ut habeat illam non indiget alio extrinseco agente.

164 Quod à contrario sensu demonstratur: id quod habet potentialitatem in essendo, v.g. Petrus, quia est possibilis ex se, & habet potentialitatem in actu essendi non potest à se primo poni in actu essendi, quia possibilitas, & potentialitas ad essendum non est potentialitas dominij, sed potius, potentialitas passiuâ ad existendum, eo modo quo visibilitas, & intelligibilitas sunt potentialitates passiuæ; sed actus purus essendi opponitur potentialitati ad essendum: ergo si id, quod est in potentia ad essendum, non potest à se esse in actu essendi, id quod est purus actus essendi, à se, & ex se erit in actualitate essendi; v.g. quia anima rationalis formaliter est actus informandi, in ea ratione non indiget aliquo actu formaliter quo constituitur in esse actus informantis, & sic per se, & ex se formaliter est talis actus; sed actus purus essendi non solum formaliter, sed etiam efficienter est actus purus: ergo efficienter non indiget aliquo, à quo ponatur in actu essendi, ac proinde omnis actus

actus purus à se erit sine vlla potentialitate essendi ab alio. Minor sic probatur, quia id quod est actus simpliciter purus in ratione vniuersalissima essendi habet omnem rationem actualitatis: ergo expellit omnem potentialitatem, quia si non expelleret illam, non diceretur purum in ratione actualitatis, quia quod purum simpliciter est, excludit ex se omnem mixtionem rationis oppositæ vel extraneæ; quapropter quod purum est in ratione scientiæ excludit omnem mixtionem erroris, inscitæ, & ignorantie, quia purum est bonum, & bonum ex integra causa: ergo quod purum est in ratione actus essendi excludit omnem potentialitatem essendi; quæ opponitur puræ actualitati: sed indigentia alterius, à quo accipiat esse, in genere causæ efficientis, est potentialitas, imperfectio, & egentia, aut paupertas in essendo: ergo quod est actus purus in essendo eo quod excludat omnem potentialitatem in esse, necessario debet excludere hanc, per quam indiget causa efficiente, à qua sit: ergo omnis actus purus est à se, & non ab alio.

165 Minor illa sic demonstratur; quia quod ex se est contingens ad essendum, & non essendum in e ratione non potest esse à se; sed tota illa collectio est contingens ad essendum, & non essendum: ergo tota illa collectio non est à se. Maior est evidens, quia id quod est à se, non potest, sed negative debet esse à se, id est non potest à seipso causari, nec ab alio distincto à se: ergo à nullo potest expoliari esse, quia quod in esse non dependet ab alio nullo modo potest priuari esse ab illo: sed si cur ex se habet sine alterius ita ex se sine ope alterius debet illud esse conservare: sed quod neque à se, neque ab alio potest expoliari esse, necessario habet esse, ideo enim creatura non habet necessarium esse, verbi gratia Petrus, quia sicut habet esse ab alio, & sicut à se habet esse per nutritionem, tanquam à causa, applicante cibum potest à se, vel ab alio expoliari esse: ergo quod est à se non potest priuari esse, & sic non est contingens. Minor probatur, quia id quod potest definire esse est contingens: sed tota illa collectio, secundum omnia individua potest definire esse: ergo tota illa collectio est contingens in esse. Minor sic demonstratur, quia omnes leones, v. g. qui de facto dantur sunt corruptibiles ex sua natura in quo distinguuntur à cælis: sed omne quod est corruptibile potest definire esse: ergo omnes leones, qui de facto dantur possunt definire esse, quare si omnes homines vniuerentur & armis deuorarent illos, in quo casu nullum individuum, neque vagum, neque determinatum remaneret illius collectionis leonum; nam omnes qui à principio fuerunt vsque ad hos, iam non sunt, quia iam mortui sunt, & præterierunt.

166 Deinde, qui nunc existunt suppono violenter destrui ab hominibus vel ab hominibus separatis, quia ex possibili posito in actu nullum sequitur inconueniens: ergo iam tota collectio illorum individuum definiret esse, tam vage quam determinate, quoad omnia individua: ergo absolute contingens est: ergo ex se non habet esse necessario.

167 Vergetur, quia collectio illa non habet esse in individuis vagis, quia à parte rei nullum individuum datur vagum, licet quoad modum explicandi, & concipiendi, concipiatur vage individuum: sed habet esse solum in individuis determinatis, quia omne quod datur à parte rei determinatum est ratione individuationis, & existentie: sed omnia individua leonis determinata possunt mori, quia non sunt immortalia: ergo tota collectio, & species est contingens esse, & non esse, ac proinde non est necessaria.

Confirmatur, quia vt ponant aduersarij speciem necessariam vage, ponunt processum in infinitum, & ponunt ab æterno productam fuisse in aliquo individuo sine principio: sed quod producatur ab æterno non facit quod habeat esse necessarium, siue vage, siue determinate: ergo friuolus est talis modus productionis. Minor sic probatur, quia species leonis non mutaret essentiam, & naturam ex eo quod produceretur ab æterno; ab ea quam haberet si produceretur in tempore; vnde ex se non aliam naturam haberet, sed potius eandem siue in tempore, siue in æternitate, aut ab æterno produceretur, quia durationes extrinsecæ non mutant essentias: atqui si modo produceretur non haberet esse necessarium ex se, neque posset produci, nisi à causa alterius nature: ergo cum ex æternitate ex se etiam non haberet esse, effici non posset nisi à causa alterius nature, præsertim quia cum de tota collectione speciei leonine vere affirmemus nullum individuum eiusmodi collectionis habere esse, nisi ab alio id conferatur extrahaturque de non esse ad esse, ac proinde nullum individuum habere esse omnino necessarium, sine dubio nullus sanæ mentis sibi persuadere poterit totam collectionem, cuius omnes partes eam habent naturam seipsam ratione suarum partium vage sumptam extraxisse de non esse ad esse, constituisseque se ipsam in rerum naturam; vnde necessario confitebitur, aliquem alium esse auctorem, tam speciei equorum quam reliquarum rerum, quæ in hoc orbe existunt, qui primo eis contulerit esse.

Vergetur amplius, quia omne quod est à se est purus actus, & non potentialis, ac proinde nihil potentialis est actu ex seipso: sed rerum generabilium species sunt entia potentialia: ergo non sunt actu ex seipsis. Maior est ex terminis nota. Minor sic probatur, omne ens carens potentialitate includit intrinsece, & essentialiter ipsum esse, & è contra id, cui esse non est essentialis est ens potentialis: species rerum generabilium non includunt essentialiter ipsum esse: ergo sunt entia potentialia. Assumptio est evidens; nam quidquid est de essentia superioris, est de essentia inferioris secundum regulam Aristotelis [dici de omni], & lumen ipsum rationis, inferiora enim constituentur omnibus prædictis formalibus intrinsecis superiorum; nam cum sublatum quolibet ex illis destruat essentia superiorum, si nequit vt hæc reperiantur constituendo inferiora, si desit aliquod prædicatum essentialis superioris. Minor illa sic probatur, quia de ratione formalis & essentiali individuum specierum generabilium non est ipsum esse & existere, alioquin necessarium semper essent, & repugnetur vt de nouo generentur, & aliquando corrumpantur, quod tamæ & natura ipsorum exigit, & experientia compertum est: ergo de essentia specierum generabilium non est ipsum esse, & consequenter ipsæ sunt entia potentialia: deinde natura specifica rerum generabilium ex suis intimis principiis non est essentialiter existens, vt constat non causaliter ad modum quo continet passiones ex iisdem principiis redundantes: ergo nullo modo est ex se necessario.

Consequenter est manifesta, nihil enim habet aliquam formalitatem ex se ac necessario, nisi illam includat in essentia, vel saltem ex ea necessario fluat. Antecedens quoad priorem partem constat ex dictis, quoad posteriorem euidenter demonstratur, quia quidquid continet aliud causaliter necessarium præsupponit existens saltem prius natura quam illud, quia quod actu non est, actu causare non potest, quia est aperta repugnancia, vt res concipiatur in vlla prioritate nature esse actu sine actu.

Quæst. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 169

& existere sine existentia : ergo naturæ specificæ rerum generabilium in toto suo ambitu consideratæ absque agente extrinseco nullo modo continent virtute ipsum esse, atque adeo non sunt ex se necessario, sed indigent ope extrinseci agentis, vt producantur ab esse potentiale ad actuale.

171 Vltimo sic confirmatur, quia species hominis v. g. habet determinata prædicata essentialia, ac proinde est determinata essentia ex alio capite prædicatum essentialia, quod conuenit speciei essentialiter prædicatur de illa : sed quidquid essentialiter prædicatur de specie non solum de hoc vel de illo vage, sed determinate de hoc, & de illo, ac per consequens de omnibus indiuiduis prædicatur, vt videre est in prædicato animalis, quod conuenit huic & illi indiuiduo non vage, sed determinate, & sic de omnibus : atqui de specie prædicatur essentialiter esse à se, & necessario : ergo non vage, sed determinate conuenit huic, & illi indiuiduo, & omnibus aliis nullo dempto : sed hoc est falsum, vt experientia patet, quia quodcumque indiuiduum assignetur est corruptibile : ergo falsum est dicere, quod prædicetur essentialiter de specie determinate in prædicatis essentialibus esse à se necessario, & quod conueniat ei vage, sicut falsum esset dicere rationale esse prædicatum essentialia hominis, & solum vage, & non determinate conuenire omnibus indiuiduis in particulari : cuius ratio est, quia quidquid essentialiter conuenit speciei, & essentia determinatæ, & non vage determinatæ, & necessario debet conuenire illi, ac proinde cuiusque indiuiduo illius : sed esse à se necessario per vos est prædicatum essentialia illius determinatæ essentia : ergo non vage, sed determinate conuenit illi, & omnibus indiuiduis eiusdem : sed hoc est falsum : ergo non conuenit speciei tale prædicatum, ac proinde nullo modo species est à se sed ab alio, quod sic omnino à se determinate. Præcipue quia si adhuc ab æterno habuit esse à se, & non ab alio acceptit esse cum illa collectio indiuiduorum tota, & adæquate à se non habuerit esse (quia indiuidua, quæ nunc sunt, & sunt partes componentes illam collectionem non fuerunt ab æterno) in aliquo indiuiduo debuit habere esse à se, quia inter omne indiuiduum, & aliquod indiuiduum non est dare medium, & ideo contradictorie propositiones formantur illis terminis *omne*, & *aliquod* : sed nullum indiuiduum est, quod essentialiter sit à se, & non ab alio, alias illud indiuiduum, tum non esset huius collectionis, quia omne indiuiduum huius collectionis per vos est ab alio, quia omnia indiuidua sunt generabilia; tum quia iam illud indiuiduum esset Deus, quod negatis : ergo species in nullo indiuiduo habuit esse à se ab æterno necessario : ergo species illa nullo modo est à se necessario.

172 Vrgetur, quia si naturæ specificæ ex se ipsis essent, supposita hypothesi, quod indiuidua omnia alicuius speciei casu aliquo destruerentur adhuc natura posset ex vi sua absque ope alicuius agentis, constitui in esse per aliqua in indiuidua : sed hoc fieri nequit : ergo natura specifica non habet ex se esse existentia. Sequela maioris patet, quia id quod ex se est sublato è medio quocumque alio, principio extrinseco adhuc erit, alias non ex se : sed ex illo principio habebit essendi originem. Assumptio patet, quia si omnia indiuidua alicuius speciei destruerentur, non

I. P. 10m. II.

possent aliter constitui in esse, quam per inceptiorem vnus, vel plurium determinate indiuiduorum ; hæc autem non necessario inciperent esse ope agentis extrinseci à ratione speciei : ergo species extinctæ quoad omnia indiuidua non possent ex se constitui in esse actuali.

Quod autem non possint incipere de nouo certa, ac determinata indiuidua specierum generabilium absque agente extrinseco clarum est, quia vel esset determinata necessitas, vt hæc potius quam illa esse incipiant, aut necessitas indeterminata ad aliqua non determinata, nam cum omnia indiuidua habeant eandem naturam, & eadem principia essentialia, & æqualiter conueniat in prædicatis essentialibus, non est vnde proueniat necessitas existendi his potius quam aliis, videmus etiam singula indiuidua, quæ generantur non habere necessitatem existendi ex se ipsis, sed egere operatione saltem alterius indiuidui eiusdem speciei, quod prius habeat esse in se, & deinde illud communicet alteri, quare in nullo indiuiduo est determinata necessitas existendi à se ipso; si vero esset indeterminata necessitas cum causa naturalis, & non libera (vt est species equina aut leonina &c.) indeterminata, quia talis indeterminatio non est dominij, sed indigentia, & necessitatis producere nequeat effectum determinatum, opus esset extrinseco agente, quo necessitas naturæ specificæ, quæ indeterminata est determinaretur ad huius potius quam illius indiuidui existentiam producendam, ac per consequens ipsa natura ex se non haberet esse necessario.

Dices, argumentum procedere ex supposito, ne impossibili, & contraria assertioni, quæ impugnatur, ac proinde nullius momenti esse.

Sed contra, quia hæc non est solutio sed elusio, nam ex suppositione impossibili potest argui ad inuestigandam rationem aliquam, siue principium formale alicuius effectus abstrahendo à plurimis, quæ re vera insunt subiecto, vt appareat, quæ posita ponatur effectus, & quæ sublata tollatur, vt passim contingit in Theologia, quando supponimus Spiritum sanctum non procedere, vt de facto procedit à Patre, & à Filio simul, vt tili suppositione impossibili deueniamus in cognitionem distinctionis formalis Spiritus Sancti à Patre, & à Filio, & sic de cæteris, nam ratio aliqua habet ordinem ad effectum in ordine ad plures differentias temporis, vel loci; at cum ordo ad vnā differentiam non pendeat ab ordine ad alias ex suppositione negante ordinem ad vnā non hoc ipso negatur habitudo ad alias : quomodo si quis dicat cælum moueri à se ipso; non ineptè quis argumentabitur, si cælum à se ipso moueretur, si quo casu per aliquod tempus quiesceret, rursus à se ipso moueri inciperet, quandoquidem motus in hoc tempore non penderet à motu in alio. Similiter cum simplex, & absoluta necessitas ad existendum non solum respiciat hoc vel illud tempus, sed omnia prorsus, imò rotam æternitatem, quantumvis sit impossibile vt id quod necesse est esse, vnquam esse desinat, tamen facta hypothesi impossibili quod desinat, si verum est rem ex se esse, incipiet iterum habere existentiam à se; nam sicut ab æterno illam habuit ex se absque principio extrinseco, ita facta illa hypothesi impossibili adhuc incipere debet ex se, quod necessario admittendum est in omni re petente ex se aliquem actum, nam si quo casu, aut impedimento ab illo præpeditur, sublato obstaculo rursus erum-

pit, & incipit habere id quod illi ex se & non aliunde conuenit.

176 Deinde vero suppositio non est impossibilis, ut supra probauit, etenim in vniuerso est sufficiens causa corruptionis & extinctionis alicuius speciei, nam species animalium perfectiorum homini inserviunt possunt ex libera hominis voluntate extingui, vel occisione omnium indiuiduorum, vel prohibitione generationis, quod & si videatur mora liter impossibile, physice tamen fieri non repugnat.

177 Præterea vel natura ex se necessario est quoad conseruationem vel quoad inceptiorem, vel quoad vtrumque, non quoad inceptiorem, tunc enim assignandum esset aliquod indiuiduum ex fecunditate naturæ absque ope agentis externi necessario incipiens existere; hoc autem repugnat cum æternitate generationum, quam ponunt & non est vlla ratio, cur potius vnum, quam aliud ita corperit. Non quoad conseruationem, quia nulla species rerum generabilium est sibi sufficiens ad conseruationem sui absque vi, & influxu causarum superiorum, quod ostendit varietas, & inæqualitas generationum, & corruptionum pro varietate temporum, & diuersitate coniunctionum, aut oppositionis solis ac luminum reliquorum; ex quibus omnibus concluditur omnem speciem esse necessario ab alio principio extra suam collectionem, à quo à potentialitate in actum reducatur, quia quod non est à se debet esse ab alio.

178 Prima consequentia primi, ac præcipui syllogismi positi s. primum quia tota illa collectio est manifesta suppositio antecedenti, quia id quod non est à se, sed ab alio, non est ipsum esse ex se siue identice, siue essentialiter, alias si esset ipsum esse, sicut à se est possibile, à se esset actu, v. g. ideo Petrus non est suum ipsum esse ex se, quia est ab alio, & contra nos dicimus Deum esse ex se suum esse, quia à se est.

179 Sed, quod ex se non est suum esse, non est purus actus: ergo quod non est ex se non est actus purus; cum autem tota illa collectio non sit à se, sed ab alio, necesse est vt non sit actus purus. Minor illa prima eiusdem paragraphi est euidens, quia id quod non est purum in aliqua ratione est admixtum potentialitati in illa ratione, v. g. quia homo non est purus in ratione intelligendi est admixtus tali potentialitati intelligendi, & quia est admixtus tali potentialitati ex se est impotentia ad intelligendum: sed omnis species aut nulla species est purus actus essendi: ergo ex se est admixta potentialitati essendi, ac proinde ex se, & à se tantum erit possibile esse, id est tantum habebit possibilitatem essendi, & sic ex se tantum erit in potentia ad essendum; vnde vt reducatur ad actum essendi necessario indiget alio extrinseco reducete, v. g. in Petro exemplum est manifestum, qui ex eo quod non sit purus actus essendi ex se tantum est in potentia ad essendum, hoc est possibilitatem essendi cum carentia existentia; quare ex se non potest habere existentiam, sed ad habendam illam indiget alio, à quo reducatur à possibilitate ad actum essendi: ergo similiter in nostro casu continget vt patet ex dictis.

180 Ex hac demonstratione constat nullam rerum generabilium speciem habere eam perfectio-

nem, qua constituatur in esse independentis ab alio, ac proinde indigere aliquo extrinseco agente, à quo dependeat in esse.

Tunc sic, vel illud est à se, vel ab alio 181 principio; si à se: ergo Deus, ac proinde habemus intentum. Si ab alio idem de eo queri potest, & ita vel deueniendum ad vnum principium à se, vel dandus processus in infinitum, quem iam reiecit.

Quod si iterum contendat non repugnare 182 processum in infinitum, sic insurgo, quia hic processus potest dari duplici suppositione, vel Atheistarum de æternitate mundi, vel secundum principia fidei, qua credimus mundum cepisse ex tempore, & in priori quidem non potuit eiusmodi principium pendere ex infinitis causis accidentaliter subordinatis, nam cum fuerit ab æterno non potuit esse posterius duratione pluribus causis sibi iugiter subordinatis succedentibus: ante æternitatem enim concipi nequit vlla successio durationis, ac proinde substantia existens, & causans ab æterno nequit à pluribus causis accidentaliter subordinatis procedere; si autem conclusio sit supposito initio rerum etiam viget ratio, nam si collectio causarum subordinatarum accidentaliter est eiusdem speciei cum principio, quod ab ipsis pendet eodem modo probabitur debere extra eam dari aliud principium extraneum ab eadem specie, quo supra ostendimus dandum esse principium extrinsecum speciebus rerum corruptibilium ad earum generationes; si vero sit diuersæ speciei, rursus interrogo de causa huius principij, pendeat ex infinitis eiusdem speciei, an diuersis, & sic in infinitum, & quoties respondebitur esse eiusdem speciei adhiberi poterunt eadem argumenta.

Si vero infinitus ille processus sit rerum speciei differentium, aut in ipso datur aliqua, que sit à se, aut nulla; si aliqua, hæc est omnium principium, & immutabile; si nulla: ergo extra eam collectionem querendum est primum principium illius, quando quidem fieri nequit vt species omnes collectionis infinite sint ab alio, & collectio habeat principium in se, & à se quin sit ab alio.

Confirmatur, quoniam collectio infinitarum 184 specierum producibilium prius natura est in potentia passiva vt sit, quam in potentia activa vt agat, nec potest transire prius ab activa in actum agendi, quam à passiva in actum essendi: nihil enim suapte vi prorumpit à potentia passiva in actum essendi, sed virtute agentis extrinseci: ergo collectio infinita specierum producibilium ab alio necessario exigit principium efficiens extra se. Antecedens per se patet, quidquid enim est producibile prius, quam actu fiat, est in potentia vt producat, nam cum duplex sit ens, scilicet actu, & potentia, auctore Philosopho lib. 2. Metaph. textu 8. lib. 1. de generatione textu 11. & alibi sæpe, omne id, quod mutationem subit, mutatur ex potentia id, in actu ens, & prius est productum, quam sit in potentia activa ad producendam rem aliam, quandoquidem inter has potentias interiacet ipsum esse existentis, quod est natura posterius potentia passiva, siue aptitudinis rei, vt ipsa sit, prius autem potentia activa vt producat aliud: ergo collectio infinitarum specierum producibilium considerata secundum se

se prius natura est in potentia passiva ut sit, quam in potentia activa, ut agat: & cum actus potentia activa supponat esse, quod in rebus producibilibus est prius actus potentia passiva ipsarum, non poterit prius constitui in actu operandi, quam sit constituta in actu essendi: Patet quoniam in essentialiter subordinatis non potest tertium esse sine secundo, neque secundum abique primo, in rebus autem producibilibus haec tria sunt essentialiter subordinata, esse, posse, operari; ideoque nihil potest constitui in actu secundo operandi, quin prius constituatur in actu primo essendi, cum autem potentia activa, & passiva respectu actus primi repugnent in eodem subiecto in ordine ad essendum cum carentia essendi, si in tota collectione infinitarum specierum praetelligitur potentia passiva, siue aptitudo ad essendum repugnat in ea ipsa dari potentiam activam ad productionem ipsius esse: ergo danda est potentia aliqua activa extra eam collectionem. Consequentia est manifesta, nam potentia passiva, ut docet Philosophus lib. 5. *Metaph. cap. 12. & lib. 3. de anima, textu 17. & lib. 2. de generatione, textu 52. & 53.* non absque habitudine ad activam; quare si in illa illa collectione est potentia passiva, ut sit, non autem activa, hac extra illam querenda est necessario.

ac pulcherrimam domum homini omni suppelle-ctili ad humanos usus necessaria ornatam, mirabili, & natura, & varietate partium admirando quodam ordine accommodatissime fabricatam, cuius pavimentum, hoc est terra, supra id, quod postulat ipsius natura ad habitationem, & procreationem multarum rerum eminentius aquis est collocatum; iam vero rectum variis syderibus mira pulchritudine fulgens, totam hanc domum illustrat, atque pulchritudinem illius ostendit, variisque motibus tum aliorum astorum, tum potissimum solis inter reliqua sydera principatum obtinentis (qui nemini-um ab his rebus inferioribus remotus esset in quarto orbe est collocatus) in causa est admirandae vicissitudinis dierum, ac noctium Hyemis, & veris, aestatis, & autumnii moderaturque, procreat, ac fouet hac omnia inferiora; ex quibus omnibus, manifeste constat macrocosmum, seu mundum magnum in ordine ad microcosmum, seu mundum paruum hominem imitum esse conditum, & fabricatum, ad ipsumque tanquam in finem proprium dirigi, & tendere.

Quod autem homo ipse omnia, quae in homine sunt ad suum finem ordinantur, sic demonstratur. 187. Animus hominis est propter nobilissimas suas operationes intellectus, & voluntatis, quibus virtutis, laudis & praemij cognitionis rerum humanarum, ac diuinarum capax est, atque adeo beatitudinis tam activa, quam contemplativa quaecunque tandem ea sit; Vnde consequens est, animum nostrum suapte natura esse propter suam beatitudinem vel huius vitae, vel etiam futurae, si quae ei naturaliter esset proposita, & multo magis propter supernaturalem, si gratia supernaturalis etiam beatitudinis conditus sit; cum vero corpore indigeat; si non ut sit, certe ut melius, accommodatiusque ad suam naturam operetur, corpori fuit vnitus in ministerium suarum operationum, quare corpus est gratia animi, & non e contrario animique perinde finis est corporis; quoniam vero ex animo, & corpore fit vnum per se genitus ex utroque fuit homo, qui tanquam suppositum propter easdem operationes proprias animi, atque adeo propter beatitudinem actiuam, & contemplatiuam conditus est.

Ex quibus satis aperte liquet, vires in corpore humano residentes, ita inter se esse affectas, ut quaedam sint propter alias, omnes tamen tandem sint propter intellectum, & voluntatem, ut operationibus suis operationes intellectus, & voluntatis, mediate, vel immediate iuuent, eisque inserviant, sola vi generante excepta, quae in propagationem individuorum conservationemque speciei ordinatur; quo fit, ut tam potentia omnes hominis, quam operationes earum sint propter finem.

Quoniam vero corpus fabricatum fuit ut vires 189 ipse postulabant, atque ut esset aptum instrumentum operationum earum ex singulis viribus, & operationibus earum demonstrandum esset, etiam minutissima quaeque in corpore humano ita esse propter finem, ut nihil amplius a sapientissimo artifice, vel effici, vel excogitari potuerit, proprio fini accommodatum; nihilque in tam multiplici fabrica humana reperiri; quod vel superfluum sit, vel diminutum, vel de quo quis dicere possit hac, vel illa ratione melius effici potuisse, quin potius si quoquomodo aliquid ab ordine rebus indito aliquando deuiat, statim vitiosum, minusque

SVBSECTIO III.

Secundum principale argumentum ponitur.

185 Via omnia entia, quae sunt à parte rei sunt in ordine ad finem siue materialiter, siue formaliter; sed si non daretur causa supra totum vniuersum, quae potentissima, sapientissima, & infinita perfecta, & ubique praesens spiritualis, quae tadem ex se sit, & à qua totum vniuersum sit causatum, regatur, & gubernetur, dirigaturque omnia, ex quibus componitur mundus in proprios fines, non ordinantur omnia in fines proprios: sed huiusmodi causa est Deus: ergo datur Deus à parte rei. Maior sic probatur; nam si rem attentius pensitemus, sine dubio reperiemus mixta omnia perfecta, siue vita careant, siue viuientia sint, ordinari tanquam in finem proprium in hominem; nonne haec congeries rerum quaedam copiosissima, ac diuersissima suppellex tum ad alios usus homini necessarios, tum ad animi oblectationem à Deo preparata est? si vero admixta imperfecta, hoc est ventos, pluuia, & cetera respicias, reperies res esse omnino necessarias, tum ad procreationem eorum, quae in terra gignuntur, hominique necessariae sunt; tum etiam ad aeris temperiem, puritatem, ac salubritatem, atque ut mortales in Dei admirationem, & cognitionem excitarent. Vnde merito D. Paulus *Actorum 14.* imbrem certis quibusdam temporibus è caelo effluentem, ut testimonium certum protulit, quod homines possent in Dei veri cognitionem deuenire, [Deus inquit in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas, & qui dem non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de caelo, dans pluuia, & tempora fructifera, &c.]

186 Denique si ad reliqua corpora, quae simplicia sunt aduertamus, aperte cognoscemus non esse aliud, ut inquit Chrysostomus, tam capacissimam

que aptum, aut omnino ineptum comperitur; merito: ergo regius Propheta *Psalm* 138. rem tantam admiratus quam non nisi infinita sapientia, atque potentia efficere potuerit, exclamans ait [mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam;] præter Aristotelem de *Partibus animarum*, & Galenum de *usu partium*, lege aureum opus Fratris Ludouici Granatenfis, quod *Symbolum fidei* appellat, ubi totam fabricam corporis humani late explicat singulorumque rationem copiose, & erudite reddit.

190 Hac eadem arte in reliquis animantibus, & plantis facile erat ostendere vires, quas cum hominibus communes habent omnes esse propter finem; ex viribus vero facile erat ostendere, totam corporum ipsorum fabricam esse etiam propter finem, maxime si fines particulares singulorum, quorum gratia propter hominem condita sunt, varique genera animalium elementaque diuersa, in quibus iuxta propriam cuiusque naturam degere debebant ante oculos haberentur; inde enim tam quam ex fine diuersæ figuræ varique instrumenta ad motum in volatilibus, animalibus terrestribus; atque in iis, quæ in aquis degunt originem habent omnia, tamen accommodatissima ad suos fines reperiuntur.

191 Prima pars minoris videlicet ea, quæ in maiori continentur esse non posse, nisi daretur causa supra totum vniuersum, quæ potentissima, &c. sic probatur, quoniam tam ea, quæ hanc finem agnoscunt, nec ordinem mediorum ad finem, quam ea, quæ licet illum possint cognoscere habent tamen operationes, quæ non subiacent directioni intellectus, ac liberi arbitrij proprii, qualia sunt ea omnia quæ enumerata sunt agere nequeunt propter finem, nisi ex directione & præordinatione causæ agentis per intellectum, & voluntatem, quæ ad id contulerit illis naturas & potentias: si ergo eiusmodi res omnes sunt atque operantur propter finem, fit ut id esse nequeat, nisi detur causa agens per intellectum, & voluntatem à qua ea ratione in suos fines dirigantur, quod ab ea esse, ac vires ad suas functiones obeundas acceperint.

192 Dices, omnia tendere in suos fines, non quia ab aliqua causa superiori dirigantur in illos, sed eo quod à suis propriis formis, ac naturis ad eos inclinantur. Sed contra, quia id non est agere propter finem: sed est tendere in aliquid, non sub ratione finis, finis namque non est, nisi comparatione causæ, quæ ipsum finem per intellectum, & voluntatem intendit mediumque aliquod illius gratia ordinat; Philosophi autem naturales & inter alios Aristoteles 2. *Physic.* ex ordinatissimis actionibus rerum omnium naturalium, atque ex commodatione quam maxima eorum omnium, quæ producebantur ad varios fines intellexerunt, atque asseruerunt opus naturæ esse opus intelligentiæ, quasi à causa aliqua operante per intellectum, & voluntatem res omnes naturales haberent esse & facultates, quibus in suos fines dirigerentur, eaque ratione asseruerunt naturam agere propter finem.

Deinde si ordo, & accommodatio ad finem in vna re, aut paucis tantum cerneretur, posset verisimilitudine aliqua affirmari, accidisse ut tales res ex se, se ita essent inclinatæ, eaque ratione ordinate tenderent ad ea ad quæ inclinantur, ut videantur esse, & agere propter finem: at cum videamus id non vtiunque, sed quam maxime splendere in toto vniuerso, & in singulis partibus, etiam minutissimis illius, quis sibi poterit persuadere,

tam multas, ac tam varias naturas casu esse ex se ita inclinatæ, ut videantur esse, & agere propter finem, & non potius à superiori aliqua causa cognitione prædita, quæ tam accommodatæ ad varios fines, atque ad finem totius vniuersi illis esse contulerit: Atque ut è multis vnum proferamus exemplum, quis sibi persuadeat cum in vnoquoque hemisphærio vnica stella polaris sit, aut potius vnum tantum punctum fixum, quo veluti cardine primum mobile conuertatur casu euenisse, ut vis illa mirabilis, quæ est in magnete ferrum ita efficeret, ut vnum illud punctum inter alia innumerabilia directio quærat, & indicet in toto hemisphærio, imò si ferrum perficeretur versus vnam partem magnetis, faciat illud quærere Septentrionem; si vero perficeretur versus contrariam partem, faciat illud quærere Austrum, & non potius de industria ab autore aliquo totius vniuersi id esse factum, propterea quod cognitio illius eo quod semper immotorum permaneret, necessaria esset, tum ad nauigandum, tum etiam ad alios vsus.

Fatemur quidem res omnes naturales à suis formis, ac naturis inclinatæ esse ad suos fines, & ad finem totius vniuersi: at quod contendimus, est, non potuisse tot res à suis naturis esse ita accommodatæ inclinatæ, nisi à causa aliqua superiori, communique auctore totius vniuersi per intellectum operante eas ad eos fines acceperint. Omnia namque suo ordine, dispositione, ac commodatione præclamare videntur, ipse fecit nos, & non ipsa nos.

Confirmatur, quoniam talis causa ordinans omnia in suos fines, non potuit esse aliquid inferiorum corporum, eo quod præter hominem nullam intellectu polleat, & homo id præstare non possit, neque item potest esse aliquid celestium corporum, tum quod iuxta veriorum sententiam nullum sit intellectu præditum, tum vel maxime quoniam neque omnia simul sumpta gignere poterunt hominem, aut aliud animal perfectum, nedum de nihilo illa producere, imò potentissimum eorum, nempe sol non solum sine influxu, & auxilio cæterorum, sed etiam sine pluvia, & aliis causis inferioribus producere non valet segetes, & moderati hæc inferiora nedum de nihilo tam illa, quam superiora producere, ut tandem ordo, ac dispositio admirabilis totius vniuersi, accommodatioque tanta rerum omnium ad suos fines ab ipso proficisci possit, ne quis enim intendens in cælum, vidensque Solem, Lunam ac cætera astra, quæ in ministerium cunctis gentibus condidit Deus, errore deceptus crederet aliquod eorum, aut corporum celestium primam ac supremam esse causam, ita enim Deus vim agendi illis distribuit, eaque disposuit atque à se inuicem ad effectum productionis, inferiorumque moderationem dependentia effinxit, ut nullus, qui rem attente consideret, suspicari posset aliquod eorum esse primam causam, sed facile intelligeret aliud quippiam esse nobilitate ea omnia longe excellens, à quo cuncta haberent esse, atque in suos fines tam accommodatè dirigerentur ut vnitæ, atque ordo totius vniuersi aperte testantur.

Declaratur amplius dicta, quia quemadmodum 193 ex creaturis quatenus pendunt à causa efficiente aperte & euidenter ostenditur esse in terram naturam causam primam efficientem immobilem, ita quoque ex ipsismet quatenus sunt propter finem demonstratur esse vltimum finem, propter quem sunt fines intermedij, nam fines intermedij non appetuntur absolute propter se, sed in ordine ad posteriores

Quæst. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 173

steriores & consequenter vis trahendi, ac determinandi causam efficientem a dagendum sumenda est à fine, propter se, & non propter alium volitum; ut expresse docuit Aristoteles *lib. 2. Metaph. text. 8.* ubi sic ait ipsum, cuius causa finis tale autem est, quod non est alterius gratia, sed eius causa cetera; quare si tale erit ultimum, non erit infinitum quod si nihil tale, non erit ipsum huius causa sed qui faciunt infinitum, later eos, quod boni naturam auferunt. Ex quibus constat de ratione finis, cuius gratia cetera sunt; esse ut sit ultimus; quod cum ratione infiniti vicissitudinis finiunt, non coheret, hoc enim significat Aristoteles, cum ait, eos; qui constituunt infinitum, hoc est progressum infinitum in finibus tollere rationem boni, hoc est finis; cum autem non debeat tolli ratio boni; non debet etiam poni infinitus progressus finium; alias nullum agens operaretur propter fines; quia non potest operari propter infinitos fines; & primo probatur hoc in agente formaliter propter finem; nam huiusmodi agens necessario tendit in aliquem ultimum finem in executione qui sit primus in intentione, ut constat ex Philosopho *2. lib. Metaph. text. 9.* ubi ex infinitudine finium arguit his verbis nec esset intellectus in huiusmodi, aliter enim causa agit quicunque intellectum habet, hoc namque terminus est, finis vero ipse terminus. Loquitur de proprio modo agendi propter finem formaliter nimirum, & ex intentione, qui conuenit solis, & omnibus habentibus intellectum, & in actione propter infinitos fines, censet non posse interuenire opus intellectus; atque adeo neque proprium modum agenda formaliter propter finem. Præterea ratione sic ostenditur, quia effectus determinatus non potest provenire à causa indeterminata; sed agens voluntarium quod solum formaliter agit propter finem ante intentionem alicuius certi obiecti est causa indeterminata ad multiplices effectus, & ad diuersa media pro varietate finium eligenda, & exquenda; ergo ut ex electione procedat ad executionem huius potius operis, quam illius, determinati debet ab appetitione finis certi; ac determinati; patet consequentia: quoniam quidquid appetitur, aut appetitur propter se, aut propter aliud, si propter se absque ulla omnino relatione cæterorum ad se iam datur finis ultimus.

196 Si propter aliud, rursus interrogo de hoc ipso; quod si appetitur propter se, habetur finis ultimus; si propter aliud, & aliud in infinitum, non erit obiectum determinate mouens voluntatem; quandoquidem nullum ex infinita multitudine determinate mouet propter se; ergo non est determinata tractio voluntatis & consequenter non erit operatio.

197 Præterea, quia omne volitum propter aliud reducit ad volitum propter se: sed si sit infinita progressio in finibus, tota ipsorum collectio est propter aliud; nec resoluitur in finem ultimum, qui sit volitus propter se: repugnat ergo huiusmodi progressio in finibus. Maior propositio est evidens ex terminis; nam volitum propter aliud dicit rationem medij, quod non appetitur ratione propriæ bonitatis, ut in se est absque ordine ad aliud, sed quatenus est utilis ad assequendam bonitatem alterius, quæ appetitur propter se, atque adeo sublata intentione finis ultimi qui appetitur propter se dissolvitur ratio finium mediorum, qui appetuntur propter illum; nam sicut causæ efficientes mediæ non mouent, nisi mota à prima, ita fines medij non trahunt absolute propter se, sed propter bonitatem ultimi; quare sicut absque cau-

sa prima efficiente, ut iam dixi cessat actio mediorum, ita absque causalitate finis ultimi cessare debet causalitas mediorum.

Quod autem detur etiam repugnantia in progressu infinito finium in agentibus propter finem materialiter: patet euidenter, quia natura nihil agit frustra, neque habet propensionem ad impossibile, neque ut in pluribus, & multominus semper frustratur suo fine: hæc vero ita euenirent, si agens naturale operaretur materialiter propter infinitos fines essentialiter subordinatos; non ergo ita potest agere. Maior propositio est evidens; quoniam si quodvis illorum admittatur, dissolvitur natura vniuersi, & omnia à casu sursum, ac deorsum vergent, cuius oppositum experimur. Præterea, natura non aliter inclinatur ad finem, quam per formam sibi propriam, & naturalem; hæc autem non propendet naturaliter ad eam, quæ subiecto disconuenientia, vel impossibilia sunt; & quod in pluribus accidit, id est magis congruis; & naturale subiecto, ideoque fieri nequit, ut agentia naturalia ut plurimum, aut semper suo fine frustrentur. Ea vero omnia sequi constat; quoniam infinitorum finium acquisitio est impossibilis; nam vel acquiri deberent simul in eodem temporis momento, vel succedere alij post alios: hoc secundum repugnat, quoniam accipienti alias, atque alias partes infiniti semper restant aliæ iuxta doctrinam Aristotelis *lib. 3. Phys. text. 63.* deficientis id esse infinitum, cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid accipere est extra, & ita nunquam agens perueniret ad omnium assequutionem; ob quam causam idem Philosophus *1. Ethicor. cap. 2.* docet, vanum & inanem esse appetitum, si in finibus fiat progressus in infinitum: illud vero primum repugnare constat, quoniam infiniti fines non nisi infinitis actionibus acquiri possunt; at naturales potentie ut tradit Philosophus in *lib. 1. de celo. cap. 11.* & ratio, atque experientia docet, habent terminum suæ virtutis, & actiuitatis; neque infinitos simul effectus ex se effundere possunt, quare nunquam natura perueniret ad infinitorum finium assequutionem, & consequenter neque operari propter illos potest. Quam rationem attigit Aristoteles *lib. 2. Metaphys. text. 8.* cum de hac ipsa re disputans: [Nullus (inquit) inciperet agere quicquam, si non esset peruenturus ad finem; supponens fieri non posse, ut agens propter infinitos fines eos assequatur. Respondebit aliquis hoc secundum minime sequi; quandoquidem fieri potest, ut infinitæ causæ simul operentur vnaqueque propter finem proximum, & omnium collectio propter infinitos; quo casu effectus non excedent vim actiui agentium; nam sicut effectus sunt infiniti, ita quoque agentia. Verum hæc solutio satis impugnat ex superioribus; nam ut agentia infinita operentur propter fines infinitos, debent esse subordinata inter se quemadmodum fines; hoc autem probatum est fieri non posse, ut infiniti fines eodem modo intenduntur, & obtineantur; nam ut finis posterioris agentis sit etiam finis prioris, opus est, ut hoc illud moueat, & applicat ad agendum, & sic in reliquis omnibus, quare cum probatum fuerit, hoc repugnare, illud quoque repugnare censendum est, quin verò etiam si ex parte potentie actiue non repugnaret, tamen ex propria ratione cauendi ipsius finis repugnat; nam cum causam materialiter operans propter finem dirigatur ad ipsum à causa superiori illum intendente, si hæc non poterit intendere infinitos, nec illa poterit agere propter illos.

199 Dices, quamvis non detur ullus finis ultimus in progressu infinitorum finium, totam collectionem esse propter se, quatenus non est propter aliquem finem extremum, & nullus ex ea in particulari est, qui non habeat intra ipsam finem, cuius gratia appetatur.

200 Sed contra, & hæc solutio facile impugnat; quoniam multarum rerum collectio non aliter potest dici appeti præter se, quam si singula partes apponantur propter se, vel omnes propter unam, quæ non eligatur propter aliquod bonum extra collectionem, sed impossibile est ex infinitis finibus subordinatis singulos appeti propter se, hoc enim ipso iam non erunt subordinati, nec alij propter alios voliti, tanquam fines medij, sed omnes in suo genere ultimi, non etiam omnes propter unum ex eadem multitudine; hic enim erit simpliciter ultimus, atque adeo destruitur etiam progressio in infinitum, in qua non est pervenire ad ultimum, nec ratio quæ redditur est idonea, imo contradictionem involvit; nam si nullus omnino finis est ex ea multitudine, qui non sit medius, repugnat prorsus, ut omnes habeant finem intra ipsam; ex hoc enim sequitur eos simul esse, & non esse propter finem extremum, esse quidem quoniam de ratione finis medij est, ut respiciat alium finem: sed ex responsione, imo ex suppositione facta fines omnes eius multitudinis infinitæ sunt medij, quoniam nullus est qui non sit propter alium: ergo omnes ac singuli respicere ultimo debent finem aliquem, non medium extrinsecum, non esse vero; quia nullus omnino est, qui ut in solutione dicitur, non habeat finem intra ipsam absque eo quod ad finem extrinsecum referatur; quod fieri nequit nisi vel detur circulus in eodem genere causæ, vel intra eam multitudinem sit finis ultimus.

201 Ex dictis elucet unde sumenda sit repugnantia finium sub infinita serie subordinatorum, absolute enim non est vel ex repugnantia fundata in impossibilitate apprehensionis, neque ex difficultate agendi propter plures fines, non primus; nam Deum operari propter infinitos fines essentialiter subordinatos non repugnare omnino falsum est non ex defectu cognitionis, aut potentia, quoniam infinita cognoscit, & si infinitum actu aliunde non repugnet, non deest illi potentia, nec ex multitudine effectum agendo defatigatur, prima quidem ratio vim habet in creatura intellectuali, si agere debet formaliter propter finem; nam ut ageret propter infinitos fines deberet naturali facultate eos omnes intelligere, vel simul, vel successive, utrumque vero est impossibile, prius propter finitudinem virtutis intellectus naturalis; posterius propter rationem infiniti, quod repugnat successive absolui. Ut autem creatura libera operetur ex intentione finium infinitorum, opus est ut antequam accedat ad executionem medij propter finem primam via executionis illum intendat; cum vero eum intendere nequeat in ratione finis medij, nisi præhabita intentione omnium sequentium, si hi nequeunt absolui successive, nunquam devenitur ad intentionem primi, & consequenter neque ad executionem. Est tamen repugnantia, quia non perveniretur ad terminum operandi; nam licet non repugnet interdum frustrari naturam à suo fine, impossibile tamen est, ut semper frustretur, ut cum finem intendat per se, cuius assequutio sit impossibilis, consequutio autem finium infinitorum essentialiter subordinatorum est impossibilis, & ita ex hac radice sumitur repugnantia, præcipua tamen est, quam explicui sumpta ex

ratione finis medij, quæ necessario includit habitudinem ad ultimum, hoc autem coherere nequit cum ratione infiniti.

Ex his duabus rationibus principalibus eundem denter liquet, neque in causis efficientibus, neque in finalibus dari posse progressum in infinitum, atque adeo dandam causam primam efficientem, à qua ceteræ pendeant, & finalem, quam ceteræ ut suum bonum perfectum respiciant; nunc addendum est has duas causas, sed potius has duas cauſandi rationes; primas in unam, eandemque rem convenire, quæ sit causa prima finalis, atque efficiens, quod probat D. Thomas *quæst. 1. de malo, artic. 1.* hac ratione, primum movens debet esse immobile; atqui efficiens movetur à fine, siue ab appetibili: ergo primum efficiens, & primum bonum universale, quod sit causa finalis omnium idem omnino erit.

Dices primum movens debere esse immobile in genere causæ efficientis, cum quo non repugnat, ut moveatur ab alio in ratione finis, quemadmodum in materiali causa per se patet; nam materia prima, est non dependeat ab alia causa materiali, pendet tamen ab efficienti, ac finali. Sed contra, quia diversa ratio est in uno, atque altero; nam finis, ac efficiens nullo modo participant rationem cauſandi materialiter, & ideo non repugnat ut materia prima pendeat ab eis; finis autem, ut obiectum appetibile respectu voluntatis quam movet ad appetitionem sui habet modum causæ efficientis; nam primam appetitionem sui causat, etiam ut obiectum finis per modum causæ efficientis, ideoque Philosophus *libro 3. de anima, text. 18.* querens primum principium immobile actionum humanarum recurrit ad obiectum, quod immobile in se inchoat, motionem per notitiam, & appetitionem sui; ex quo de mente illius sequitur id, quod movetur ab extrinseco obiecto, non esse primum movens immobile, & proinde tollitur ratio causæ primæ efficientis, si moveatur à fine extrinseco.

Tandem sic demonstratur hoc; quia quidquid non est propter aliquem finem est finis ultimus; repugnat autem primam causam efficientem esse propter finem: ergo ipsa est finis ultimus. Maior propositio est evidens quoniam res omnis aut est finis, aut propter finem.

Dices, hoc principium non esse certum; quoniam ad rationem finis non sufficit negatio relationis ad alium finem, sed præterea requiritur ut ad ipsum cetera referantur; propterea enim Philosophus *lib. 1. Ethic. cap. 2.* finem ultimum definiuit, id ad quod cetera referuntur, ipsum vero ad nullum alium finem dirigitur, ideoque fieri posse ut res aliqua nec sit ad finem, nec habeat rationem ultimi finis.

Sed contra manifeste, quia principium illud certissimum est; nam quidquid ad aliud non refertur est perfectum, & summum bonum; nam si esset bonum inferioris ordinis, absque dubio ad summum tanquam ad finem refereretur; quod autem est optimum, ac summum bonum, reliquorum finis est, & ita recte concluditur, id quod non est ad finem ipsum esse finem ultimum ceterorum.

Non posse vero causam primam efficientem esse propter finem, constat etiam ex ipsis terminis; nam quod est propter finem, causam quoque efficientem habet: ergo ipsa non est finis, quia prima sit propter finem, hoc enim ipso non erit prima, quoniam erit effectus alterius causæ efficientis; ac prima causa ita est causa, ut non possit esse

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 175

esse effectus in eodem genere: ergo certum, & euidens est esse nomen aliquod diuinum quod sit ens à se primum & immobile perfectum, & alterius boni minime egens qui Deus dicitur.

207 Quod autem quod habet causam finalem, habeat etiam efficientem, sic patet; quia causa finalis immediate non producit suum effectum, sed mediate, hoc est mouendo causam efficientem ut producat illum; unde inter causam finalem, & effectum necessario mediat causa efficiens, quae mota à fine ad producendum effectum causae finalis producit illum, v. g. sanitas non producit positionem amarum immediate, neque cisionem venae & alia medicamenta, quae sunt effectus sanitatis, sed potius mediante medico, & reliquis artificibus sanitatis, quia sanitas mouet medicum, & medicus motus à sanitate producit tales effectus, quare euidenter concluditur effectum causae finalis non posse solum habere esse à fine, sed etiam à causa efficiente, & ex eo quod cognoscimus habere causam finalem, necessario debemus cognoscere habere causam efficientem.

SVBSECTIO IV.

Tertium argumentum principale ponitur.

208 Hoc argumentum desumitur ex mirabili fabrica vniuersi, ex ordine, & pulchritudine ipsius, quae adeo aperte, ac manifeste Deum esse demonstrant vt merito Regius Propheta insipientem eum appellauerit, qui oculis vsurpans clare opera haec omnia caelo; terraque compacta & negauerit, Deum esse; ratione cuius Tullius 2. de natura Deor. [quid (inquit) potest esse tam apertum, tamque perspicuum, cum caelum suspeximus, caelestiaque contemplati sumus, terrestria lustrauimus, quam aliquod esse nomen praestantissimum, quo haec regantur,] & in libro de diuinatione, [esse (inquit) praestantem aliquam, aeternamque naturam & eam suspiciendam, adorandamque hominum generi pulchritudine mundi, ordoque rerum caelestium cogit consueti.] Nam si primo videres horologium, qualia nunc habemus, multis in paribus magnitudine, rotis, ferris instructum quae nexa inter se geminis ponderibus omnes conuertuntur, aut quod opus mirabilius, ac iucundius visu, si sphaeram ab Archimede scientissimo mirabilium rerum machinatore, naturaeque felicissimo imitatore conspiceres, caelum orbium numero ac forma sidera, lumine, ac motu; mundumque omnem à caduca materia fictum occulto motionis, ac volubilitatis principio referebat; nonne optares, atque stunderes, nosse diligenter quauis, quis impetus; quae machina, paruum illum mundum versaret, ac scieret? unde principium motus duceretur? quae manus artifex tot res tam varias, tam sapienter in exiguum globum inclusisset, vt animosus poeta Claudianus asserat, primum in admirationem rapuisse, deinceps in risum fecisse prorumpere, Iouem, quem antiquitas vt summum Deorum colebat, autem verba Claudiani auribus perhibere.

*Iupiter in paruo cum cerneret Aethera vitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit:
Hiccinne mortalis progressa potentia cura?
Iam meus in fragili luditur orbe labor,
Iura Poli, rerumque fidem, legesque Deorum,
Ecce Siracusus transtulit arte senex,
Inclusus variis famulatur spiritibus astris.*

*Et vniuersi certis moribus orget opus.
Percurrit proprium, mentitus signifer annum,
Et simulata nono Cinthia mense redit.
Iamque suum voluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.*

Nonne tandem ratiocinando conficeres argumentatione necessaria mentem sapientissimi aliquis architecti, tam mirabilis operis inuentricem extitisse, in quo tarditate, ac celeritate dissimillimos motus reget vna conuersio? quod faceret in sphaera perexigua, non potiori iure facies in mundo, vbi non humana ficti orbes arte vertuntur, sed diuina non plumbeis ponderibus, sed naturae momentis suas in sedes omnia deferuntur, non aerugine, non vsu, non vetustate caeli rotae contabescunt, & consumuntur, sed ex eo die, quo sunt factae mouerique coepit, nequaquam variatae in hunc vsque diem seruantur incolumes. [Quid contra leges (inquit Arnobius) principaliter institutas, aut sensus, aut passa est rerum ipsa, quae dicitur, appellaturque natura? Numquid in contrarias qualitates prima illa elementa mutata sunt, ex quibus res omnes consensum est esse concretas? Numquid machinae huius, & mollis, qua vniuersi regimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata, aut dissoluta constructio? Numquid vertigo haec mundi primigenij motus moderamen excedens, aut tardius reperi, aut praecipiti coepit volubilitate raptari? Numquid ab occiduis partibus attollere se alitra, atque in ortus fieri signorum coepit est inclinatio? Numquid ipse siderum sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur atque animantur calore, exarsit, interruit, atque in contrarios habitus moderaminis soliti temperamenta corrumpit? Numquid luna desinit redintegrare seipsam, atque in veteres formas nouellarum semper restitutione traducere? Numquid frigora, numquid calores, numquid tepores medij inaequalium temporum confusionibus occiderunt? Numquid longos habere dies bruma, & reuocare tardissimas lucis nox coepit aestatis? Numquid suas animas expirauerunt venti, è mortuisque flaminibus neque caelum coarctatur in nubila, nec madidari ex imbribus aetna succedunt? Nonne ex iis omnibus inferes indagatrice mente tanti operis authorem, & conservatorem esse videlicet aliquem, eumque non esse posse, nisi diuinum.

Quod etiam manifeste demonstrat id, quod optime notauit P. Hurtado, videlicet quod terreus orbis, quia gravitate superat aequum petit sub illo esse, & aqua petit enatare terrae quod vtriusque gravitate firmatur. Grauiora enim corpora sibi vendicant locum angustiorum; sicut ampliosem leuia vt aqua, aerque testantur, aer subterraneis carceribus victus eos effringit, horridi fragore tantum angustiarum impatiens euolans ad ampliosem regionem per cuius planiciem libere diuagatur effusus. Deinde quos efficit motus terrae; quam coeuit deiectis superbis Regum aulicis adificiis Babylonicis muris labefactis, adaequatis solo Pyramidibus Aegyptiorum: flumina praecipitantia frangari non possunt, nec diu cohiberi repagulis obiectis, quae rapiunt & ad ripas allidunt, vt regionem aeri inferiorem reperant, quo innata gravitate pelluntur; terra elementorum grauissimum, & humillimum, quam aere attolitur in aera, qua violentia tenetur? Quare fulcris sustentatur, quibus fundamentis domus innixa, ne habitatores subito viuos conspeliat certa ruina?

Haec loca ex sua natura sibi vendicare elementa ipsa clarissime testificant: edidit mihi obsecro

te, cuius virtute aquæ in alueos confluxere ac deferta sublimi sed ex extrema terræ superficie se depressere ad imas terrarum cavitates; seque terræ inuicem subiecere? Terraque à quo iure illi subiugatur [caput extulit vndis?] [quis concludit ostiis mare?] quis carceres statuit nullo pariete, nisi exiguus arenulis, cuius terminos præterire non potest? quis domuit aquam? quis terram extulit? aqua vitro non se subiecit, neque extulit se terra: nam illarum particule cum digladiantur, propria loca capessunt superiorem aqua, terra inferiorem; tota igitur elementalis machina, cum alia comparata cur non vincit hostem debiliorem? cur non subiugat? ergo aqua alias recognoscit vires, quibus comprimitur, & de propria sede detruditur.

212 Cuius hæc virtus? astrorum inquit; at astra cur inuertent naturæ leges? cur eadem virtute astrorum globulus terreus non enat aquis, sed mergitur? Tam minutula corpora non possunt astra e loco mouere, & possunt tam ingentium machinarum leges violare? vires infringere, naturalem ordinem diuertere? ò demens, qui ex huius horologii ordinatissimi cymbali tactu non audis creatorem ipsius, ex ipsius ordine, & pulchritudine non vides, Numinis imperio totum hoc opus mirabiliter gubernari, terram ab aquis immunem, vt homo inhabitaret, eamque coleret, & administraret, vt Dei administraret, & seruus, cui pareret, & cultum deferret. Ecce quam apte cælorum quasi notarum volubilitate mentem vehunt machinamenta ad euidenter cognoscendum, & vt alter loquitur, quasi ad palpandum.

213 Sed iam alia pulchriori similitudine vtamur ad pertinacium Atheistarum mentes conuincendas, qua vsum fuisse Aristotelem testatur Cicero ad simile intentum probandum his verbis: [Præclare ergo Aristoteles si essent (inquit) qui sub terra semper habitassent bonis, & illustribus domiciliis, quæ essent ornata signis, atque picturis, instructaque rebus his omnibus, quibus abundantij, qui beati putantur, nec tamen exissent vnquam supra terram, accepissent autem fama, & auditione, esse quoddam Numen & vim Deorum. Deinde aliquo tempore patefactis terræ faucibus ex illis abditis sedibus euadere in hæc loca, quæ nos incolimus, atque exire potuissent, cum repente terram, & maria, cælumque vidissent, nubium magnitudinem, ventorumque vim cognouissent, adspexissentque solem, cuiusque magnitudinem, pulchritudinemque; tum etiam efficientiam cognouissent, quod is diem efficeret, toto cælo luce diffusa: cum autem terras nox opacasset, tum cælum totum cernerent astris distinctum & ornatum, lunæque luminum varietatem, tum crescentis, tum senescentis, eorumque omnium ortus, & occasus, atque in omni æternitate ratos, immutabilesque cursus; hæc cum viderent, profecto esse Deum, & hæc tanta opera Dei esse arbitrarentur; atque hæc quidem ille. Nos autem tenebras cogitemus tantas, quantæ quondam eruptione Æthæorum ignium finitimas regiones obscurauisse dicuntur, vt per bidduum nemo hominem agnosceret; cum autem tertio die sol illuxisset; tunc vt reuixisset sibi viderentur; hoc si idem ex æternis tenebris contingeret, vt subito lucem adspiceremus, quænam species cæli videretur? sed assidue quotidiana, & consuetudine oculorum assuescunt animi, neque admittunt, neque requirunt rationes earum rerum, quas semper vident; proinde quasi nouitas nos magis, quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas causas excitare. Quis enim hunc hominem dixerit, qui cum tam certos cæli motus, tam ratos astrorum ordines, tamque omnia

inte se connexa, & apra viderit, neget in his vllam esse rationem eaque casu fieri dicat, quæ quanto consilio geratur nullo consilio assequi possumus; an cum machinatione quadam moueri aliquid videmus, vt sphæram, vt horas, vt alia permuta, non dubitamus quin illa opera sint rationis; cum autem impetum cæli admirabili cum celeritate moueri, vertique videamus, constantissime consistentem, vicissitudines anniuersarias cum summa salute, & conseruatione rerum omnium dubitamus, quin ea non solum ratione fiant, sed etiam excellenti quadam, diuinaque; ratione licet enim iam remota subtilitate disputandi oculis quodammodo contempleri pulchritudinem rerum earum, quas diuina prouidentia dicimus constitutas: hic tantus cæli ornatus ex corporibus huc, & illuc casu, & temere concurrentibus potuisse effici, cuius sano videtur potestati vero alia qua natura mentis, & rationis expers hæc efficere potuit, quæ non modo vt fieret ratione egerunt, sed intelligi qualia sint sine summa ratione non possunt? Nec vero hæc solum admirabilia, sed nihil maius, quam quod ita stabilis est mundus, atque ita coheret ad permanendum, vt nihil ne excogitari quidem possit aptius. Sic ille lib. 2. de donat. Deorum. Nam si Microchusmon hunc mundum nimirum angustum, atque breuem asseris prudentia administratū, nihilque in eo situm, ac collocatum esse, quod casu atque fortuna gestū sit maxima hæc mundialis machina te tanto illustrior, admirabilior, quanto maior casu constituitur sine consilio administratur? gubernatur abique prudentia; certe vociferatur, & clamat vniuersus orbis, prædicatque non vocibus, sed ad speciem suo Deum creatorem, & moderatorem, inquit Chrylosmus, ponderans verba illa Psal. 18. [cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.] his verbis: [quomodo enarrant dic mihi, vocem non habent, os non possident, illis nō est lingua; quomodo igitur narrant? per ipsum aspectum; cum enim videris pulchritudinem, magnitudinem, celsitudinem, situm, formam per tantum corporis permeare tanquam vocem audiens, & ad aspectum dicens, adores eum, qui tam pulchrum, & admirabile corpus creauit: tacet cælum, sed ipse aspectus vocem tuba clariorem emittit, per oculos, non per aures nos docens; hic enim sensus à natura est illo certior, & manifestior; si enim per libros docuisset, & literas, linguarum quidem peritus scripta didicisset, nesciens vero nihil inde adiutus abiisset, si quis alius non dixisset & diues quidem librum emisset, pauper autem emere non potuisset.

Rursum vocem quidem illam per literas significatam sciens, intus positam nosset, Scythæ vero, Barbarus, & Indus, & Ægyptius, & omnes lingua carentes illa nihil docti abiissent, hoc autem de cælo discere datur; sed Scythæ, & Barbarus, & Indus, & Ægyptius, & omnis homo per terram vadens hanc vocem audiet, non enim per aures, sed per oculos in mentem incidit nostram, visibilibus autem participatio eadem, neque differens, sicut linguarum in hunc pariter librum & idiota, & sapiens intueri poterunt, & pauper, & diues, & quocumque quis veneris, in cælum respiciens, sufficientem accipiet doctrinam ex aspectu; quod quidem, & ipse Propheta innuens, quam vocem creatura Barbaris emittit, & Græcis, & omnibus vniuersaliter hominibus sic intelligi facilem dicebat, non sunt loquaces eorum; hoc est non est genus, neque lingua, quæ hanc vocem intelligere non possit.

Quod vt clarius pateat nobis fingamus mentem 214 media

Quaest. I. Vtrum Deum esse dem. possit. 177

media, planicie camporum magnifice structam regiam, qualem Claudianus in Epitalamio de nuptiis Honorij, & Mariae fuisse domum Veneris his elegantibus versibus descripsit.

Excludit senium lupo procul arvia dire.

Permutant radios sylvaque obstante virescunt,

Lemnius hac etiam gemmis exstruxit, & auro,

Admiscens arietis pretio, granibusq; smaragdis,

Suppositis cessas Hyacinthi rupe columnas,

Vergillo paries, & laspide lubrica surgunt,

Limina, de spectu que solo calcatur Achaes.

In medio glevis redolentibus area diues,

Præbet odoratas menses hic mitis Amomi,

Hic Casia matura seges, Panchæaque surgent,

Sinnama nec siccis frondescent viminalia Cocco,

Tarda que sudanti prorumpunt balsama succo.

Vel si maius vitis colorum lineamentis in mentis tabulis depinge palatium hoc, quale his verbis Ovidius Regiam solis domum eleganter descripsit.

Regia solis erat sublimibus alta columnis,

Clara micante auro, flammæque imitante

pyropo.

Cuius ebur nitidum fastigia summa regit,

Argenti bifores radiabant lumine valva.

Materia superabat opus, nam Mulciber illic

Æquora calerat medias cingentia terras,

Terrarumque orbem, columque quod immi-

net orbi,

Ceruleos habet unda Deos Tritona canorum,

Proteaque ambiguum Balanarumq; prementem,

Ægeon suis immania terga lacertis,

Doridaque & natas, quarum pars nare videtur,

Paris in mole sedens virides siccare capillos,

Pisce vehi quædam: facies non omnibus una est,

Nec diuersatamen, qualem decet esse fororum.

Terra viros, vrbisque gerit, sylvasque fera, q;

Fluminaque, & nimphas, & cætera Numina

ruris.

Hæc super imposita est cæli fulgentis imago,

Signaque sex foribus dextris totidemque sin-

istris.

Hancque magnificam domum auro argenteq; pavimentatam erectis vndique parietibus cœlum versus sese attollentibus, quadratis non è cristallo, neque ex smaragdo, sed ex fulgentibus, ac micantibus carbunculis, & adamantibus exornatam, lapidibus cœtum saphyrum, omnique ornatu gemmarum illustre splendendum vndique ac radians flammeo fulgore tenebras depellens possidentem, & continentem, in cuius mediotulio mira voluptatis oblectamento oculis vsurpes hortos artificiosissimos, vbi blandiatur sensibus, hic viridicata sylva minorum ferarum & animi liberarum plena, illic pratum floribus variis, ac bene olentibus depictum, alibi pomarium arboribus in quincuncem dispositis constitum, & arbores maturis fructibus onustæ, vbi laurus, buxus, hederæ, myrtus mille formis animantium nauium, castellorum, & arcium, aliarumque rerum, vel natura, vel arte factatum, tum putatione, tum traductione finguntur, vbi conuestiti parietes opere topiario, concameratæ pergulae circumductæ sepes, vel attonsis, vel adductis arbutularum ramulis frondibusque visuntur, vbi vaga seminibus vva gignitur, oculos etiam arborum viridantium, & multis partibus quam sunt hæc nostre pulchriorum litorumque fretorum ramos onerantium, & scetuum inquam speciosissimorum, & figurarum venustissimarum, quin & vitium populos altas maritantium, & in

I. P. tom. II.

his vuarum purpure certantium, & tot plantariorum, florum quibus quasi latissimis coloribus humus depingitur, & gemmeis honorib⁹ coronatur, aspectus voluptate multa pascit. Visuntur ibi ambulacra rosarum, sepibus vtrinque munita, hinc purpureæ candidæq; rosæ ramulo ex eodem procedentes, visuntur frigida, arque vmbrosa cauernæ, vocem multiplicatam referentes, rivuli gelidarum aquarum artificio mirabili per oculatissimos tubos, vel in summum collis iugum erumpere, vel in organorum musicorum fistulis sonum edere, vel in autum fictatū gutture cantum æmulari, vel è lapideo cratere per sifunculos æneos impellente spiritu, salientes in sublime pellucidi, ac murmurantis fontis blanditias imitari; toraque viridantia illa perennium rivulorum cursibus recubibus, ac meandris irrigantur, quorum aquulæ vitro pellucidiores ad vmbilicos, aliosque versicorales lapillos molliter allissæ fractæque dulcissime strepitare videantur.

Præterea piscina ludentibus piscibus caueæ garrulentibus auculis refertæ, quæ tam diuersis, & picturatis pennis visum, liquidissimis cantibus, quos tenui gutture meditantur, auditionem mirabiliter recreant, lenibusque auris perstrictæ arborum comæ, placidam, suauemque murmuratorem edunt, nares odoribus ambrosiis, quos essant aromata flores, & herbæ perfundunt gustui suauitatem à lapidibus gratissimis oblectatio carpatur, ac tandem nihil illi reperitur, quod amorem suum non conciliet, quod in admirationem non rapiat. Tandem omnia ea arte connexa vt irrequieta vertigine circumacta singula suum teneant locum, neque eius palatii inhabitatores motum sentiant, nisi diligenter attendant, & intendant animum haurientem cum admiratione voluptatem ex accords concordia motuum.

Si ergo tibi persuadere contenderem, Aulam hanc regiam, domum hanc magnifice constructam miris oblectationum fluminibus redundantem nullo auctore, nulla ratione, neque concilio factam, aut artis regulis fabricatam, sed casu, ac fortuna confectam, certe iute quidem optimo ludibrium tibi deberem tuumque ritum sufficientem excitarem, neque insanum, ac secutientem mente captum iudicares; mihi que eludendo in hæc prudentia plena verba prorumpentes, prudens casus, qui tantam pulchritudinem oculis hominum parat masticam, ad arbores varietatem, ad flores admirationem, denique ad cuncti operis prospectionem excitat mirabiliter.

Si igitur tam paruum opus sapientissimum creatorem tibi manifeste demonstrat, erige animum, & oculos in vniuersum orbem conice; circumspecte hoc magnum magni Principis Palatium, oculis lastra, illustrem illustris machinam Architecti, qua constitui arte, quo artificio ædificari mundum hanc videat, quæ mollitio, quæ ferramenta, qui vectes, quæ machinæ, qui ministri, tanti funeris fuerunt? quemadmodum autem obedire & parere voluntati Architecti aër, ignis, aqua, terra, potuerunt; cuius quidem administratio nihil habet in se, quod reprehendi possit, quod amputari; doceat ergo aliquis potuisse melius, sed nemo vnquam docebit, & si quis corrigere aliquid vult, aut deterius faciet, aut id quod fieri non potuit, desiderabit. Quod si omnes mundi partes ita constitutæ sunt, vt neque ad vsum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores, videamus vtrum ea forma

Z tuita

tuita sint, an eo statu, quo coherere nullo modo poterint, nisi sensu moderante, diuinaque providentia; si ergo meliora sunt ea, quae natura, quam illa, quae arte perfecta reperiuntur, nec ars efficit quicquam sine ratione, nec natura quidem rationis expers est habenda; qui igitur conuenit signum, aut tabulam pictam cum adspexeris scire adhibitam esse artem; cumque procul cursum nauigij videris, non dubitare quin id ratione, atque arte moueatur, aut cum solarium, vel descriptum, vel ex aqua contemplare, intelligere, declarari horas arte, non casu; mundum autem, qui & has ipsas artes, & earum artifices, & cuncta complectatur, consilij, & rationis esse expertem putare; quod si in Scythiam, aut in Cinnae sphaeram aliquis tulerit, cuius singulae conversiones idem efficiunt in Sole, & in Luna, & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in caelo singulis diebus, & noctibus quis in illa barbarie dubitet, quin ea sphaera sit perfecta ratione? hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur, & sunt omnia casu ne ipse sit effectus, aut necessitate aliqua, an ratione, ac mente diuina mirabiliter productus, certe quis videat omnia haec ratis ordinibus moderata immutabilique constantia haud quamquam neget in esse aliquem non solum habitorem in hac caelesti, ac diuina domo; sed etiam rectorem, & moderatorem, & tanquam tanti operis, tantique muneris Architectum, in qua veluti pulcherrimum pavimentum principio terra vniuersa cenatur, locata in media mundi sede, solida, & globosa, & vndique ipsa in sese nutibus suis conglobata, vestita floribus, herbis exornata, frugibus decorata, & arboribus, quorum omnium incredibilis multitudo insatiabili varietate distinguitur. Adde huc fontium gelidas perennitates, liquores perlucidos omnium riparum vestitus viridissimos, speluncarum conciuas latitudines, saxorum asperitates, impendentium montium altitudines, immensitatesque camporum; adde etiam reconditas auri, argentiisque venas infinitamque vim marmoris.

216 Quae vero & quam varia genera bestiarum, vel feriorum, vel ferarum; qui volucrum lapsus, atque cantus, qui pecudum pastus, quae vita syluestrius, at vero quanta maris est pulchritudo; quae species vniuersi, quae multitudo & varietas insularum, quae amoenitates horarum, & littorum; quot genera, quamque disparia, partim submersarum, partim fluitantium, atque innatantium belluarum, partim ad saxa natiuis testis inhaerentium, ipsum autem mare sic terram appetens littoribus claudit, ut vna ex duabus naturis conflata videatur.

217 Exinde mari finitimus aer quasi cristallinorum parietum huius aulae regiae, palatijque magnificentissimi constructio, qui die, & nocte distinguitur, isque tum fusus, & extenuatus in sublimem fertur; tum autem concretus innobis cogitur, humoremque colligens, paruimentum regie irrigat, terram augeat imbribus tum effluens huc, & illuc, ventos efficit. Idem annuas frigorum, & calorum facit varietates, idemque & volatus alitum substat, & spiritu ductus alit, & sustentat animantes. His quasi parietibus innitens rectum fulgentissimum splendentem inquae, ac micantes fornices caelorum à domiciliis nostris altissimi omnia cingentes, & coercentes firmamenti complexus saphyro pulchriores, scin-

tillantibus planctis, fulgurantibus Astris, Sole, ac Luna infinito intervallo carbuncules, & adamantes incredibili, ac pulcherrimo splendore superantibus ad miraculum exornati, in quibus cum admirabilitate maxima ignea formae cursus ordinatos definiunt; ex quibus sol, cuius magnitudine multis partibus terra superatur, circum eam ipsam voluitur, isque Oriens, & Occidens, diem, noctemque conficit, & modo accedens, tum autem recedens binas in singulis annis reuersiones ab extremo contrarias facit, quarum intervallo, cum quasi trinitia quaedam contrahit terram, tum vicissim latificat, ut cum caelo hilarata videatur; sequitur stellarum inerrantium maxima multitudo, quarum ita descripta distinctio est; ut ex notarum figurarum similitudine nomina inuenerint; quaeque in caelis; quae sibi propria volubilitate contorquentur; earum denique perennes cursus, atque perpetui cum admirabili, incredibilique constantia liquido, ac manifeste declarant, harum gubernatricem vim, & mentem esse diuinam, ut haec ipsa qui non sentiat diuinitatis vim habere, is nihil omnino sensurus esse videatur; nulla igitur in caelo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas inest; contraque omnis ordo, veritas, ratio, constantia, quaeque his vacant, ea mentis, & falsa, plenaque erroris eum circum terras; caelestem ergo admirabilem ordinem incredibilemque constantiam ex qua conseruatio, & salus omnium omnis oritur, qui vacare, atque carere infinita ac potentissima, sapientissimaque gubernatrice, ac creatrice causa efficacissima putat is ipse mentis expers habendus, & existimandus esse videtur.

Quapropter Theologorum quoque communis, & diuinis libris deriuata sententia est res procreatas, atque productas quaedam esse vestigia quae Deus eas procreans tanquam patiens pedibus infinitae potestatis, impressit in nihilo. Per eadem naturae contemplator quasi venaticus canis sensuum acumine sagacitate mentis odorando progrediens, metiendo, ratio cinando, inferendo reperit eum earum auctorem, ac latentem licet in suae diuinitatis lumine deprehendit. Non quidem omnes perfectiones dei, quas nobis oracula diuina patefecerunt hic diligens venator hac inuestigatione colligit, ex ea tamen tum Deum in natura rerum inesse, tum earum Architectum molitorem, atque opificem fuisse tum iisdem vniuersis, ac singulis praesidentem providere; tum denique immensae virtutis, atque infinitae potestatis esse potest inuestigator idem intelligere.

Nam si Pythagoras Italicae Philosophiae maximus splendor tot laudibus commendatur, quid ex olympico stadio sexcentorum pedum, quod Herculis suis plantis fuerat aliquando metatus, corporis eius magnitudinem ingenij quae decem pedum metator bonus comprehendit; docuitque praeterea ratiocinator; item optimus symmetriae naturalis corporum humanorum habitatio ratione, quanto esset aliis hominibus ille procerior: naturae speculator, & rerum, ut ita dicam accuratus decempedator; non ex ipsis Dei parentis omnium immensam colligeret infinitatem? sed quid ego rationibus probo id fieri posse quod constat Aristotelem sagacissimo ingenio praestitisse; qui de productionum motibus, & caelorum conversionibus primam

Quaest. I. Vtrum Deus demonstrari possit. 179

primam rerum causam inuenit & infinitae virtutis esse comperit; tum verbis Homericis vsus vnum Principem mundo praesse conficitur.

220 Cicero quoque Platonem, Aristotelemque sequutus ingenij sui bonitate naturam contemplans, isdem vestigijs indagat, reperit, probat Deum esse parentem, aedificatorem atque administratorem huius perfectissimi, pulcherrimique mundani palatii, quem tot orbes circumplectuntur, tot sidera illuminant, tot motus contrarij dispares recti, transuersi temperant, tot rerum genera complent, tanta varietas exornat, tantus ordo concinat, quem denique diernum nocturnumque vicissitudines quadripartitae commutationes temporum, perennisque singularum rerum, aliarum ex alijs ortus, interitusque perpetuat.

221 Vltimum colofonem huius discursui coronidemque imponat Magnus ille Gregorius cognomento Theologus oratione secunda, de Theologia in principio, ibi: [Etenim, quod Deus sit, ac Princeps, quaedam causa quae res omnes procreauit, atque conseruet, tum oculi ipsi, tum lex naturalis docet; illi dum rebus in aspectum cadentibus aciem assignunt, easque, & pulchre fixas & stabiles esse, & progredi atque immore, vt ita dicam, moueri vltimque perspicuntur: haec autem, dum per res oculis subiectas, ac recto ordine collocatas auctorem earum colligit, atque allequitur, quemadmodum enim quispiam citharam pulcherrime confectam & elaboratam conspiciens, eiusque concinnitatem, & constitutionem aut etiam ipsius citharae cantum audiens, nihil aliud, quam ipsum citharae conditorem, atque cytharædum mente reputat, atque ad eum cogitatione fertur etiam si de facie ignotum; eodem quoque modo nobis is, qui res efficit effectasque mouet, atque conseruat manifestus est etiam si mente minime comprehendatur. Ac nimis profecto hebes, & stolidus est quisquis non huc vsque sponte sua progreditur, naturaliumque demonstrationum vestigijs claris insistit, atque adeo hoc sibi persuadet ne id quidem Deum esse, quod vel imagine quadam animi concepiamus, vel orationis penicillo, vtrunque descriptimus.] Quid dulcius hac ad cytharam affabre elaboratam Gregorij, musice harmonia dulcius, in qua verba quoties incido quasi in florem Nectaris, in medullam mellis, in Ambrosiae suauitatem primam incidisse videor. In quibus aduertat P. Vasquez, propositionem illam [naturaliumque demonstrationum vestigijs claris insistit,] quae sine dubio tota Gregorij Nezeni protectione ad quam confugiebat tanquam ad aras pernitus destitutum spoliatum seque exaratum oculis usurpabit.

SVBSECTIO V.

Quantum argumentum principale ponitur.

222 Via in hoc orbe terrarum multa sunt, quae ad sui productionem infinitam in operando virtutem requirunt, & a qua tanquam a causa principalis necessario debeant effici, & in lucem edi; ex quo manifeste colligitur dari à patre rei causam quandam ita praestantem, & infinita virtute pollentem, vt diuinam, & omnipotentem iure quidem optimo appellare debeamus; animus namque rationalis vtpote immortalis, ab omni concretionem terrestri segregatus independensque

I. P. Tom. II.

ab omni materia, vt latissime libris de anima demonstro, necessario debet proprie creari, hoc est ex nullo praesupposito subiecto produci.

Sicut etiam materia prima, quae quia primum omnium subiectum est, ab alio primo subiecto dependere, ex eiusque potentia educi nequaquam potest; si hoc negotium aequa veritatis, ac rationis lance ponderetur; alias materia prima vel non esset primum subiectum, vel si adhuc esset primum educeretur ex alio, necessario etiam illud, ex quo materia prima educitur, ex alio priori subiecto educeretur, ac proinde daretur sine dubio processus in infinitum in causis per se, & essentialiter subordinatis, quod falsum esse supra probauimus: ergo animus rationalis, & materia prima ex nihilo creantur à causa ipsos producente; sed nulla finita, & limitata causa potest ex nihilo producere, ac per consequens proprie creare: ergo causa, quae creauit materiam primam, & animum rationalem, est infinita & illimitata, & increata: ergo Deus.

Quod vero creationis munus petat causam non limitatam, ac finitam late probauimus in physicis, & Pater Suarez, manifesta demonstratione conuincit, & in hunc modum breuiter, ac dilucide ostenditur, quia omne creatum, & finitum necessario debet constare actu, & potentia, siue physicis, siue metaphysicis; quia omne creatum ex eo quod non sit actus parus in essendo, debet esse imensus, & immixtus potentialitate, cuius argumentum est, quod omne ens creatum, vt supra docuimus à possibilitate ad existentiam media actione suae causae extrahitur, quare siue Angelum concipias, siue animum rationalem consideres, inuenies in illis compositionem ex natura & substantia, ex possibilitate, & existentia, quae sunt potentiae, & actus metaphysici. Item in ipsis reperitur compositio ex potentia substantiali, siue ex substantia receptiua accidentium, & operationum; si autem in reliqua composita physica oculos conicias, verbi gratia, in hominem, mixta, elementa & caelos, sine dubio comperies esse constituta ex materia, & forma, quae sunt actus & potentiae in genere physico.

Itaque euident est, constitutionem cuiuscunque creaturae, esseque ipsius, petere, ac praesupponere potentiam ex qua sit, siue qua nullo modo, aut esse, aut concipi potest; atqui modus operandi alicuius causae sequitur modum essendi ipsius, & cum ipso proportionatur: ergo sicut modus essendi cuiuscunque creaturae petit, & exigit necessario potentiam passiuam, ex qua sit; ita similiter, parique ratione omnis operatio & productio creaturae petit potentiam passiuam, ex qua fiat necessario; & quam necessario, & essentialiter praesupponat; vnde sicut omnis creata entitas dependet necessario à potentia passiuā, siue physica siue metaphysica, ita similiter omnis operatio creaturae, quia etiam creatura est & à creatura cum proportionem oritur, petit necessario potentiam passiuam, à qua dependeat, & praesupponit potentiam receptiuam, ex qua fiat, & ex cuius potentialitate producat terminum; atqui huiusmodi productio, & operatio necessario est editio & generatio, & minime creatio: ergo nulla operatio creaturae est creatio.

Ergo euident colligitur nullam creaturam posse creare, quod expresse docuit Athanasius ser. 3. contra Arianos cum dixit administrare creaturam, ac seruare est, condere autem, atque creare solius Dei.

Z.

Verba

Verbi eius, ac Sapientiae] & ratio est, quia ipse modus efficientiae per creationem indicat summam quandam efficaciam, & independentiam in creatore, quia cum ad agendum nullam supponat potentiam realem extra se tantum requirit potentiam obiectivam, seu possibile per non repugnantiam; hoc autem indicat summam vim in potentia actiua, & ideo dixit Cyrillus *lib. 2. contra Iulianum*: [efficaciter posse operari ut creatorem, & producere res quae aliquando non erant esse vnum ex iis, quae propria sunt solius, & omnium summam substantiam.] Nec mirum, quia cum omnis creatura sit mutabilis, & aliquo modo constans, ex actu, & potentia, ut iam dixi, verisimile est non esse eam pacem naturae suae potentiae agendi, nisi per motum vel mutationem, & inducendo actum in potentiam, quia actus secundus, seu operatio imitatur actum primum, & esse operantis, ea enim ratione probatur animas brutorum non agere nisi cum dependentia à materia, quia illae ab ea dependent in esse, & è contra inde colligimus operationem animae rationalis esse independentem à materia, & esse spirituales (loquor enim de intellectione, & volitione, quae sunt propriae, & ultimae operationes animae rationalis) quia ipsa anima rationalis est spiritualis & independens à materia: sed nulla creatura est, quae non dependeat à potentia in esse, ut supra explicui, ac proinde nulla creatura est, quae non habeat aliquam compositionem: ergo nulla creatura potest habere aliquam actionem, quae non sit pars verae compositionis: sed creatio nullam facit compositionem tanquam forma vel subiectum ut ex se patet: ergo creatio non potest ex natura sua continere creaturam; ex quo fit è contrario, ut Deo conveniat posse creare, quatenus est actus purus, sine vlla potentialitate, & immersione in potentialitate, & ipsam esse per essentiam, ac denique quatenus virtutem habet infinitam, quae simul spiritualis sit & Deus, qui illam habet sit intellectualis, & liber, nam cum anima, quae creatur sit spiritualis intellectualis & libera, & ipsi conferre non poterit spiritualitatis, intellectualitatis, & liberi arbitrij perfecti onem agens, quin altius, & perfectius ipsum quoque illam haberet, quia nemo dat quod non habet (praesertim quum arbitrij libertas perfectio sit simpliciter, quippe cum vni cuique qua ratione ens est, melius sit eam habere quam non habere, absurdumque sit primam causam carere perfectione aliqua huius generis quam suis effectis tribuere valeat) manifeste sit ut agens, & produciens animam rationalem huiusmodi perfectionibus excellentissimo modo decoretur.

237 Tandem sic demonstratur nostrum intentum, quia qui Deum è medio tollunt, necesse est ut etiam auferant praemia virtutum, & vitiorum supplicia post hanc vitam, quis enim Iudex in ea causa erit: praesertim quod qui Deum à Republica rerum omnium excludit immortalitatem etiam animae negare debet, quibus è medio sublati virtus careret sibi debito praemio, & virtutum opposita peccata perfecta fronte hominum animis dominarentur, quia nullum supplicium timerent, ratione cuius virtus flocci penderetur, ratione laboris ingentis, quem secum adfert, quia omne opus virtutis arduum, ac difficile est, ut ait Philosophus *secundo libro Ethicorum*, vitia vero magni haberentur tum propter oblectationem, magni sensibilem, quam continent ut ita dicam; tum etiam quia facilius, & sine difficultate

executioni mandantur, quia propter homines vigili deditos, & studiosos rationique naturaliter conformes in operando vitam miserissime transigerent: facinorosi autem, & qui omnium scelerum ac criminum caeno se se ingurgitant summa cum laetitia, & felicitate cursum vitae traducunt, dicentes: [venite ergo & fruamur bonis, quae sunt & utamur creatura tanquam in iuventute celeriter vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non praeceat nos flos temporis, coronemus nos rosis antequam marcescant: Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, nemo nostrum exors luxuriae nostrae: ubique relinquamus signa laetitiae: Quoniam haec est pars nostra, & haec est fors, opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduae nec veterani reuerentur canos multi temporis: Sit autem fortitudo nostra lex iustitiae; quod enim infirmum est inutile inuenitur, circumueniamus ergo iustum, quoniam inutile est nobis & contrarius est operibus nostris, & improprie nobis peccata legis, & diffamat ori nos peccata disciplinae nostrae.]

Rationem huius reddit ipse Sapiens *cap. 2. in principio*, his verbis [dixerunt enim cogitantes apud se non recte: Exiguum, & cum tadio est tempus vitae nostrae, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuerfus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus, quoniam sumus status est in naturalibus nostris: & sermo scintilla, ad commouendum cor nostrum, quae extincta, cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffunditur tanquam mollis aer, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubes, & sicut nebula dissoluetur quae fugata est à radiis solis, & à calore illius aggravata: & nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit opus nostrorum; Vnbra enim transiit est tempus nostrum, & non est reuerfus finis nostris, quoniam consignata, & nemo reuertitur.] Vnde ablato praemio in altera vita, quod condignum in hac non reperitur virtuti consonum sine dubio verificaretur id quod Diuus Paulus dicebat *ad Corinthios 1. 15*. ibi: [si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus;] si enim non sint praemia, neque calcaria erunt, quibus admotis animi eriguntur, & accenduntur ad virtutem; ex alio autem capite si non sint supplicia, quis erit securus ab improborum rapinis, & furore, quia supplicia freni sunt, quibus flagitiosi comprimuntur, quibus spumantes eisdemque cum sanguine saepe madentes huc illuc flectuntur, & restringuntur actus libidine, & immoderatis affectibus excitati; unde sceleratus homo suppliciorum reliquis frangitur, timoreque oppressus vel inuitus se continet, [et ut equi potentis animositas si inter resqua vel confragosa frangitur lege teneatur campum testatur deesse non cursum, ita scelerato inter effusa blandientis luxuriae, venena, inter ambusta furoris saepe pedem sistere, cursum frangere necessum est.]

Nulla vel parua respublica ita inermis, ita imperfecta ut praemiis, & suppliciis non utatur: ergo perfectissima haec orbis vniuersis respublica sine praemio, sine supplicio consistere nullo modo potest, nusquam auribus perbibimus Barbarorum etiam respublicas sine legibus administratas, quid enim bene ordinata urbs est vitiosa, honestius & proprius magisque necessarium quam decreta praemia,

praemia, & supplicia probis, & prauis: quomodo ergo non vrbē, sed orbem, non ciuitatem paucorum, sed vniuersitatem rerum hoc tam necessario bono priuat: praecipue cum videas honestam operationem esse meritum, cui quod praemium assignas: scelera, & crimina demeritum quibus si rationaliter loquaris supplicia debes proponere; tandem, qui semel hac infana mente effudit, omnes virtutes funditus labefactat, quod ipsi lumini naturali repugnat, ac proinde id quod asserit Atheista omni rationi contradicit, cum ipsoque naturae lumine aperto Marte pugnat. Quae omnia ad huc epilogum demonstratiuum reducuntur, quia euidenter est euilibet esse peccata contra dictamina naturae rationalis, & virtutis actus oppositos, sed etiam euidenter est peccata digna esse supplicio, & virtutem praemio: ergo euidenter est esse aliquem superiorem, qui in hac naturali lege praesidet, & facta quilibet perpendat, quia saepe haec occultissima sunt & suo tempore puniunt, si mala sunt. Pater hac consequentia, quia dictamen rationis contra quod est peccatum, & cui confirmatur virtus est lex naturalis, sed lex sine legislatore, & superiore constare non potest; in humana enim Republica bene ordinata esse debet aliqua potestas ad quam pertineat facere vt leges illius impleantur: ergo in naturali Republica aliquis superior praesidet toti naturae, qui iudex sit, & superior respectu illius.

SECTIO VLTIMA.

Argumenta aduersaria solvuntur.

238 **A**D primum argumentum respondeo, licet creaturae non sint medium proportionatum ad intuitum cognoscendum, & videndum Deum, nihilominus tamen esse proportionatum ad abstractiue cognoscendum euidenter existentiam Dei, seu Deum quoad an est, quia omnis effectus est proportionatus ad indicandam euidenter suam causam, ratione illius principij, quidquid producit ab alio producit: sed omnis creatura est effectus Dei, quia omne ens participatum, & secundum dependet ab imparticipato, & primo ente: ergo omnis creatura est euidenter proportionata vt sit medium demonstrationis ad probandum dari Deum; nam creatura habet existentiam & entitatem, quae licet ratione differentiae excedatur à Deo, nihilominus ratione existentiae entis vt sic aequaliter & vniuoce conuenit cum existentia, & entitate Dei, in quo est proportio sufficiens. Deinde Diuus Thomas respondet his verbis 1. part. quaest. 2. art. 3. ad tertium, dicendum quod per effectus non proportionatos causam, non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunque effectu potest manifeste nobis demonstrari causam esse, vt dictum est, & sic effectibus Dei potest demonstrari Deum esse, licet per eos non perfecte possimus eum cognoscere secundum suam essentiam.

239 Ad primam confirmationem respondetur demonstrationem ex creaturis non procedere ex earum actuali existentia, tanquam ex principio, sed tanquam manuactione ad colligendam existentiam aptitudinalem: ex qua fieri potest demonstratio procedens ex simpliciter necessitatibus, vt ait Scotus in 1. d. 2. q. 2. §. quantum ad primum, in responsione ad secundam instantiam, & Mayron. q. 3. in fine: necessarium quippe est dari

entia aliqua capacia existentiae causabilis & ipsa experientia euidenter notum: quin vero ad demonstrationem physicam satis sunt principia, quae contineant physicam necessitatem, qualis censetur ipsa actualis rerum existentia: & ita concedi posset cum Heruazo citato demonstrationem, quae procedit ex existentia, procedere ex necessitatibus. Quando vero dicitur connexionem creaturae cum Deo esse contingentem, similiter distinguendum est de actuali, & aptitudinali, & quamuis actualis tolli possit desinente creatura, aptitudinalis nequaquam: dependentia enim creaturae à Deo, vel est substantia ipsius, vel inseparabilis proprietas, quae proinde creatura existens ex vi nequit: quomodo actualis dependentia comparata cum creatura actualiter existente necessaria simpliciter est, nec vlla virtute separabilis. Respondet secundo cum Alberto in 1. d. st. 3. art. 1. ad quartum, & art. 2. ad tertium, vt ex vno demonstratione inferatur aliud, non requiri mutuum necessitatem connexionis ex vtraque parte sed ex ea, à qua sumitur argumentum: & ita inter creaturam, ac Deum dari necessariam connexionem, non ex parte Dei, quoniam esse potest absque omni creatura, sed ex parte huius, quae si est, necessario pendet à Deo, atque adeo ex eius existentia necessario & euidenter colligitur existentia Dei.

Ad secundam confirmationem respondetur, discursum ex creaturis non assumere pro medio dependentiam à Deo, sed existentiam absolutam ipsarum: ex qua deinde per disunctionem sumitur, quod talis existentia vel sit ab ipsis creaturis, vel ab aliquo alio, & per exclusionem prioris membri tandem longo discursu concluditur, quod sit ab vno alio primo, & quod hic sit Deus: & ita concedendum est ex sola existentia creaturarum absque aliis principiis assumptis non demonstrari esse Deum; quemadmodum ex sola existentia lucis, vel alterius effectus non agnoscitur sol, aut alia causa, nisi praecesserit experientia, quod effectus ab illa causa procedat: & quod in his effectibus facit experientia in creaturis respectu Dei facit discursus intellectus; ad id vero, quod obicitur praenotionem habitudinis ad causam iam innouere notitiam causae: Respondetur, si habitudo cognoscatur, vt innotuit extrema certa, ac determinata necessario innotuit notitiam extremorum: at, si ex altera parte sumatur, vt terminata ad extremum incertum, ac indeterminatum, non opus esse, vt adsit certa, ac determinata notitia illius, verbi gratia, si cognoscatur Salomon esse filius alicuius hominis, non exigitur vt cognoscatur esse Filius Davidis: similiter in discursu, quod Deus ex creaturis demonstratur id, quod primo ac per se ostenditur, est dari causam aliquam primam, à qua creaturae omnes dependent: & proinde nondum habetur notio Dei determinate, sed in confuso, & generali: postea vero alio discursu concluditur hanc causam non esse aliam, quam Deum, & ideo non datur circulus nec impossibile est Deum ex creaturis agnosci.

Ad secundum argumentum etiam militat aduersus eos, qui ducunt ex creaturis solum probabiliter cognosci Deum: nam ipsi quoque respondere debent, quo usque ea notitia progrediatur, extendaturne ad omnes, an ad aliquas tantum perfectiones Dei; respondeo autem in primis negando consequentiam: nam licet admitterem cognoscet in via quoad questionem an est, perfectiones omnes absolutas Dei, non proinde sequitur habere hominem notitiam diffinitiuam Dei: ad hanc

enim non fat est cognitio an est, singularum perfectionum, sed requiritur propria cognitio, quid est, secundum proprias, ac formales rationes singularum; nos autem ex effectibus non cognoscimus perfectiones diuinas prout in se sunt, sed per quandam analogiam ad nostras: & ideo recte ait Magnus Dionysius in lib. de diuin. nomin. cap. 1. Deum nec esse vitam, nec substantiam, nec intellectum, intelligendo nimirum secundum eas rationes vitæ, substantiæ, & intellectus, quas nos agnoscimus: cum itaque singulas perfectiones non diffinitive, sed solum quod sunt agnoscat, & si omnes hoc modo agnosceremus, non proinde haberemus notitiam quidditativam Dei. Respondendo secundo, negando secundam partem assumptionis, non enim ex eo quod vnum attributum demonstratiue agnoscat, sequitur omnia posse cognosci: ad priorem eius probationem respondeo, esto perfectiones omnes diuinæ essent imitabiles à creaturis omnibus in eius omnipotentia contentis collectivè sumptis, de quo non est hic disputandi locus, non tamen esse imitabiles à singulis: nam vitæ expertia non participant vitam: nec plantæ aut animantes intellectum, & ideo quamvis homines agnoscerent creaturas omnes, quæ in hoc rerum ordine à Deo conditæ sunt, adhuc supersunt infinitæ aliæ, inter quas fortè sunt plurimæ perfectiones, quæ eis carent creaturæ conditæ à Deo: quare licet omnes agnoscantur, non proinde sequitur agnosci omnes perfectiones diuinas.

Ad secundam eiusdem partis confirmationem respondeo in primis negando consequentiam, non enim semper intellectus noster potest discurrendo attingere omnia ea, quæ naturalem habent connexionem: nam Trinitas personarum diuinarum est necessario connexa cum essentia diuina, & hanc cognoscimus naturaliter, illam ignoramus; res naturales habent plurimas proprietates, quarum alias assequimur, aliæ fugiunt aciem mentis nostræ: id vero maxime contingit quando solum habemus notitiam, quod est quæ sola apprehendimus perfectiones diuinas: & hæc est ratio, cur in creatis ex quibusdam proprietatibus alias cognoscimus, nimirum quia non habemus solum cognitionem quod sunt Respondendo deinde diuina attributa, & si omnia necessario connexa sint in essentia diuina, tanquam in radice, non tamen opus esse, ut omnia inter se habeant ordinem rationis, & prioritatis vnius ad aliud: nam si comparatur simplicitas cum sapientia, neutra est ratio alterius: quanquam itaque is ordo in aliquibus intercedat non reperitur in omnibus, atque adeo ex hoc capite minime sequitur cognitio vno, cetera omnia debere necessario cognosci.

242 Dices ad omnem demonstrationem supponi notitiam saltem simplicem subiecti, ideo enim Philosophus lib. 1. Posteriorum. initio, docet de subiecto prænotandum esse quid nominis; & quamvis non raro hæc prænotio ex usu, & doctrina habeatur; tamen, si ponamus Adamum quando primum à Deo creatus est, non accepisse vllam Dei notitiā per se, vel per accidens infusam, eamque debuisse mendicare ex creaturis, ante discursum ad id necessarium ex suppositione non posset habere simplicem notitiam Dei, eam non acquireret per discursum, hic enim terminatur ad iudicium supponens simplicem apprehensionem: ergo esset absolute impossibile, ut ex creaturis demonstraret esse Deum.

Respondendo argumentum hoc non habere peculiarem vim ad impugnandam traditam doctrinam: nam etiam mentem nostram cognoscimus ex ipsius affectibus non præsupposita specie illius; item illi qui aiunt ex creaturis solum probabiliter colligi esse Deum, tenentur dicere quomodo ad iudicium illud probabile præsupponatur cognitio simplex Dei, quia tamen longior huius dubij explicatio expectat ad alium locum breuiter respondeo, species ipsas, & notitias creaturarum inferuire ad formandum conceptum Dei: verum etiam non formati primo à nobis sub esse determinato, sed sub comuni aliqua ratione, ut paulo ante dictum est: notitiam vero eius rationis communis præcedere discursum, verbi gratia si homo ex rerum naturalium consideratione videat alias gigni, ac dependere ab aliis, ex hoc sumit notionem causæ & effectus; deinde ulterius progrediendo inquit, an omnia fiant ab aliis, an verò sit aliquid ens, à quo cetera pendeant, & ipsum sit à se omnino independentis quod postquam per discursum concludit, coniungens rationes illas, & ens, format conceptum entis independentis, & necessarij, causæ primæ, & similibus, quo describit suo modo Deum.

Ex quibus patet responsio ad argumentum, dicendum quippe est doctrinam Aristotelis intelligendam esse de communibus demonstrationibus usurpatis in scientia, quibus ostenditur passio de subiecto præsupposito, de quo prænotandum est quid sit quoad nomen, & quod sit: at in demonstratione, qua inquiritur an sit, neutram suppositionem esse necessariam: non secundam, ut patet, quia id quod quaeritur, non supponitur: non item primam sub proprio, ac determinato conceptu, sed fat est prænotare communes quasdam rationes, quæ deinde applicatæ subiecto reddant rationem illi soli convenientem; in forma autem dico, in suppositione argumenti non posse præsupponi determinatum conceptum Dei, & consequenter in primo discursu non concludi absolute esse Deum, sed esse ens aliquid segregatum à ceteris, principium, & causam omnium, & à nullo accipiens esse: quorum omnium terminorum simplices apprehensiones præcedere poterunt ante eum discursum ut consideranti patebit: & ita discursus ille supponit quid nominis terminorum, qui coalescunt in conclusione in rationem vnius subiecti: terminatur vero ad assensum, quo mens iudicat dari eiusmodi ens: ex quo deinde facile est imponere illi nomen vnum respondens vnicæ apprehensioni, quæ confusè formari potest ex coniuncto illarum rationum; opponitur etiam contra nos authoritas Arnobij lib. 1. aduersus gentes, paulo ante medium: ibi, quid ergo res tantas, &c.

Ad authoritatem hanc Arnobij respondeo, mentem eius non esse, ita per se notum esse quod sit Deus, ut nullo modo demonstrari queat: alioquin non ibidem dixisset cum Deo loquens: [Non est mirum si ignoraris: maioris est admirationis est sciri:] nam quomodo dignum admiratione est sciri id, quod adeo per se notum est ut probatione non egeat? solum ergo vult non opus esse longa dispositione ad id probandum: quod facillè ex lumine naturæ & ipso mundi aspectu, & contemplatione potest agnosci. Nec vero Arnobius ait non posse propter euidenciam probari esse Deum, sed solum esse periculosum: quasi is, qui hoc probare aggreditur indubium reuocare videatur veritatem adeo perspicuam. Ad argumentum

Quaest. II. An Deus sit infinite perfectus. 183

rum Aegidij neganda est sequela : nam licet ex natura rei non sit distinctio inter Deum : & esse ipsius, tamen respectu nostri intellectus concipi entis deum ut subiectum, & esse ut formam ipsius, est distinctio sufficiens subiecti, & praedicati propositionis non identica, quae fat est, ut id, quod demonstratur, non dicatur idem prorsus cum eo, de quo demonstratur ; Quamvis autem apud Philosophos non sit frequens usus demonstrandi substantiam aliquam, esse tamen de substantiis separatis interdum id demonstrant.

Nec vero satisfacit solutio Aegid. eamque bene impugnatur Heraclitus in 1. d. 3. q. 1. §. ista opinio, in fine, non enim intentio Philosophi lib. 8. Physic. aut 11. Metaphys. est declarare, quid nominis Deus, sed ostendere esse substantiam aliquam immaterialem, primam, aeternam, & increatam ; neque, ut iam alibi ostendi, verum est, posita illa explicatione nominis Deus, statim ex terminis sciri ipsum esse, solutio quoque Abulensis, & Argentin. non satisfacit : nam Philosophus ex creaturis, ac motu procedit ad agnitionem Dei : in quo discursu prius peruenitur ad notitiam vnius motoris immobilis, & vnius causae primae, quam ad agnitionem Dei sub hoc nomine, & conceptu ; etenim motui formalis ac propinquius respondet ratio primi motoris, & effectibus ratio primae causae, quam ratio Dei sub hoc nomine & conceptu : & ita ex discursu per creaturas prius cognoscitur Deus sub ratione primae causae, & primi motoris, quam sub ratione deitatis : & ideo demonstratione à posteriori Aristoteles demonstrat Deum esse, quia est primus motor & causa prima, nec absque probatione supponit Deum esse : imo 12. Metaph. text. 3. §. 36. ex eo quod sit aliquid motum non mouens, & aliud mouens, perpetuo motum, concludit esse primum motorem immobilem : quem deinde ait debere esse aeternum, substantiam & actum, quae omnia à posteriori colligit ex motu.

QVÆSTIO II.

Utrum Deus sit summe, & infinite perfectus

CONCLUSIO : Deus summus & infinite perfectus est. Probatum primo Autoritate Philosophorum, qui hanc veritatem tradiderunt, quorum primus sit Aristoteles lib. 9. Ethicorum, cap. 4. ibi : [Deum habere summum bonum, quod non est aliud à Deo distinctum, sed sibi ipse summum bonum est.] & lib. 12. Metaphysicæ infinitum pelagus omnium perfectionum appellat ; ac tandem lib. 2. magnorum moralium, ait : [absurdum est ut se quidquam melius habeat Deus] cuius vestigiis insistent Seneca, in praefatione librorum quaestionum naturalium, hac verba profert : [quid est Deus ? mens vniuersi. Quid est Deus ? quod vides totum, & quod non vides totum ; sic demum magnitudo sua illi redditur, quam nihil maius excogitari potest ;] nec minus eleganter Cicero lib. 1. de natura Deorum, hunc scopum recta collimat his verbis, [ea est Dei vita qua nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius excogitari potest.]

Hanc etiam veritatem sapientissimi Doctores Ecclesiae, quorum agmen primus ducat Augustinus libro 1. de moribus Ecclesiae catholicae, cap. 1. ibi :

[vbi ad diuinas peruenitum est avertit, se se inueniri non potest, palpat, aestuat, inhiat amore, reuerberatur luce veritatis, ad familiaritatem tenebrarum suarum non electione, sed defatigatione conuertitur. Ergo refugere ad tenebrosa incipientibus per dispensationem ineffabilis sapientiae nobis illa opacitas, autoritatis occurrat, & mirabilibus rerum vocibusque librorum veluti signis temporariis veritatis umbrisque blandiatur, utpote, qui solo lumine naturali intellectus, & propria industria, atque discursu quid infinitarum perfectionum viuus, & liquidissimus fons & immensum mare, ac interminum pelagus Deus sit assequi non possumus eius magisterio ex parte saltem addiscamus ;] vnde ipse Cherubicus Doctor lib. 5. de Trinitate, cap. 1. [Intelligamus ait] Deum si possumus quantum possumus quisquis Deum ita cogitat, & si nondum potest omnino inuenire quid sit, pie tamen cauet quantum potest aliquid de eo sentire quod non sit, & sanctus Anselmus de incarnatione Verbi, c. 1. sic loquitur, [quia est summum, bonum hoc enim est, quod sic praestat aliis ut nec par habeat nec praestantius] & in prologo, cap. 15. [ergo inquit] Domine es quiddam maius quam cogitari possit.] & S. Bernard. libro 5. de consideratione ad Eugenium, [quid est inquit] Deus quo nihil melius cogitari potest denique Damascenus lib. 1. fidei, c. 4. dixit [Deum esse supra omnia quae sunt, atque adeo supra ipsum esse] item Dionys. de diuinis nominibus, cap. 1. fere initio, de Dei natura agens, [ignorationis inquit] summæ eius essentiae, ac naturae, quae omnem orationem, sensum, essentiamque vincit, scientiam ei tribuere debemus, [S. Nazian. oratione 45. post med. certe inquit] hoc est Deus, quod cum dicitur, non potest dici cum aestimatur, non potest estimari, cum definitur ipsa definitione, crescit quem omnia nesciunt, & metuendo sciunt, [Origen. lib. 1. perierc. cap. 2. quid inquit] in omnibus intellectualibus tam praestans omnibus, tam inestimabiliter atque ineffabiliter praecellens est quam Deus ;] S. Chrysostomo in id Psalm. 47. [magnus Dominus, & laudabilis nimis, magnus inquit] dicunt, sed quam magnus non dicunt, hoc enim nemo scit, & ideo subiunxit, & laudabilis valde, non enim est finis eius magnitudinis. Quod autem dicit, est ei smodi, oportet cum tanta gloria afficere, & laudare id quod supra omnem modum] Theodoretus Episcopus Ancyrae tomo 6 Concilij Ephesini, cap. 10. [Diuina inquit] natura humanae mentis caput effugit sublimior, est quam, quae nostro attingi queat.

Tertio manifestissime hanc veritatem scriptura ipsa aperte demonstrat, Ecclesiastici enim 43. sic dicitur glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, superualebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia eius benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis ; maior enim est omni laude exaltantes eum replemini virtute nec laboretis, non enim comprehendetis quis videbit eum, & enarrabit, & quis magnificabit eum sicut est ab initio ; multa abscondita sunt maior his : pauca enim vidimus opertum eius, omnia autem Dominus fecit, & pie agentibus dedit sapientiam.] Docet Ecclesiasticus omnino esse supra captum, & vires nostras magnitudinem, & laudem eius, nihilque proinde gloriosum dici, aut fieri posse, quod Deo non quadraret, imo quidquid dica ut nihil esse comparatione tanta gloriae, vnde Paphrahis Chaldaica iure optimo initium Psalmi 65. [Te decet Hymnus Deus in Sion] ita vertit [coram te reputatur, sicut silentium laus.]

Hoc